کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: صنعتي محاسبه
څانګه: محاسبه
مولف: محمدجان باوری
ژباړن: نورالله عماد

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنيکي او مسلکي زده کړو معين
- ډيپلوم انجنير عبدالله کوزابي د تعليمي نصاب رييس
- محمد اشرف وحدت په تعليمي نصاب کې د معينيت د مقام سلاکار

د تصحيح کمېټه:

- خادم احمد حقيقی
- عبدالجميل ممتاز

د ګرافيک او ډيزاين څانګي مسئول: محمد جان عليرضايي

ګرافيک او ډيزاين: علی مومنی
چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال
تيراژ: ۳۰۰۰ ټوکه
چاپ ځل: لومړی
وېب پاڼه: www.d[illegible]tvet.gov.af
برېښناليک: info@d[illegible]tvet.gov.af
د ISBN: ISBN [illegible]

د چاپ حق د تخنيکي او مسلکي زده کړو له معينيت سره خوندي دی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی   دا عزت د هر افغان دی

کور د سولي کور د توري   هر بچی يي قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی   د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو   د ترکمنو د تاجکو

ور سره عرب، ګوجر دي   پاميريان، نورستانيان

براهوي دي، قزلباش دي   هم ايماق، هم پشه يان

دا هيواد به تل ځليږي   لکه لمر پر شنه آسمان

په سينه کې د آسيا به   لکه زړه وي جاويدان

نوم د حق مو دی رهبر   وايو الله اکبر وايو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسیدو لارې چارې طی کوي او د یوه نیکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه سوکاله ژوند د اسبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپیریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هیڅ حالت کې نه نفی کیږي او نه هم منقطع کیږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ستر او سپیڅلي هدف ته د رسیدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپیڅلو احکامو څخه الهام اخیستی، نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیه د هغوی پالنه نه یوازې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربیون باید په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نیکمرغه افغانستان ارمان، یوازې او یوازې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کیدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کیدای شي په ډیرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، سموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیاوړو استادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نیکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

خپرکی	سرلیکونه	پاڼې
لومړی	عمومیات	۱
دویم	دصنعتي محاسبې کتابونه او اسناد	۷
دریيم	د حسابي چوکاټ پر بنسټ صنعتي محاسبه	۱۹
څلورم	د موجودۍ عمل، د بیلانس جوړونه او د حسابونو د ثبت قاعده	۳۵
پنځم	له افتتاحیه بیلانس نه د ختم تر بیلانس پورې	۵۳
شپږم	د یوه صنعتي فعالیتځي د لګښتونو او فعالیتونو سنجش	۶۹
اووم	د استهلاکونو سنجش	۸۳
سرچینې او اخیستنې		۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

حسابداري اوږد تاريخ لري. څرنګه چې بابليانو، هنديانو او روميانو له ميلاد څخه ۶۰۰ کاله مخکې له کرښو او بڼو څخه په استفادې سره، خپل مالياتي حسابونه ثبتول. د منځنيو پيړيو په وروستيو کې، په ځانګړي توګه د پنځلسمې ميلادي پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې ډېر لوی بدلونونه او پرمختګونه د صنعت په برخه کې منځته راغلل.

په دې پيړۍ کې په وينز فلورانس او د ايټاليا په نورو ښارونو کې د تجارت په امورو کې سهامي شرکتونه تأسيس شول چې د هغوی زياتره سهام په يو وګړي پورې اړوند ؤ او نورو سهم لرونکو يا شريکانو هم د اداري او محاسبوي امورو په اداره کې کار کاوه. دغو شرکتونو خپلو فعاليتونو ته د يو محصول له توليد، ورکړي او راکړي څخه يې د څو ډولو کاليو توليد او تجارت ته پراختيا ورکړه. هغوی د دې سازمانونو د اداري لپاره د بايګاني (ساتندوی) له روش څخه د مدرکونو او د دوبل(بې حقيقته) د حسابدارۍ روش تجارتي سوابقو او د هغه په شان د نورو د ساتنې لپاره استفاده کوله. د صنعتي ځينو لاسته راوړنو او سازماني پرمختګونو سربيره چې د منځنيو پيړيو په وروستيو کې منځ ته راغلل يو هم د کښتۍ د بيلابيلو ټوټو(قطعاتو)لکه (په ټوټو شميره وهنه)، د پولي اوجنسي حسابونو ساتنه، د دوبل حسابدارۍ د روش ابداع او استقرار چې د پاسيولي (Pasioli)په مرسته په کال1340 ميلادي کې منځ ته راغی د انبار لرلو(ډيپو او تحويلخانه) لپاره له نويو روشونو څخه استفاده کول ؤ.

له همدې پلوه محاسبې نقش پيدا کړ او په پای کې په تجارتي ټولنه کې وپيژندل شوه چې حسابداري د تجارت ژبه ده. د دې ژبې پوره آشنايي او بشپړه پوهه د تجارت د پراختيا موجب او د مديرانو د ګټورو او اړينو تصميمونو د نيونې لامل کيږي.

حسابداري يو تخنيک دی. چې د هغې په مرسته د موسسو او دولتي ادارو اقتصادي تصديو اداره او منجمنت د خپلو ورځنيو ټولو معاملو په بهير کې يو تام کنترول لاسته راوړي.

د محاسبوي ارقامو تحليل، د يوې تصدۍ د منجمنت لپاره د تصدۍ د اقتصادي فعاليت طرزالعمل په اړه موثق معلومات ورکوي، د هغه په بنسټ کولای شي هغه عوامل چې د تصدۍ دبرياليتوب لامل او يا برعکس د غير اقتصادي فعاليت لامل شوی وپلټي. او د هغه په اساس خپل تصميمونه او اقتصادي پلانونه ونيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

عمومیات

ټولیزه موخه:

دحسابدارۍ بنسټیز مفاهیم

د زده کړې موخې: محصلین به د دغه څپرکي تر زده کړې وروسته د صنعتي حسابدارۍ له بنسټیزو موضوع ګانو سره آشنا شي او همدا رنګه:

- حسابداري وپیژني.
- په صنعتي حسابدارۍ پوه شي.
- د مالي حسابدارۍ او صنعتي حسابدارۍ تر منځ توپیر وکړي.
- د صنعتي محاسبې پر ارزښت پوه شي.

د صنعتي حسابدار تعریف: صنعتي حسابدار هغه څوک دی، چې د تخصصي تحصیلي دورې په تیرولو سره د تولیدي (صنعتي مؤسسو د حسابونو یا د مرکز او کارخانې په دفتر کې د تولید د پړاوونو د حسابونو ثبت تر سره کړای شي او همدا رنګه د تولیدي او خدماتي دوایرو لګښتونه او مخارج ثبت او د تولید پر هر واحد باندې د مخارجو او لګښتونو ویش ثبت او محاسبه کړي.

د حسابدارۍ تعریف: د یو اقتصادي واحد داړوندو مالي معلوماتو او اطلاعاتو راټولولوته، د هماغه اقتصادي واحد حسابداري وایي. یا په بل عبارت: د یو خدماتي او اقتصادي واحد د مالي معلوماتو او اطلاعاتو راټولونه ده چې په دقت سره د راکړې ورکړې میزان وښیي.

د حسابدارۍ لومړنۍ موخه په یو اقتصادي واحد پورې د اړوندو مالي اطلاعاتو راټولونه ده، چې د مالي اطلاعاتو دغه ثبت او ګزارش د ګټې اخیستونکو بیلابیلو ډلو ته وړاندې کیږي او ګټه اخیستونکي یې پر اساس خپل تصمیمونه نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مالي ګزارشونو او اطلاعاتو څخه ګټه اخیستونکي، لاندیني افراد او ګروپونه دي: مدیران، ونډه اخیستونکي، داینین، د مالیاتو مسئولین او ..... مدیران له مالي اطلاعاتو څخه په ګټه اخیستنې سره لنډ مهاله او اوږد مهاله پلانونه طرح کوي، د خپل د مدیریت په حوزه کې پر مالي چارو باندې جدي کنټرول وضع کوي.
له مالي اطلاعاتو څخه نور ګټه اخیستونکي کسان (د ونډه اخیستونکو، داینینو او دمالیاتو مسئولینو په څیر)د مالي اطلاعاتو او ګزارشونو په بررسۍ او کتنې سره له یاد اقتصادي واحد سره د خپلې کړنې او د اړیکې د څرنګوالي په اړه پریکړه کوي.
په هره کچه چې له مالي اطلاعاتو څخه د ګټه اخیستونکو بیلابیلې ډلې زیاتې وي د حسابدارۍ ونډه به هم ور سره ډېر زیات او د پام وړ وي.

د صنعتي حسابدارۍ تعریف: صنعتي حسابداري د مدیریت د حسابدارۍ له یوې څانګې څخه ده، چې د تولیدي محصولاتو د مخارجو او لګښتونو او د تمام شوي قیمت په عواملو پورې د اړوندو اطلاعاتو د کزارش له را ټولو او ثبت سره سرو کار لري.
د حسابدارۍ د دغې څانګې ډیره مهمه دنده، په تولیدي موسسو کې د جوړو شوو محصولاتو د تمام شوي قیمت محاسبه ده په بله وینا د مدیریت حسابدارۍ د هغو معلوماتو را ټولولو ، طبقه بندۍ، تخلیص ، تحلیل او رپوټ په برکې نیسي، چې د تصمیم نیونې په برخه کې له مدیریت سره مرسته کوي.
د ځینو کار پوهانو په وینا، د حسابدارۍ د تمام شوي قیمت دغه څانګه، له مدیریت سره د عملیاتو د پایلو د ارزونې او د کنټرول د پلان د طرح کولو په برخه کې مرسته کوي او د مدیریت د مټ په توګه په برنامه جوړونه او د فعالیتونو په کنټرول کې څرګندیږي.
په هر حال، د صنعتي حسابدارۍ سیستم، د اړتیا وړ اطلاعات هم د مالي حسابدارۍ او هم د مدیریت حسابدارۍ لپاره راټولوي، کله چې د تمام شوي قیمت اړوند اطلاعات د سازمان په دننه کې او د مدیرانو په مرسته د استفادې وړ وګرځي، د تمام شوي قیمت اقلام د مدیریت د حسابدارۍ لپاره د استفادې وړ ګرځیدلي دي او که دغه اقلام د بهرنیو ګټه اخیستونکو په وسیله لکه ونډه اخیستونکو او داینینو له خوا په کار واچول شي، په دې حالت کې د تمام شوي قیمت په اړه اطلاعات د مالي حسابدارۍ لپاره د استفادې وړ ګرځیدلي دي.

په عمومي توګه صنعتي حسابداري د لاندېنیو دندو د ترسره کولو مسئولیت په غاړه لري:
الف: د برنامو او بودجو په جوړولو او اجرا کې مرسته او ګډون .
ب: د هغو میتودونو کارونه، چې د کنټرول کارونه آسانه کړي او د لګښتونو د کموالي لامل شي.
ج: د څو جودو حل لارو له منځ څخه د یوې حل لارې د غوراوي په نسبت د تصمیم نیونې په موخه د اطلاعاتو برابرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د موجوديو د ارزښت ټاکل، د هغوی د قیمت ګذارۍ او لګښتونو د موندنې په منظور او د موجوديو د عيني مقاديرو کنټرول.
هـ: د يوې حسابي دورې لپاره د مخارجو او سود (ګټې او زيان) ټاکل

د صنعتي حسابدارۍ او مالي حسابدارۍ توپیر

مالي حسابداري له سازمان څخه بهر ګټه اخيستونکو لکه: پانګه اچوونکو، د دولتي مؤسسو د رهيني بانکونو او نورو ذينفعو کسانو لپاره د مالي معلوماتو او صورتونو له برابرولو سره سروکار لري يا په داسې حال کې چې صنعتي حسابداري د هغو اجناسو او خدمتونو د تمام شوي قيمت په اړه د معلوماتو د تحليل له راټولولو سره سرو کار لري، چې د پلان جوړونې او کنټرول په چارو کې د مديرانو له خوا ترې کار اخيستل کيږي.

زياتره کسان د خپريدونکو مالي حسابونو له لارې د حسابدارۍ د اطلاعاتو له سيستم سره اړيکي نيسي او غالباً خپريدونکي مالي حسابونه د ونډه اخيستونکو د څيښتنانو، د اجناسو خرڅوونکو، بانکونو او اعتباري او مالي مؤسسو، د نيسه خرڅلاو(د هغو څيزونو پير او پلور چې په وعدې سره وي او پيسې يې وروسته ورکول کيږي) او يا د پورونو د ورکړې په برخه کې د تصميم نيونې بنسټ جوړوي.

نو مالي حسابداري د شتمنيو او پورونو او د ونډه اخيستونکو د څښتنانو د حقوقو او د يو اقتصادي واحد د ګټې او تاوان د اطلاعاتو د ګزارش او طبقه بندۍ له ثبت سره سراوکار لري چې تر ځانګړو مقرراتو او نظم لاندې وي او د بهرنيو ګټه اخيستونکو د ګټو د ساتنې په منظور له مالي اطلاعاتو څخه جوړيږي، چې بايد د حسابدارۍ د منل شوو اصولو پر بنسټ ترسره شي.

خو د شرکت د داخلي اطلاعاتو د اړتياوو د پوره کولو لپاره، چې د مديرانو د تصميم نيونې لپاره جوړيږي، د تمام شوي قيمت حسابداري، ګټوراطلاعات د مديرانو په واک کې ورکوي، نو مديران د تمام شوي قيمت په کار اچولو سره په داسې بڼه چې د هغوی ډول ډول اړتياوې د شرکت د برنامه جوړونې او د فعاليتونو د کنټرول په چارو کې تأمين کړي، خلاص لاس لري او له زياتې سپما څخه برخمن دي او د ګزارشونو د برابرولو له پلوه هر وخت چې مديريت ورته اړتيا پيدا کوي، د اجرأ وړ دي.

په توليدي مؤسسو کې، د تخصصي کيدو فعاليتونو حجم ته په پام سره د لګښتونو موضوع او د لګښتونو توپير او د تمام شوي قيمت محاسبه د مالي حسابي دايرې د موازاتو له مخې تر سره کيږي.

په لنډه توګه د مالي حسابداري دايره، د رپوټ په چوکاټ کې(د ګټې او تاوان، بيلانس د حساب لنډيز او د نغدو پيسو د دوران حساب) د موسسې مالي وضيعت منعکسوي او د دې ښکارندوی دی، چې د موسسې فعاليتونو د مالي دورې په اوږدو کې، څه ډول عمومي پايلې درلودلی دي.

خو د تمام شوي قيمت د حسابدارۍ دايره، د توليدي دوايرو، د لګښتونو د مرکزونو او بيلابيلو برخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فعالیتونو پر جرئیاتو او د خپلو عملیاتو پایلې يې د موادو د لګښت د رپوټ، د ترسره شوو کاري ساعتونو، تلف شوو وختونو، د جوړو شوو اجناسو د ټمام شوی قیمت، ضایعاتو او د جوړولو بهیر په چوکاټ کې د مدیرانو په واک کې ورکوي.

د خدماتي، تجارتي او تولیدي مؤسسو بنسټیز توپیرونه

د ټمام شوي قیمت له حسابدارۍ او له تر لاسه شوو پایلو څخه يې ګټه اخیستنه په صنعتي تولیدي موسسو پورې تړلې(منحصرې) نه دي، بلکې غیرې تولیدي موسسې(تجارتي او خدماتي) هم کولای شي د ټمام شوي قیمت له حسابدارۍ څخه ګټه تر لاسه کړي.

د تجارتي، خدماتي او تولیدي موسسو ډولونه، د خپل فعالیت په بهیر کې يو شمیر وارده عناصر او عوامل لري، چې د شرکت د موخو د تر لاسه کیدو لپاره د خپلو پروسو او خاصو عملیاتو له سرته رسولو وروسته د ګټه اخیستونکو لپاره (out put) منځ ته راوړي.

لاندینی جدول په یو تولیدي شرکت کې د عملیاتو بهیر ښيي.

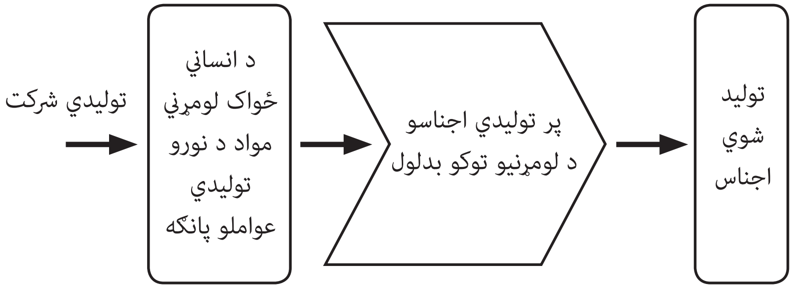

په یوه تولیدي شرکت کې عملیاتي جریان

خدماتي او تولیدي سوداګریزې موسسې له بیلابیلو اړخونو څخه له یو بل سره توپیر لري، یو سوداګریز شرکت د جوړو شوو محصولاتو د خرڅلاو لپاره له بازار موندنې سره، سراو کار لري.

همدارنګه په تولیدي شرکتونو کې له خامو موادو سره اوپر کار ټمامه موادو د هغوی له بدلولو (جوړشوو محصولاتو)سره، سراوکار لري.

په خدماتي موسسو او سازمانونو کې کوم شی د اجناسو د موجودۍ په عنوان شتون نه لري. خو د هغوی فعالیتونه پیرودونکو ته د خدمتونو په وړاندې کولو پورې تړلي دي. که چیرې په تولیدي موسسو کې لومړی مستقیم مواد (اومه مواد یا لومړني مواد)پیرودل کیږي، نو دغه لړۍ د تولید په بهیر کې راځي، او ور پسې پر تولید شوو اجناسو بدلیږي.

د صنعتی محاسبې اهمیت: په هر اقتصادي او صنعتي فعالیت ځای کې هره ورځ زیاتې معاملې را منځ ته کیږي. مثلاً له کسې څخه پیسې اخیستل کیږي او یا بانک ته پیسې اچول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرودونکي جوړشوي او کارټمامه مالونه له فعالیت ځایونو څخه په نغده یا د پور په ډول اخلي او یا لیږونکي(داینینو)اومه مواد او د فعالیت ځایونو نورې اړتیاوې په پور سره فعالیت ځایونو ته لیږدوي. اجورې ورکول کیږي.
د بریښنا، ګاز او مالیاتو محصول له حسابي قواعدو سره سم ورکول کیږي. اومه مواد، مرستیال مواد او محرکه مواد له ګدام څخه د تولید لپاره کارخانو ته لیږدول کیږي.له دې پلوه باید د تولید د یو ټمام شوی واحد قیمت معلوم وي او په یوه مالي دوره کې د فعالیت ځای ګټه او تاوان وټاکل شي.
ځکه دا کار د امکان وړ نه دی، چې ټولې دا پیښې او معاملې دې په حافظه کې وساتل شي او دغه جریانات هر یو باید ثبت شي د داسې معاملو ثبت د صنعتي محاسبې په نامه یادیږي.
صنعتي محاسبه یوازې د ځان لپاره کار نه کوي، بلکې د صنعتي محاسبې اهمیت په دې کې دی، چې د لګښتونو د سنجش، د فعالیت ځایونو د راتلونکو پلانونو د طرحې ، د چارواکو او متعلقینو د تصمیم نیونې لپاره د دقیق ارقام، احصایې او معلومات وړاندې کوي.

د لومړي څپرکي د مطالبو لنډیز

صنعتي حسابدار هغه څوک دی، چې د تخصصي تحصیلي دورې په تیرولو سربیره، د تولیدي(صنعتي) موسسو د حسابونو یا د مرکز او کارخانې په دفتر کې د تولید د پړاونو د حسابونو ثبت تر سره کړای شي او همدارنګه د تولیدي او خدماتي دوایرو لګښتونه او مخارج ثبت او د تولید پر هر واحد باندې د مخارجو او لګښتونو وېش ثبت او محاسبه کړي.
دا موضوع باید په دقیقه توګه په نظر کې ولرو، چې د حسابدارۍ لومړنۍ موخه د یو اقتصادي واحد اړوند د مالي اطلاعاتو راټولونه ده، چې د مالي اطلاعاتو دغه ثبت او ګزارش د ګټه اخیستونکو بیلابیلو ډلو ته وړاندې کیږي. ګټه اخیستونکي یې پر بنسټ خپل تصمیمونه نیسي، باید ووایو چې صنعتي حسابداري د مدیریت د حسابدارۍ له یوې څانګې څخه ده، چې د تولیدي محصولاتو د ټمام شوي قیمت د محاسبې او د لګښتونو د عواملو د اړوندو اطلاعاتو او ګزارشونو له ثبت او راټولونې سره، سراوکار لري.
په عمومي توګه صنعتي حسابداري د لاندې دندو د ترسره کولو مسئولیت پر غاړه لري.
الف: د بودجو او برنامو د را منځ ته کولو او ترسره کولو له بهیر سره مرسته.
ب: د هغو میتودونو کارونه چې د کنټرول کارونه آسانه کړي او د لګښتونو د کموالي لامل شي.
ج: د څو موجودو حل لارو له منځ څخه د یوې حل لارې د غوراوي په نسبت د تصمیم نیونې په موخه، د اطلاعاتو برابرول.
د: د موجودیو د ارزښت ټاکل، د هغوی د قیمت ګذارۍ او لګښتونو د موندنې په منظور او د موجودیو د ښکاره شوو اندازو کنټرول.
هـ: د یوې حسابي دورې لپاره د لګښت او ګټې ټاکل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په توليدي موسسو کې، د تخصصي کيدو د فعاليتونو حجم ته په پام سره د لګښتونو موضوع او د لګښتونو توپير او د ټمام شوي قيمت محاسبه د مالي حسابي دايرې له موازاتو سره سم تر سره کيږي.
په لنډه توګه د مالي حسابداري دايره، د ګزارش په چوکاټ کې(د ګټې او تاوان، بيلانس د حساب لنډيز او د نغدو پيسو د دوران حساب) د موسسې مالي وضعيت منعکسوي او د دې ښکارندوی دی، چې د موسسې فعاليتونه د مالي دورې په اوږدو کې، څه ډول عمومي پايلي درلودلی دي.
خو د ټمام شوي قيمت د حسابدارۍ دايره، د توليدي دوايرو، د لګښتونو د مرکزونو او بيلابيلو برخو فعاليتونه بيانوي او د توکو د لګښت ، تر سره شوو کاري ساعتونو، تلف شوو وختونو، ضايعاتو ، د توليد شوو اجناسو ټمام شوی قيمت او د توليد جريان د رپوټ په چوکاټ کې د خپلو عملياتو پايلې د مديرانو په واک کې ورکوي.

د لومړي څپرکي پوښتنې

۱- حسابدار څوک دی او بايد کومې دندې ترسره کړي؟

۲- حسابداري تعريف کړئ؟

۳- د حسابدارۍ لومړنۍ موخه څه شی ده، موضوع په دقيقه توګه توضيح کړئ؟

۴- په موجهو دلايلو سره واضح کړئ، چې صنعتي حسابداري د مديريت د حسابدارۍ له څانګو څخه يوه څانګه ده؟

۵- په عمومي توګه صنعتي حسابداري د کومو دندو د ترسره کولو مسئوليت په غاړه لري؟

۶- توليدي او خدماتي سوداګريزې يا تجارتي موسسې له کومو اړخونو سره توپير لري، موضوع په دقيقه توګه تشريح کړئ؟

۷- په يو توليدي شرکت کې د عملياتو بهير ترسيم کړئ؟

۸- پر نورو متعلقينو د صنعتي محاسبې اهميت تشريح کړئ؟

دويم څپرکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صنعتي محاسبې کتابونه او اسناد

ټولیزه موخه

د صنعتي محاسبې د کتابونو او اسنادو معرفي

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې له محصلینو څخه ته‌مه کیږي چې:

- په صنعتي محاسبه کې د اساس کتاب او اهمیت یې وپیژني.
- په صنعتي محاسبه کې دې د اصلي کتاب ونډه تشخیص کړای شي.
- په صنعتي محاسبه کې دې د فرعي کتاب ونډه تشخیص کړای شي.
- په صنعتي محاسبه کې دې معامله لرونکو کتابونه او ارزښت یې وپیژني.
- په حسابدارۍ کې د محاسبې پر اسنادو او ونډه پوه شي.
- په محاسبه کې د طبیعي او مصنوعي اسنادو اهمیت وپیژني.

د اساس کتاب: د اساس کتاب د صنعتي محاسبې له مهمو کتابونو څخه دی. باید هره معامله په اصلي کتاب او د اساس په کتاب کې په بیل ډول ولیکل شي. په لویو مؤسسو کې د معاملاتو د وضاحت لپاره د اساس کتاب او اصلي کتاب باید په بیله بڼه دایره شي. د اساس په کتاب کې هره معامله د زمان د ترتیب له مخې لیکل کیږي. په داسې حال کې چې په اصلي کتاب کې هره معامله د موضوع د ترتیب له پلوه لیکل کیږي.

ټولې معاملې(افتتاحیه ثبتونه، جاري ثبتونه او د ختم ثبتونه)د اسنادو په اساس او د نیټې په ترتیب سره د سند د نمبر د ثبت د قاعدې د نیټې او مبلغ (د پیسو اندازه) له ذکر سره د اساس په کتاب کې درجیږي.

د اساس کتاب کولای شي د مبلغ له یو ستون(اصلي ستون)سره دایر شي.

خو زیاتره وخت په عمل کې د اساس دوه ستونه کتاب یعنې د دبت او کریدت ستونونو لرونکي ته ترجیح ورکول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساس په دوه ستونه کتاب کې د دواړو ستونونو (د کریډت او دبت ستونونو) په مرسته دقیق او جدي کنټرول تر سره کیدای شي، یعنې دا چې آیا د کریډت او دبت د اړخونو په ثبت کې مساوي مبالغ درج شوي دي او که نه؟

په ځانګړې توګه دا ډول کتاب د مجموعي ثبتونو په برخه کې ډېره مرسته کوي. یعني په یو بیل ستون کې د اسنادو نمبر کیدای شي درج شي، په بل ستون کې د معاملې د پیښیدو نیټه او په بل ستون کې د ثبت قاعده او په بل ستون کې یې کنټرول درجیږي او بل ستون یې د کریډت او دبت لپاره په نظر کې نیول شوي دي.

د اساس کتاب ټول ثبتونه اصلي کتاب او همدارنګه فرعي کتابونو ته لیږدول کیږي.

ځکه نو د اساس کتاب د ټولې محاسبې بنسټ دی:

کله چې نن د اساس کتاب، اصلي کتاب، فرعي کتاب او داسې نورو نوم کارول کیږي، دا په دې معنا نه ده، د هغې چې حتماً له مجلدوکتابونو څخه بحث کیږي.

نن ورځ د کتاب اصطلاح په عمومي توګه یو تاریخي اصطلاح ګرځیدلې او یوازې ځینې کوچنۍ مؤسسې محاسبوي کتابونه کاروي؛ یعنې د اساس کتاب او اصلي کتابونه په مجلده بڼه جوړیږي.

قاعدتاً په مخکنیو پیړیو کې موسسې د نن ورځې په تناسب کوچنۍ وې او پریړ (ډبل) یا نري کتابونه د هغوی د یو کال د ټولو ثبتونو د درجېدو لپاره کفایت کاوه. خو نن ورځ په لویو مؤسسو کې د معاملو ثبت او لیکل په کتابونو کې نه ترسره کیږي، بلکې په لویو لستونو او کارتونو کې ترسره کیږي.

ژورنال قاعدتاً د یو لست په بڼه جوړیږي او په اصلي کتاب ثبت (د هر حساب لپاره یو بیل کارت) پر کارتونو ترسره کیږي.

د یو شمیر زیاتو حسابونو د لرلو په صورت کې، له کارتونو څخه ګټه اخیستنه د هغوی په ځانګړو صندقونو کې د یو کتاب د جوړولو په نسبت اسانوي. له ټولو څخه وړاندې هغه حسابونه، چې د لوی حجم لرونکي دي، کېدای شي په هر زمان کې په خپله خوښه د نوي کارت د یوځای کیدو په مرسته لویې شي.

په پای کې بیا هم د(پرانېستو پاڼو په محاسبه کې) له محاسبوي کتابونو څخه بحث کیدای شي؛ ځکه د یو مالي کال تر پای ته رسیدو وروسته ټولې پاڼې د کتابونو په بڼه راټلای شي.

په بیلابیلو کتابونو کې یوازې د ثبت متن (دثبت قاعده) په الفاظو باندې نه لیکل کیږي بلکې د اړوندو حسابونو نمرې هم درجیږي. ځکه هر حساب د یوې ځانګړې نمرې لرونکي دي. د نمرې ایښودنې د سیستم او د حسابي چوکاټ د بنسټ او ټولګیو په اړه به په وروستیو څپرکو کې خبرې کیږي.

له یو ستونه اساس کتاب څخه یو مخ یې د بیلګې په ډول وړاندې کیږي

د ۱۳۸۸ کال د وري میاشتې د اساس کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ	سند	د ثبت قاعده	دکنترول ستون	افغانۍ	افغانۍ
2	لومړنی موجود 1/I	1- پرانیستل شوي ثبتونه	998		
		له افتتاحیه بیلانس څخه ۵ حسابونه	03	1000	
		تجهیزات	30	8500	
		موجود مواد	14	244000	
		طلبات(طلبات)	113	82000	
		دبانک کسه	10	32300	
4	لومړني موجودات 1/I سند I د وارداتو د حساب صورت 1/I د صادراتو د حساب صورت 1/I	له دوو حسابونو څخه افتتاحیه بیلانس حساب	998	517000	
		شخصي پانګه	07	141500	
		دیون یا پورونه	16		
		روان یا جاري ثبتونه			
		له بانک څخه دیون یاپورونه	16/113		
		بانکي حواله اسد الله ته – هرات	16. 9		658500
6	د وارداتو د حساب صورت I	له دیون څخه اومه مواد	13/16	85000	
		د عبدالوکیل د حساب صورت – مزار شریف	14/83/883	1200	
6	د صادراتو د حساب صورت I	له دوو حسابونو څخه طلبات(طلبات)			
		دامتعې له پلورلوڅخه	85000	85000	
		له باربندۍ ترانسپورت څخه	1200	1200	
		د محراب الدین د صادراتو د حساب صورت-کابل	1438		86200
7	د صادراتو د حساب صورت I	دامتعې له خرڅلاو څخه شخصي حساب د بشپړ شوي امتعې اخیستنه(برداشت)	197/83		1250
7	سند چې 3/I	له طلباتو(طلبات)څخه کسې ته	10. 14		
		غلام ایشان ته د نغدو پیسو ورکړه - قندهار	1498		10500
		له کسې څخه د دفتر لګښتونه ددفتر د لوازمو نغده پېرېدنه	476/10		2550
7	سند چې 3/I	د استالف د خادم د صادراتو د حساب صورت			21380

د۱۳۸۸کال د وري د میاشتې لپاره د اساس دوه ستونه کتاب:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ	سند	د ثبت قاعده	دکنترول ستون	دبت په افغانۍ	کریدت په افغانۍ
2	لومړنی موجود 1/I	له افتتاحیه بیلانس څخه ۵ حسابونه	998		
		د اداري تجهیزات موجود مواد طلبات بانک کسه	03	8600	
			30	8500	
			14	29000	
			113	82000	
			10	323000	
				713500	
2	لومړنی موجود 1/I		998		
			07		572000
		له دوو حسابونو څخه د افتتاحیه بیلانس حساب شخصي پانګه دیون	16		141500
		د ختم ثبتونه			713500
4	سند 1/I	له بانک څخه دیون یا پورونه	16/113	50000	
		اسدالله ته حواله- هرات	1609		50000
5	د وارداتو د حساب صورت 1/I	له دیون یا پورونو څخه اومه مواد	30/16	15000	
		له مزار شریف څخه د عبدالوکیل د وارداتو دحساب صورت	1615		15000
6	د وارداتو د حساب صورت 1/I		14	86200	
		د امتعې له خرڅلاو څخه له دوو حسابونوڅخه طلبات	83		85000
		له باربندۍ او ترانسپورت څخه	883		1200
6	د وارداتو د حساب صورت 2/I	شخصي حساب دامتعې له خرڅلاو څخه	197	1250	
		دتولید شوو مالونواخیستنه	83		1250
7	دکسه سند2/I	له طلباتو څخه کسه	10/14	10500	
		د قندهار غلام ایشان ته د نغدو پیسو ورکړه	1493		10500
7	د کسه سند 3/I	له کسې څخه د دفتر لګښتونه	476	2250	
		ددفتردلوازمو نغده پېرودنه	10		2250
7	د وارداتو د حساب صورت 1/I	له امتعې څخه د خرڅلاو طلبات	14	21380	
		د استالف دخادم دصادراتود حساب صورت	83		21380
				186580	186580

اصلي کتاب: اصلي کتاب د محاسبې له مهمو کتابونو څخه دی، هغه معاملې چې تر سره کیږي، د اساس له کتاب څخه د شیزونو(اشیاو) د هریو له حسابونو څخه ثبتیږي او په لنډه توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځيزونو ټول حسابونه د شتمنۍ د وضعيت او د مؤسسو د پايلې په اړه يو دقيق انځور وړاندې کوي. دغه حسابونه د محاسبې مهمه برخه ده، نو ځکه هغه کتاب، چې د ځيزونو د حسابونو لرونکي دي، اصلي کتاب نوميږي.

فرعي کتابونه: په اصلي کتاب کې د مؤسسې شتمني او پورونه، همدارنګه د ارزښت له پلوه د هغوي بدلون ښودل کيږي؛ اندازه او انفرادي سنجش يي په پام کې نه نيول کيږي.
د بيلګې په توګه: د اومو موادو په حساب کې پرته له دې چې د موجودو اومو موادو د هر يو د کچې او ډول قيمت په نظر کې ونيول شي، ټوليز يا مجموعي قيمت يې په پام کې نيول کيدای شي، خو اړينه ده، چې په هر زمان کې جزئيات يې هم په دقيقه توګه تثبيت کړای شي، چې دا دنده د فرعي کتابونو په غاړه ده.

دا دی مهم فرعي کتابونه په لاندې توګه تشريح کيږي:
الف- د معامله لرونکو کتابونه: د معامله لرونکو کتاب کيدای شي معمولاً د پيرودونکو کتاب او ليږونکو (داينينو) پر کتاب وويشل شي.
ب- دامتعې کتابونه: په لويو موسسو کې د امتعې د بيلابيلو ډولونو همدارنګه د اومو موادو ، محرکه او مرستيال موادو يا کارټمامه او نيم کاره توليداتو لپاره د فرعي ډول ډول کتابونو جوړول اړين دي، چې دغه محاسبه د تحويلخانې د محاسبې په نوم هم ياديږي.
د امتعې د هر ډول لپاره يو کارت(د تحويلخانې کارت) جوړيږي، چې په هغه کې د شتمنۍ کچه په دقيقه توګه ځرګنديدای شي او دخول او خروج په بيلو ستونونو کې ثبتيږي.

د تحويلخانې د کارت يوه بيلګه

د موجودې امتعې ډول	د برېښنا ګروپ 60 واټه 200					
کتنې	**د يوې دانې پيرېدل په افغانيو**	**موجود**	**خروج**	**دخول**	**معامله**	**نيټه**
-	20	200	-	-	موجود	۳۳۱۳ /۱/۲
380/162	20	700	-	500	د وارده حساب صورت	۳۳۱۳ /۱/۷
450/182	20	600	100	-	۳نمبرتوليدي کارخانې ته تسليمي	۳۳۱۳/۱/۱۰

ج- نور فرعي کتابونه: د يو شرکت او لويې تصدۍ د اړتيا په پام کې نيولو سره کولای شي. چې نور کتابونه هم جوړ کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

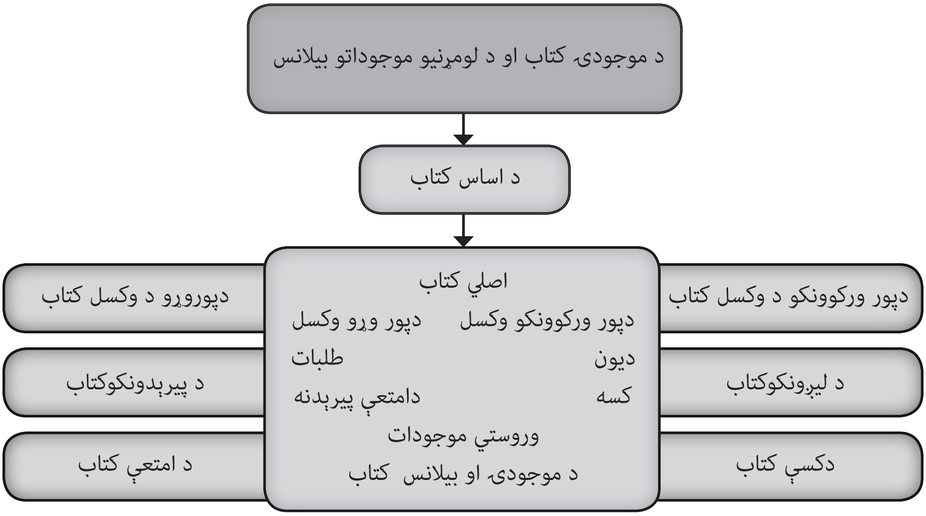

د بيلګې په توګه: د پوروړو د وکسل کتاب، د پور ورکوونکو د وکسل کتاب او د کسه کتاب. له فرعي کتابونو څخه د موجودو حسابونو په چوکاټ کې خبرې شوي او لازم دي چې له نتيجوي حسابونو څخه هريو د فرعي کتابونو په توګه داير شي. په دې معنا چې هر نتيجوي حساب بايد په يو بيل فرعي کتاب کې وليکل شي.

د بيلګې په توګه: د اجورو، معاشونو، بانک، کسې او داسې نورو... د حسابونو لپاره بيل کتاب په يوه لويه موسسه کې د معاش او اجورې يو زيات شمير زيات اخيستونکي موجود وي، نو د يو بيل فرعي کتاب او يا د اجورې او معاش لپاره د محاسبې د بيلې څانګې جوړول اړين ګڼل کيږي. لاندې بڼه ښيي چې بيل کتابونه څرنګه سره اړيکې لري.

۴ - اسناد: يو محاسب د عملي کار په بهير کې معاملې په شفاهي بڼه او پرته له سند څخه نه ثبتوي، بلکې هره ثبت شوې معامله بايد ليکلی سند ولري، تر څو د سند د طلبات پر مهال محاسب وکړای شي، هغه سند چې پر بنسټ يې معامله د اساس په کتاب يا اصلي کتاب کې ثبت شوې، وړاندې کړي. حسابي معاملې(له نغدي او جنسي څخه) په يوه اداره کې ځانګړې او جدي ساتنې ته اړتيا لري.
د عملي محاسبې په بهير کې بايد د مضاعف د هر ثبت لپاره يو سند موجود وي نو په دې اساس يوه معمولې محاسبوي قاعده داسې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيڅ ثبت له سند څخه پرته نشته

الف- د سند ډولونه: په محاسبه کې اسناد له مخې څخه ليکلو او تحريري اساساتو څخه عبارت دي چې د يوې معاملې او همدارنګه د ثبت د ډول او لامل په اړه، محاسب ته معلومات ورکوي،

سربيره پر دې يو سند چې کوچنۍ يوه قانوني پاڼه ولري، په محاکمو کې د اثبات لپاره کافي دی.

اسناد کولای شو په لاندې ډولو وويشو.

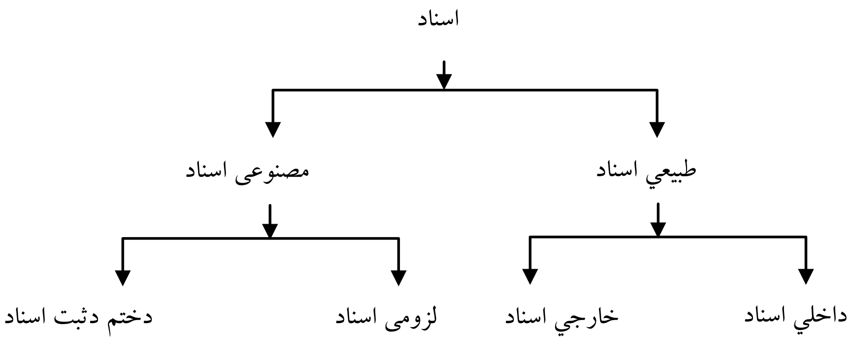

طبيعي اسناد: د اسنادو يوه زياته برخه له نورو موسسو سره د معاملو د طبيعي پايلو په توګه را منځ ته کېږي.

مثلاً: د واردې او صادرې، رسيداتو، د بانکي آويزونو د بارنامې، وکسل چک، د مالونو د تسليمۍ سند او د داسې نورو د حساب صورت

مصنوعي اسناد: د اسنادو يوه لږه برخه په اجباري يا طبيعي ډول نه ده رامنځ ته شوې، بلکې په مصنوعي توګه بايد جوړه شي.

مثلاً:د پای يا ختم اسناد او يا د لزومي اسنادو جوړول.

۱- د ختم اسناد:په ځانګړې توګه په مقدماتي او د ختم په قطعي ثبتونو کې بايد د هر ثبت لپاره، مناسب مصنوعي اسناد جوړ شي. ځکه ختم لپاره هم قاعده((هيڅ ثبت پرته له سند څخه نشته)) معتبره ده.

۲- لزومي اسناد: که چيرې يو بهرنی سند ورک شي او د ثبت د ترسره کولو لپاره د سند د نشتوالي ستونزه رامنځ ته شي له دې امله د جبران لپاره يې بايد يو لازمي سند صادر شي.

۳- داخلي اسناد: مخکې يادونه وشوه، طبيعي اسناد په دوه کټګوريو ويشل شوي«داخلي اسناد او بهرني اسناد».

د معاملو په زياتره ثبتونو کې هيڅ کوم سند د کوم خارجي سند په توګه نه دی رامنځ ته شوی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې په خپله په تصدۍ کې يو سند د داخلي سند په توګه صادريږي. د مصنوعي اسنادو پر خلاف، داخلي اسناد هم په اجباري توګه لکه(د مالونو د تسليمۍ سند،د وارده حساب د صورت نقلونه او داسې نور) رامنځ ته کيږي او عملاً د يو ثبت لپاره نه جوړيږي.

۴- بهرني اسناد: هغه اسناد، چې له تصدۍ څخه بهر جوړيږي او د معاملو د ثبت لپاره د تصدۍ دننه راوړل کيږي او د منل شوي سند په توګه ترې کار اخيستل کيږي، د فعاليت ځايونو د بهرنيو اسنادو په نامه ياديږي؛ لکه د پيرودنې بېلونه، د بانک آويزونه او داسې نور ...

د اسنادو د کار پړاوونه: د اسنادو په ځانګړي ډول د محاسبوي اسنادو ترتيب او تنظيم يو منجمنت او د حساس کار ترتيب ته اړتيا لري. وايي((هغه سند چې د اړتيا پر وخت ستاسو په واک کې وي او هغه دې تر لاسه کړه، نو سند دی)).

د اسنادو د ټاکوالي لپاره، په پرله پسې ډول يې سره نومرې وهي، په کوچنيو موسسو کې چې پکې زيات اسناد نه رامنځ ته کيږي، دغه نومرې وهنې له دې پرته چې د سند ډول په پام کې ونيول شي، تر سره کيږي او يادې نومرې وهنې د نيټو په ليکلو سره صورت مومي.

په لويو موسسو کې چې په کې هره ورځ يو زيات شمير اسناد رامنځ ته کيږي، نو اسناد خپل ډول ته په پام سره ګروپ بندي کيږي. مثلاً د کسې، د بانک ، د واردې حساب صورت ، د صادرې حساب صورت او په داسې نورو اسنادو ډلبندي کيږي.

د سند د ډولونو د هر يوه لپاره تر ګڼې يې مخکې د يو ځانګړی توری کنټل کيږي. همدارنګه مياشتې کېدای شي د بيلو ګڼو په مرسته څرګندې شي.

بيلګه:

ک = دکسه سند	I – د وري مياشت
ب = دبانک سند	II – د غويي مياشت
ص و = دوارده حساب صورت.	III – دغبرګولي مياشت
ص ص =دصادره حساب صورت او داسې نور	IV – دچنګاښ مياشت او داسې نور

په عمومي توګه په خپله سند باندې د اجرا وړ ثبت د عملي کار په بهير کې، په مخکينۍ بڼه ترتيبيږي. دغه تصميم چې څرنګه يوه معامله بايد ثبت شي، چې د ثبت پر مهال نه دی نيول شوی، بلکې دغه تصميم د حسابونو د مخکيني ټاکنو په مرسته نيول کيږي.

زياتره وخت يو تجربه لرونکی محاسب((دحسابونو ټاکونکی)) د ثبت قاعده د سند پر مخ ليکي. قاعدتاً د ثبت له يوې داسې ټاپې((د حسابونو ټاکونکې ټاپه))څخه استفاده کيږي، چې پکې د ثبت قاعده ليکل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثبت د ټاپې په مرسته د حسابونو مخکینۍ ټاکنه:

د ښي خوا وروستنی ستون چې محاسب باید پکې خپل لاسلیک درج کړي د پام وړ وي، ځکه د ثبت شوي کنټرول پر مهال کیدای شي، چې کوم شخص نوموړی ثبت اجرأ کړی وي، ځکه که پاملرنه وشي په یوه لویه موسسه کې زیاتره محاسبین د زیاتو فرعي کتابونو د چارو د مخ بیولو په برخه کې مسئولیت لري، او امکان لري چې دبتي ثبت د یو محاسب له خوا او کریډتي ثبت د بل محاسب په وسیله تر سره شي.

د پورتني ثبت په ټاپه کې د دریم افقي ستون کولای شي د یوه ټولیز ثبت په قاعده کې د استفادې وړ وګرځي.

ثبت شوي	مبلغ		حساب
	کریډت	دبت	
عبدالله		26000	10
عبدالله	26000		1409

د دې لپاره چې یو ثبت دوه ځله تر سره نه شي او وضاحت یې له منځه لاړ نه شي، نو په هره موسسه کې باید له وړاندې د یوې ټولیزې قاعدې په توګه تثبیت شي، تر څو د اسنادو دغه ثبت د بنسټ په توګه د استفادې وړ وګرځي. ځکه زیاتره وخت په یوه معامله کې زیات شمیر اسناد رامنځ ته کېږي.

دغه مثال د پور په بڼه د امتعې د خرڅلاو په برخه کې یادونه کوو، په دې ځای کې د زیاتو اسنادو د شتون اړتیا رامنځ ته کېږي. بارنامه، د صادرې د حساب اصلي صورت او د حساب د صورت بیل بیل نقلونه.

د اسنادو تر ثبت وروسته اسناد د ډول او په کارتنونو کې د ترتیب شوي نمبر په پام کې نیولو سره قیدیږي او په آرشیف کې ساتل کیږي.

اسناد یوازې د ثبت د بنسټ په توګه د محاسبې لپاره نه دي، بلکې په دعوا کې هم د قاطع دلیل په توګه ثابتېدای شي. د افغانستان د تجارت په قانون کې لارښوونه کیږي. چې ټول محاسبوي کتابونه د وروستي ثبت له نیټې څخه تر (۱۵) کاله پورې حفظ شي، له دغه لړۍ داسې پایله اخېستل کیږي، چې باید اسناد د هماغې مودې لپاره وساتل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي د مطالبو لنډیز

د اساس کتاب د صنعتي محاسبې له مهمو کتابونو څخه دی. باید هره معامله په اصلي کتاب او د اساس په کتاب کې ولیکل شي. ټول معاملات((افتتاحیه ثبتونه، روان یا جاري ثبتونه او یا ختم ثبتونه))د اسنادو په اساس او د نیټې په ترتیب سره، د نیټې او مبلغ(د پیسو اندازه) له ذکر سره د اساس په کتاب کې لیکل کیږي. د اساس کتاب کولای شي د مبلغ له یو ستون(اصلي ستون) څخه جوړ شي.

خو زیاتره وخت په عمل کې د اساس کتاب دوه ستونونو یعنې دبت او کریدت ستونونو ته ترجیح ورکول کیږي.

د اساس کتاب ټول ثبتونه اصلي کتاب او همدارنګه فرعي کتابونو ته لیږدول کیږي.

تر اساس کتاب وروسته اصلي کتاب د محاسبې له مهمو کتابونو څخه شمیرل کیږي، هغه معاملې چې تر سره کیږي د اساس له کتاب څخه د ځیزونو(اشیاوو) د هریو د حسابونو لپاره ثبتیږي او په لنډه توګه د ځیزونو ټول حسابونه د شتمنۍ د وضعیت او د موسسو د پایلې په اړه یو دقیق انځور وړاندې کوي.

په اصلي کتاب کې د موسسې شتمني او پورونه، همدارنګه د ارزښت له پلوه بدلون یې ښودل شوي خو مقداري او انفرادي سنجش یي په پام کې نه نیول کیږي.

مثلاً د اومو موادو په حساب کې پرته له دې چې د موجوده اومو موادو د هر یو د کچې او ډول قیمت په نظر کې ونیسي، د هغه ټولیز یا مجموعي قیمت په پام کې نیول کیږي، خو ضروري دي، چې په هر زمان کې جزئیات یې هم په دقیقه توګه تثبیت کړای شي، چې دا دنده فرعي کتابونه په غاړه اخلي.

فرعي مهم کتابونه عبارت دي له: د معامله لرونکو کتاب، د امتعې کتاب او نور فرعي کتابونه یو محاسب د عملي کار په بهیر کې معاملې په شفاهي بڼه او له سند پرته نه ثبتوي، بلکې هره ثبت شوې معامله باید لیکلی سند ولري، تر څو د سند د غوښتلو پر مهال محاسب وکړای شي، سند په لنډه زماني موده کې برابر کړي.

په محاسبه کې، اسناد تحریري وي، چې د یوې معاملې په اړه او همدارنګه د ثبت د ډول او لامل په اړه، محاسب ته معلومات ورکوي.

د اسنادو یوه زیاته برخه د معاملو د طبیعي پایلې په توګه له نورو موسسو سره یو ځای رامنځ ته کیږي.

مثلاً: د واردې او صادرې، د بارنامې رسیداتو، بانکي آویزو ، د وکسل چک، د مالونو د تسلیمۍ سند او د داسې نورو د حساب صورت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پایله کې ویلای شو، چې اسناد پر دوو ډلو(مصنوعي اسنادو او طبیعي اسنادو) ویشل شوي دي، چې له هغې جملې څخه مصنوعي اسناد پر لزومي او د ثبت د ختم اسنادو ویشل شوي دي او طبیعي اسناد پر داخلي او بهرني اسنادو ویشل شوي، چې له پورتنیو اسنادو څخه هریو ځانته ځانګړي ارزښت او مهم ځای لري. باید زیاته کړو چې د اسنادو په ځانګړي توګه د محاسبوي جوړونه او سمبالښت په یو منجمنت او د حساس کار ترتیب ته اړتیا لري. د اسنادو د پاکوالي لپاره، په پرله پسې ټمرو باید ټمرې ووهل شي، په کوچنیو موسسو کې ، دا ټمرې وهنې له دې پرته چې د سند ډول په نظر کې ونیول شي تر سره کیږي او نوموړې ټمرې وهنې د نیټو په لیکلو سره ترسره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي پوښتنې:

۱- د اساس کتاب تعریف کړئ او د اساس دوه ستونه کتاب رسم کړئ؟
۲- اصلي کتاب د اساس له کتاب سره څه توپیر لري، موضوع په دقیقه توګه توضیح کړئ؟
۳- فرعي کتابونه له کوم ډول کتابونو څخه دي، د کتابونو له جملې څخه امتعه څه ډول فرعي کتاب دی؟
۴- اسناد په ټولیزه توګه په څو ډوله ویشل شوي دي د هغوی له جملې څخه الزامي اسناد توضیح کړئ؟
۵- په کتابونو کې د ثبت لپاره د محاسبې اسناد کوم کاري پړاوونه تېروي؛ موضوع توضیح کړئ؟
۶- د ثبت ټاپه چې د کار د چټکوالي لپاره استعمالیږي، د کومو ستونونو لرونکې ده سکیچ یې رسم کړئ؟
۷- طبیعي اسناد څه ډول اسناد دي، له بېلګې سره یې واضح کړئ؟
۸- د کتابتون د کارت یوه بېلګه د هغه له جزئیاتو سره ولیکئ؟
۹- د یو ستونه اساس کتاب او دوه ستونه اساس کتاب تر منځ توپیر تشریح کړئ؟
۱۰- د اصلي کتاب او فرعي کتاب تر منځ توپیر څه دی، واضح یې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم څپرکی

د حسابي چوکاټ پر بنسټ صنعتي محاسبه

ټولیزه موخه:

د حسابي چوکاټ او صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په پای کې محصلین باید لاندې موضوع ګانې تعریف او توضیح کړای شي:

- د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم دې زده کړي.
- لګښتونه او د لګښتونو ډولونه(انفرادي او مشترک)دې زده کړي.
- د صنعتي فعالیت ځای د حسابي چوکاټ او حسابي پلان د کارونې پر مواردو پوه شي.
- د حسابي کلاسونو په توپیر دې پوه شي.

الف- د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم:

لګښتونه او مخارج: د لګښتونو تر عنوان لاندې، د امتعې او خدماتي ارزښت ټول هغه کموالی شمیرل کیږي، چې د تولیدي فعالیت د رامنځ ته کېدو لپاره خدمت کوي.

لګښتونه له مخارجو سره توپیر لري او د ورکړې په معنا نه دي د بیلګې په ډول: ورکړه د محروقاتي تیلو د برابرولو لپاره تر اوسه هم د لګښتونو له جملې څخه نه دی شمیرل شوې، یوازې هغه وخت ذکر شوي تیل د لګښتونو په توګه شمیرل کیږي، چې هماغه تیل د تولید په بهیر او پروسه کې مصرف شي.

د مخارجو تر عنوان لاندې د یوې تصدۍ دارزښت ټول کمښت درک کیږي. ان هغه مخارج چې د موسسې د اصلي موخې لپاره ترې کار نه اخیستل کیږي.

مثلاً: له سرې میاشتې سره مرسته هم یو خرج دی په داسې حال کې چې دلته له لګښت څخه خبرې نه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونه په دوه لویو ګروپونو ویشل کیږي.
انفرادي لګښتونه«مستقیم لګښتونه» او ګډ یا مشترک لګښتونه«غیر مستقیم لګښتونه».

انفرادي لګښتونه

انفرادي لګښتونو ته مستقیم لګښتونه هم وایي او له هغه ټولو لګښتونو څخه عبارت دي، چې پر هر واحد باندې په مستقیمه توګه تصرف وکړي او په دقیق ډول څرګند کړای شي. دغه ډول لګښتونه په دریو لاندې ګروپونو ویشل کیږي.

بشپړ یا تکمیلي مواد

هغه خاص مواد دي، چې د تولید د یو ټاکلي واحد یا د یو ټاکلي سپارښت د بشپړیدو لپاره په مصرف رسیږي.
دغه لګښتونه د تولید له لومړني پړاو او وروستي کار څخه یې وروسته، د کارټامه تولیداتو یو مهمه برخه رانغاړي.
مثلاً: وړۍ او مالوچ د نساجۍ په صنایعو کې او لرګی د موبل جوړولو په صنایعو کې.

بشپړې یا تکمیلي اجورې: بشپړې یا تکمیلي اجورې هغه اجورې دي، چې د تولید د ټاکلي واحد یا ټاکلي سپارښت لپاره په مستقیمه توګه د محاسبې وړ وي. دلته بنسټونه یااساسات د اجورو، د تولید د هر واحد د تکمیلي توکو یا اجزاوو د لګښتونو مفصل لست او د سپارښتونو سنجشي لستونه وي.

انفرادي ځانګړي لګښتونه: له تکمیلي موادو او اجورو څخه پرته ټول لګښتونه یا د انفرادي ځانګړو لګښتونو تر عنوان لاندې چې د تولید پر یو ټاکلي واحد او یا یو ټاکلي سپارښت محاسبه کیدای شي، راځي، ځکه چې دوی هم وکړای شي په دقیقه توګه تثبیت شي.
د دغو لګښتونو ویشنه داسې ده.

تکمیلي انفرادي ځانګړي لګښتونه: مثلاً: هغه ځانګړي لګښتونه چې له یو ټاکلي تولید څخه مخکې د تشکیل د جوړولو او د کار د مقدماتو د برابرولو له پلوه د هغه لپاره تولید ترسره کیږي. د بهرنیو کارکوونکو اجوره، د نصب یا منتاژ لګښتونه.

د خرڅلاو ځانګړي انفرادي لګښتونه: لکه د ترانسپورت ځانګړي لګښتونه، د خرڅلاو د استازي د حق العامل د بارجامې ځانګړي لګښتونه او پر خرڅلاو باندې مالیات.
ګډ لګښتونه«غیر مستقیم لګښتونه»: ټول هغه لګښتونه دي، چې په مستقیمه توګه پر هر واحد باندې نه شي محاسبه کیدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم ګډ لګښتونه دا دي:

- مرستيال يامعاونه اجوره
- معاشونه
- مرستيال مواد
- محركه مواد

مرستيالې يا معاونه اجورې

مرستيالې اجورې(يا د اجورې ګډ لګښتونو) د كار هغه لګښتونه دي، چې د توليد په هر واحد يا سپارښت باندې په مستقيمه توګه محاسبه كيداى نه شي(لكه د ساتونكي اجوره، څوكي دار، اوربه(آتشكار)، د مرستندويه كاركوونكو بيلابيل ډولونه او د تحويلخانې كاركوونكي).

معاشونه: معاشونه د تخنيكي او اداري مستخدمينو لپاره ټولې مياشتينۍ وركړې دي(لكه د څانګې آمر، انجنير، ميخانيک او باشي).

مرستيال مواد: مرستيال يا معاونه مواد هغه مواد دي، چې دبشپړو وروستيو او مخكنيو كارونو لپاره په كار اچول كيږي او د توليد مهمه برخه نه جوړوي. لكه ميخ، پيچ، رنګ، څلا او داسې نور.

محركه مواد: محركه مواد هغه مواد دي، چې د ماشينونو او كارخانې وسايل په حركت راولي(لكه سكاره، برېښنا، د اوبو بخار او د پاک كارۍ د موادو بيلابيل ډولونه).

د يادو ګډو لګښتونو سر بيره ، نور ډولونه يې د يوې كارخانې د لويوالي او ډول په پام كې نيولو سره هم شتون لري.

چې يو شمير يې دا دي: ټولنيز لګښتونه، ماليات، فعاليت ځايونه، د خبرتياوو يا اشتهارونو لګښتونه، كرايې، استهلاكونه او حقوقي لګښتونه.

د لګښت حامل

هر صنعتي توليد د اومو موادو په ايستلو يا پيرودلو باندې پيليږي. دا ايستل شوي يا پيرودل شوي مواد په ټوليزه توګه له محركه يا مرستيالو موادو سره نيمه بشپړ پړاو تيروي بالاخره په بشپړو موادو بدليږي.

په دې اساس «د لګښت حامل» هغه توليدات دي، چې خرڅ كړاى شي؛ څكه نو د نيم كاره او كارتمامه توليداتو پر تعريف پيل كوو.

نيم كاره توليدات: نيم كاره توليدات د كار هغه واحد دی، چې تر اوسه يې ټول توليدي عمليات نه وي تير كړي.

په دې ځاى كې كه اومه مواد په نوې بڼه تر كار لاندې ونيول شي يا داچې د توليد وروستي پړاو ته نژدې وي، په دواړو صورتونو كې له نيم كاره توليداتو څخه نوم اخيستل كيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار تمام تولیدات: هغه تولیدات دي، چې په هیڅ وجې سره لومړني یا وروستي کار ته اړتیا ونه لري. کارتمامه تولیدات د خرڅلاو لپاره چمتو وي، د خرڅلاو لپاره دغه چمتووالی باید د استهلاک له چمتووالي سره یو شان ونه پیژندل شي.

د استهلاک لپاره چمتووالی په نژدې معنا سره یې، هغه تولیدات دي چې کېدای شي مستهلکینو ته ورکړل شي.

د یو فعالیت ځای زیاتره کارتمامه تولیدات د بل فعالیت ځای اومه مواد جوړوي، ځکه په دویمه فابریکه کې پر ې وروستی کار ترسره کیږي.

په دې اساس«د لګښت حامل» هغه تولیدات دي، چې وپیرودلای شي.

د موسسې داخلي تولیدي فعالیتونه لکه هغه دستګاوې، چې په خپله د موسسې له خوا تولید شوي، د کار آلات او انرژي، چې په خپله د موسسې له خوا ترلاسه شوي هم، د لګښت حامل دي.

ب- د صنعتي فعالیت ځایونو حسابي پلان او حسابي چوکاټ: زیاتره افغاني صنعتي موسسې د خپلو حسابونو د سمبالولو لپاره له حسابي چوکاټ څخه چې په لسو(۱۰) ټولګیو ویشل شوی، استفاده کوي. دغه حسابي چوکاټ د افغانستان د شرایطو په پام کې نیولو سره په لږ بدلون، له آلماني حسابي چوکاټ څخه په ګټه اخیستنې سره جوړ شوی دی.

په تیرو وختونو کې حسابونه به د معاملو د بهیر په پام کې نیولو سره جوړیدل او په پرله پسې توګه به ثمري ورکول کیدې او هرې تصدۍ خپلو حسابونوته د بیلو سیستمونو په نظر ثمرې وهلې.

د خالصې او ناخالصې ګټې، د تمام شوي او تولیدي لګښتونو او یا د دویم ځل لګښتونو ډولونو، د لګښت ځای او د لګښت حامل په اړه یو څرګند او واضح معلومات موجود نه وو. نو په دې اساس، د یو واحد سیستم له مخې د ټولو حسابونو د یو بشپړ نظام موجودیت ته اړتیا لیدل کیده، چې دا ډول یو ترکیب « د حسابونو منظم سیستم » د حسابي چوکاټ په نوم یادیږی.

حسابي چوکاټ د اعشاري سیستم پر اساس بنأ شوی او په لسو حسابي ټولګیو ویشل کیږي. د حسابي ټولګیو ترکیب د تولید د پړاوونو د ویشنو د پرنسیب پر اساس تر سره کیږي.

هره موسسه په لومړي پړاو کې د خپلو تولیداتو د پیل لپاره ځمکې، ودانیو او ماشین ته اړتیا لري، چې د هغوی د هریو لپاره باید حسابي کارت جوړ شي. یاد حسابونه او داسې نور ورته حسابونه یې په یو ټولګي کې خلاصه کیږي.

یوه موسسه نغدو پیسو، په بانک کې شتمني او داسې نورو ته اړتیا لري، چې په اړه یې حسابونه په یو بېل حسابي ټولګي کې جمع کیږي.

وروسته محرکه او مرستیال اومه مواد پیرودل کیږي، چې حسابونه یې بیل ټولګی لري.

د تولیداتو په بهیر کې د لګښتونو ډولونه منځ ته راځي، چې د لګښتونو د حسابونو د منځ ته راتلو لامل هم په بیل ټولګي کې جمع کیږي. په پای کې نیم کاره او کارتمامه تولیدات را منځ کېږي، چې هغوی هم یو بیل ټولګي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر توليدي عملياتو څخه وروسته، كارتمامه توليدات پلورل كيږي، چې د خرڅلاو د عملياتو لپاره هم د اړتياوو په پام كې نيولو سره زيات حسابونه جوړيږي، چې په يو بيل ټولګي كې يوځاى كيږي. وروسته بايد ګټه ومونډل شي.

ټول حسابونه قيديږي او بيلانس جوړيږي، چې د دې ځاى لپاره د حسابونو ټول ډولونه په يو ځانګړي ټولګي كې ځاى پر ځاى كيږي.

په دې توګه د يو كال په منځ كې توليدي نورمال بهير پاى ته رسيږي، نور حسابي ټولګي هم په دغه بهير كې داخل دي. له حسابي ټولګيو څخه هر يو د لاندې نومونو او محتوياتو لرونكي دي.

صفر ټولګى(آرام حسابونه يا د ثابتې شتمنۍ او د پانګې حسابونه):

په دې ځاى كې له اوږد مهالو ثابتو شتمنيو څخه لكه ځمكه، ودانۍ، ماشينونه، ترانسپورتي وسايل، تجهيزات او داسې نورو څخه بحث كيږي.

همدارنګه اوږدمهال طلبات او اشتراكات، اوږدمهال ديون او تر ټولو څخه لومړى شخصي پانګه او نورې زيرمې په دغه ټولګي پورې اړونديږي.

لومړى ټولګى - مالي حسابونه: دغه ټولګى ټولې لنډمهالې پولي او كريدتي معاملې رانغاړي(قاعدتاً له يو كال څخه لږ«لكه كسه او بانك» د پيريدونكو طلبات، متفرقه طلبات، د مالونو د ليږدولو په اساس ديون او متفرقه ديون يا پورونه).

دويم ټولګى - تحديدي حسابونه: په دغه ټولګي كې هغه ټول مخارج او حاصلات ثبتيږي، چې د فعاليت ځاى له اصلي فعاليت سره سراوكار ونه لري، مثلاً له فعاليت ځاى څخه بهر فوق العاده مخارج، د ګټو، مالياتو، حاصلاتو مخارج، د كور او ځمكې حاصلات او مخارج، له فعاليت ځاى څخه بهر فوق العاده حاصلات، دګټو حاصلات، ستر ترميمات او تر تعمير يا جوړونې لاندې تاسيسات، د قيمت توپيرونه او تحديدي نور حسابونه.

دريم ټولګى - د اومو محركه او مرستيالو موادو حسابونه: په دغه ټولګي پورې تر ټولو مخكې اومه مرستيال او محركه مواد، چې په موسسه كې د توليد لپاره په كار اچول كيږي، اړونديږي.

څلورم ټولګى - دلګښتونو د ډولونو حسابونه: دغه ټولګى په محاسبه كې يوازې له ښو ټولګيو څخه نه دى، بلكې له ستونزمنو ټولګيو څخه هم دى. د دغه ټولګي قيمتونه د احصايې او پلان د لګښتونو د محاسبې لپاره او د فعاليت ځايونو د پرتلې لپاره استعمال شوي او په دې اساس په احتياط سره د ټولو لګښتونو يو شننه او تثبيت ضروري دي.

دځانګړو حسابي ګروپونو په توګه: تكميلي اجورې، مرستيالې اجورې، معاشونه، ټولنيز مخارج، محركه او مرستيال مواد، برېښنا، ګاز، اوبه، استهلاكونه، ترميمات، د محصول ماليات، د بيمې د ګډون حق، انفرادي ځانګړي لګښتونه دايريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – سنجشي حسابونه: د فعالیت ځای د محاسبې پاڼه، چې وروسته تشریح کیږي، د لګښتونو د ویش د کلۍ په مرسته، ګډ یا مشترک لګښتونه پر انفرادي لګښتونو ورزیاتوي، چې پر بنسټ یې سنجشي حسابونه، لکه انفرادي سنجشي لګښتونه، د تکمیلي اجورو سنجشي لګښتونه، د تکمیلي ګډ سنجشي لګښتونه، د موادو ګډ سنجشي لګښتونه، اداري ګډ سنجشي لګښتونه او د خرڅلاو ګډ سنجشي لګښتونه را منځ ته کیږي، که چیرې د فعالیت ځای د سنجش له پاڼې څخه استفاده ونه شي، پنځم ټولګی آزاد پاتې کیږي.

شپږم ټولګی: د موضع مصرف په محاسبوي سنجش کې د پنځم آزاد ټولګي په تړاو تخصیص ورکول کیږي. که چیرې د موضع مصرف سنجش په محاسبه کې داخل شي، نو ورته پنځم او شپږم ټولګي ټاکل شوی دی.

اووم ټولګی – د نیم کاره او کار تمامه تولیداتو حسابونه: په دغه ټولګي کې په ځانګړې توګه د نیم کاره او کارتمامه تولیداتو حسابونه دایریږي. سربیره پر دې، په دې ځای کې دستګاوې او د کار هغه وسایل چې په خپله په موسسه کې تولید شوي په خپله د موسسې د تولیداتو او سټرو ترمیماتو په برخه کې، چې د ارزښت د لوړیدو لامل ګرځي، ثبتیږي.

اتم ټولګی – د خرڅلاو حسابونه: دغه ټولګی د پلورل شوو کار تمامه تولیداتو ، د بیرته ګرځول شوو او بیکاره موادو خرڅلاو، د تجارتي امتعې پلور(هغه امتعه ده، چې موسسې هغه اخیستي او د دویم ځل لپاره یې پرته له کوم بدلون څخه پلوري) او د خرڅلاو د نیمګړتیاوو لپاره ټاکل شوی دی.

نهم ټولګی – د ختم حسابونه: دغه ټولګی د محاسبوي ختم ټول حسابونه رانغاړي.

حسابي دوه دایرې: څرنګه چې حسابي ټولګي یا یوازې موجود حسابونه(د صفر، ۱، ۳ او ۷ ټولګي) او یا ځانګړي نتیجوي حسابونه(د۲، ۴، ۵، ۶ ، ۸ ټولګي) رانغاړي،

نو له حسابونو څخه د هر یو پیل او پای نسبتاً آسانه دی.

د صفر ۳-۱ او ۷ ټولګي د حسابونو موجودات په لومړي سر او د کال په پیل کې د افتتاحیه بیلانس له حساب څخه سرچینه اخلي او د مالي کال په وروستیو کې دغه حسابونه د ختم پر بیلانس پای مومي.

پاتې شونې(بقایا): یا د ۲- ۴- ۵- ۶ او ۸ ټولګي موجودات د ګټې او تاوان حساب رامنځ ته کوي. د حسابي چوکاټ په اساس چې پورته تشریح شوه، هره موسسه کولای شي خپل پلان جوړ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلګه: په کابل کې د محمداکبر د فابریکې حسابي پلان یوازې هغه کسان کولای شي په صحي توګه ثبت کړي، چې له ثبت څخه وړاندې ټول حسابي پلان یې په دقیقه توګه مطالعه کړی وي. محمداکبر کولای شي د افغاني صنایعو د حسابي چوکاټ په اساس د خپلې موسسې لپاره لاندې حسابي پلان جوړ کړي.

د ارامو حسابونو د صفر کلاس:

000 - هغه ځمکه چې ودانه نه وي.

۰۰۱ – ودانه یا جوړه شوې ځمکه.

۰۲۰ - ماشین او ماشیني تأسیسات.

۰۳۰ – بارداره موټر.

۰۳۱ – د کار وسایل.

۰۳۷ - د فابریکې او ادارې تجهیزات.

۰۷۰ - شخصي«لومړنۍ» پانګه.

۱- ټولګی- مالي حسابونه:

۱۰- کسه

۱۲ - بانکي چک

۱۴ – د مستریانو طلبات.

۱۶ - د لیږونکو دیون یا پورونه.

۱۷ - متفرقه دیون یا پورونه.

۱۹ - شخصي حسابونه.

۲ ټولګی – تحدیدي حسابونه

۲۴ – د سود مخارج او حاصلات

۲۶ – له فعالیت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات.

۳- ټولګی - د مرستیال او محرکه اومو موادو حسابونه

۳۰ – اومه مواد.

۳۳ – مرستیال مواد.

۳۴ - محرکه مواد.

۴- ټولګی - د لګښتونو د ډولونو حسابونه:

۴۰ - د بشپړ یا تکمیلي موادو لګښتونه.

۴۱ - د مرستیال موادو لګښتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲ – د محرقه موادو، انرژۍ او اوبو لګښتونه.
۴۳۱ - بشپړې یا تکمیلي اجورې.
۴۳۲ - مرستیالې اجورې.
۴۳۳ – معاشونه.
۴۴ – ټولنیز مخارج.
۴۷ – کرایه.
۴۸ - استهلاکونه

۷- ټولګی -دنیم کاره اوکار ټامو تولیداتو حسابونه :
۷۸ - نیم کاره تولیدات.
۷۹ - کار ټامه تولیدات.

۸- ټولګی – د خرڅلاو حسابونه:
۸۳ – د خرڅلاو حاصل.
۸۵ - د تجارتي امتعې د خرڅلاو حاصل.
۸۱ – د موجودۍ بدلونونه.

۹- ټولګی – د پای یا ختم حسابونه:
۹۸۰ – د فعالیت ځای د پایلې حساب.
۹۸۹ – د ګټې او تاوان حساب.
۹۹۸ – د بیلانس حساب.
۹۹۹ - د بیلانس د ختم حساب.

د محمداکبر د نساجي فابریکه کوچنۍ ده او ذکر شوي حسابونه یې د محاسبې لپاره بسنه کوي لویې موسسې که چیرې اړتیا ولري، کولای شي اعشاري سیستم ته په پام سره حسابونه تر دې زیات تجزیه کړي.

بیلګه:
د ۴ حساب نمبر: (دحسابونو د ډولونو حسابي ټولګی)
د۴۳حساب نمبر: حسابي ګروپ(د معاشونو او اجورو لګښتونه)
د ۴۳۹حساب نمبر: د حساب ډول(یوازې د معاشونو لګښتونه)د اړتیا پر وخت یاد حسابونه کیدای شي تر دې زیات تجزیه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳۹۰حساب نمبر: د اداري مستخدمينو معاشونه.
د ۴۳۹۱حساب نمبر: د تخنيکي او نورو مستخدمينو معاشونه.

اعشاري سيستم کولای شي تر نهايي حد پورې توسعه پيدا کړي، د لويو موسسو په محاسبه کې ۵ يا ۶ خانه يي حسابي نمرې د نادراتو له جملې څخه نه وي.

بيلگه: د احمد صنعتي موسسه د / / ۱۳ کال د غوايي د مياشتې له پيله او د موجودۍ تر چارې وروسته په لاندې ډول په کار پيل کوي.

۱ - لومړني يا اوليه موجودات:

ودانۍ	182000 – 001	بانک	215000 – 113
ماشين	223000 – 01	طلبات	45000-14
تجهيزات	94000 – 037	کسه	110000 – 10
اومه مواد	25000 – 30	ديون	325000 – 16
مرستيال مواد	66000 – 33	پانگه	07

۲- معاملې :

۱- اومه مواد د بانکي چک په مرسته پيرودل کيږي	۱۱۲۰۰۰ افغانۍ
۲- اومه مواد د مصرف لپاره ورکول کيږي	۹۷۰۰۰ افغانۍ
۳- د ليږد لگښتونه نغده ورکول کيږي	۵۰۰۰ افغانۍ
۴- مرستيال مواد په مصرف رسيږي.	۳۶۰۰۰ افغانۍ
۵- فابريکې ته ماليه په نغده ورکول کيږي	۱۲۵۰۰ افغانۍ
۶- د کار تمامه توليداتو خرڅلاو د بانکي چک په مرسته	۳۴۵۰۰۰ افغانۍ
۷- پيرودونکی په نغده ورکوي	۲۵۰۰۰ افغانۍ
۸- د اجورې او معاش ورکړه د بانکي چک په مرسته	۴۵۰۰۰ افغانۍ
۹- د پور ورکړه د بانکي چک په مرسته	۱۲۵۰۰۰ افغانۍ
۱۰- د يو پايه مستعمل ماشين خرڅلاو په نغده	۱۵۰۰۰ افغانۍ
۱۱- د دفتر د لوازمو پيرودنه د بانکي چک په مرسته	۸۵۰۰ افغانۍ
۱۲- د يوې تصدۍ د پرمختگ لپاره د يوې نوې ودانۍ پيرودنه په نغده	۱۲۰۰۰۰ افغانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- حسابي پلان:

ودانۍ	۰۰۱	طلبات	۱۴	معاش	۴۳۱
ماشین	۰۱	کسه	۱۰	مالیه	۴۶
تجهیزات	۰۳۷	دیون	۱۶	متفرقه لګښتونه	۴۷
اومه مواد	۳۰	پانګه	۰۷	خرڅلاو	۸۳
مرستیال مواد	۳۳	د اومو موادو لګښت	۴۰	ګټه او تاوان	۹۸۹
بانک	۱۱۳	دمرستیالو موادو لګښت	۴۱	د افتتاحیه بیلانس	۹۹۸
دختم بیلانس	۹۹۹				

۴- پوښتنې:

۱- افتتاحیه بیلانس جوړ کړئ؟
۲- پانګه پیدا کړئ؟
۳- افتتاحیه بیلانس د T پر حسابونو تجزیه کړئ؟
۴- ژورنال ترتیب کړئ؟
۵- د پایلې بیلانس جوړ کړئ(ګټه او تاوان)؟
۶- د ختم بیلانس ترتیب کړئ؟

د لومړئ پوښتنې ځواب: افتتاحیه بیلانس په لاندې ډول جوړیږي:

۱- د T بڼه رسم کوو.
۲- د P «پسیفي» اقلام د T ښي لوري ته او د A « اکتیفي» اقلام دT په کیڼ لوري کې لیکو.
۳- د T تر بشپړیدو وروسته د A اقلام جمع کوو او ترې پور او دین، چې د تصدۍ پر غاړه دی، منفي کوو؛ په دې توګه د متصدي اصلي پانګه لاسته راځي.

افتتاحیه بیلانس

998	P A
001: 182000 01: 223000 037: 94000 30: 25000 33: 66000 113: 215000 14: 45000 10: 110000	635000: 07 325000: 16
960000	**960000**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویمې پوښتنې ځواب:

د T تر بشپړیدو وروسته د A اقلام جمع کوو، چې جمعاً(۹۶۰۰۰۰) افغانۍ شوې او له هغه څخه دیون یا پورونه منفي کوو، چې دیون ۳۲۵۰۰۰ افغانۍ دي؛ هغه څه چې پاتې کیږي 07 شخصي پانګه ده، چې ۶۳۵۰۰۰ کیږي. په لاندې ډول په فورمول کې روښانه کیږي:

07 شخصي پانګه = دیون – د A مجموع

960000 - 325000 = 635000

د دریمې پوښتنې ځواب:

افتتاحیه بیلانس د T پر حسابونو تجزیه کړئ؟

D 001	C
998:182000 10:120000	999:302000
302000	302000

D 01	C
998:223000	10: 15000 999:208000
322000	223000

D 037	C
998:94000 113:8500	999:102500
1023000	102500

D 30	C
998:25000 113:112000	40:97000 999:4000
137000	137000

D 33	C
998:66000	41:36000 999:30000
66000	66000

D 113	C
998:215000 83:345000	30:112000 431:45000 16:125000 37:8500 999:269500
560000	560000

D 10	C
998:110000 14:25000 01:15000	47:5000 46:12500 001:120000 999:12500
150000	150000

D 14	C
998:45000	10:25000 999:20000
45000	45000

D 40	C
30:97000	989:97000
97000	97000

(c) ketabton.com: The Digital Library

D	41	C
33:36000		989:36000
36000		36000

D	46	C
10:12500		989:12500
12500		12500

D	47	C
10:5000		989:5000
5000		**5000**

D	431	C
113:45000		989:45000
45000		**45000**

D	83	C
989:345000		113:345000
345000		**345000**

D	16	C
113:125000 999:200000		998:325000
325000		**325000**

D	07	C
999:784500		998:635000 989:149500
784500		**784500**

د خلورمې پوښتنې ځواب:

د احمد د صنعتي موسسې ژورنال پر ۱۳۸۸ کال کې

شمېر	تشریحات	کریدیت	دبت	مبلغ
۱	اومو مواد د بانکې چک په مرسته پیرودل کیږي.	بانک: ۱۱۳	اومو مواد ۳۰	۱۱۲۰۰۰
۲	داومو موادو د لګښت لپاره اومه مواد ورکول کیږي.	اومه مواد ۳۰	د اومو موادو لګښت ۴۰	۹۷۰۰۰
۳	د لیږد لګښتونه په نغده ورکول کیږي.	کسه ۱۰	دلیږد لګښتونه ۴۷	۵۰۰۰
۴	مرستیال مواد په مصرف رسیږي.	مرستیال مواد ۳۳	د اومو موادو لګښت ۴۱	۳۶۰۰۰
۵	مالیه فابریکې ته په نغده ورکول کیږي.	کسه ۱۰	د مالیې لګښتونه ۴۶	۱۲۵۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶	د کارنامه تولیداتو خرڅلاو د بانکي چک په مرسته	د محصولاتو خرڅلاو ۸۳	بانک ۱۱۳	۳۴۵۰۰۰
۷	پیرودونکي په نغده ورکوي	طلبات ۱۴	کسه ۱۰	۲۵۰۰۰
۸	د بانکي چک په مرسته د معاش د اجورې ورکړه	بانک ۱۱۳	دمعاش اجوره ۴۳۱	۴۵۰۰۰
۹	د بانکي چک په مرسته	بانک ۱۱۳	پور ۱۶	۱۲۵۰۰۰
۱۰	د یو پایه مستعمل ماشین پلورل په نغده	د ماشین پلورل ۰۱	کسه ۱۰	۱۵۰۰۰
۱۱	د دفتر د لوازمو پیرودنه دبانکي چک په مرسته	بانک ۱۱۳	تجهیزات ۰۳۷	۸۵۰۰
۱۲	د یوې تصدۍ د پرمختګ لپاره د یوې نوې ودانۍ پیرودنه په نغده	کسه ۱۰	ودانول ۰۰۱	۱۲۰۰۰۰

د شپږمې پوښتنې ځواب:

D	999	C
001:302000		07:784500
01:208000		16:200000
037:102500		
30:40000		
33:30000		
113:269500		
14:20000		
10:12500		
984500		**984500**

D	83	C
40:97000		83:345000
41:36000		
46:12500		
47:5000		
431:45000		
07:149500		
345000		**345000**

د دریم څپرکي د مطالبو لنډیز

په دریم څپرکي کې د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم تشریح او توضیح شول د هغې له جملې څخه د لګښتونو او مخارجو د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم، د تولید په بهیر کې د تکمیلي موادو یوازې انفرادي لګښتونه د انفرادي ځانګړو لګښتونو د تولید په بهیر کې تکمیلي اجورې، د تولید په بهیر کې، تکمیلي انفرادي ځانګړي لګښتونه او د خرڅلاو انفرادي ځانګړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونه، د تولید په بهیر کې د معاونه اجورې ګډ لګښتونه(مستقیم لګښتونه)، د اداري، تخنیکي کارکوونکو او د پرسونل معاشونه، مرستیال مواد، محرکه مواد، د لګښت حامل، نیم کاره تولیدات او کار ټمامه تولیدات، همدارنګه د دې څپرکي بل مهم بحث حسابي چوکاټ او حسابي پلان او صنعتي فعالیت ځایونه وو، څرنګه چې زیاتره صنعتي افغاني موسسې تل د خپلو حسابونو د تنظیم لپاره له حسابي چوکاټ څخه، چې په لسو ټولګیو ویشل شوی، استفاده کوي، نو په تیرو وختونو کې حسابونه د جوړو شوو معاملو د بهیر په پام کې نیولو سره په پرله پسې توګه نومرې وهل کیدې او هرې تصدۍ به خپلو حسابونو ته د بیلو سیستمونو له مخې نومرې وهلې. یو څرګند او واضح معلومات د خالصې او ناخالصې ګټې، ټمام شوي او تولیدي لګښتونو په اړه او یا د لګښتونو د ډول، د لګښت ځای او د لګښت حامل په اړه موجود نه وو، په دې اساس د یو واحد سیستم پر بنسټ ، چې د ټولو حسابونو د یو بشپړ نظام د شتون اړتیا لیدل کیده، چې په دې توګه دغه ډول یو ترکیب چې (د حسابونو منظم سیستم) د حسابي چوکاټ په نوم یادیږي، رامنځ ته شو.

له حسابي ټولګیو څخه هر یو د لاندې نومونو او محتویاتو لرونکي دي، صفر ټولګی هغه ټولګی دی، چې پکې له آرامو حسابونو یا د پانګې او ثابتې شتمنۍ له حسابونو او اوږد مهاله ثابته شتمنیو څخه بحث کیږي. لومړی ټولګی په مالي حسابونو پورې اړوند دی؛ دغه ټولګی ټولې لنډ مهاله پولي او کریدټي معاملې رانغاړي. دویم ټولګی په تحدیدي حسابونو پورې اړوندیږي، په دې ټولګي کې هغه ټول مخارج او حاصلات ثبتیږي، چې د فعالیت ځای له اصلي فعالیت سره سراو کار و نه لري.

په دریيم ټولګي کې د محرکه او مرستیالو اومو موادو له حسابونو څخه بحث کیږي، په څلورم ټولګي کې د لګښتونو د ډولونو حسابونه توضیح شوي دي.

په پنځم ټولګي کې سنجشي حسابونه او په شپږم ټولګي کې د لګښت موضوع تشریح شوې ده. په اووم ټولګي کې د نیم کاره او کارټمامه تولیداتو حسابونه تشریح شوي، اتم ټولګی د خرڅلاو حسابونه او نهم ټولګی د پای یا ختم حسابونه دی.

څرنګه چې حسابي ټولګي یا یوازې موجود حسابونه (د صفر۱-۳ او ۷ټولګی) رانغاړي او یا ځانګړي نتیجوي حسابونه (۲-۴-۵-۶ او ۸ ټولګی) رانغاړي، نو د هر یو حساب پیل او پای نسبتاً آسانه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېیم څپرکي پوښتنې

۱- لګښتونه او مخارج څه توپیر لري، تشریح یې کړئ؟

۲- لګښتونه په څو لویو ګروپونو ویشل شوي له هغې جملې څخه ګډ لګښتونه(غیرمستقیم لګښتونه) تشریح کړئ؟

۳- نیم کاره تولیدات څه شی دي او کوم ډول تولیداتو ته کارتمامه تولیدات وایو، موضوع تشریح کړئ؟

۴- حسابي چوکاټ په څو ټولګیو ویشل شوی، هر یویې په لنډه توګه تشریح کړئ؟

۵- یوه صنعتي موسسه د ډیرې زیاتې ګټې د تر لاسه کولو په منظور د۱۳۸۸ کال د غویي د میاشتې پر لومړۍ نېټه د موجودۍ تر کار وروسته په لاندې ډول په کار پیل کوي:

I- لومړني یا اولیه موجودات:

۱- تعمیرات	۰۰۱	۴۴۵۰۰۰
۲- ماشین آلات	۰۱	۳۶۸۰۰۰
۳-تجهیزات	۰۳۷	۲۴۵۰۰۰
۴- اومه مواد	۳۰	۱۹۶۰۰۰
۵- مرستیال مواد	۳۳	۲۴۷۰۰۰
۶- بانک	۱۱۳	۲۲۵۰۰۰
۷- طلبات	۱۴	۱۸۵۰۰۰
۸- کسه	۱۰	۱۴۵۰۰۰
۹- دیون	۱۶	۳۲۵۰۰۰
۱۰- شخصي پانګه	۰۷	؟

II –لاندې معاملې دمالي کال په بهیرکې رامنځ ته شوېدي:

۱- اومه مواد د لګښت لپاره ورکړل شوي ۶۶۰۰۰

۲- مرستیال مواد د لګښت لپاره ورکړل شوي ۳۵۰۰۰

۳- د یو پایه مستعمل ماشین خرڅلاو دبانکي چک په مرسته ۴۵۰۰۰

۴- د خبرتیا یااعلانونو لګښتونه په نغده ورکول کیږي ۲۸۰۰

۵- داجورې اومعاش ورکړه دبانکي چک په مرسته ۷۵۰۰۰

۶- د کار تمامه تولیداتو خرڅلاو په نغده ۳۲۰۰۰۰

۷- د دفتر د لوازمو پیرودنه د بانکي چک په مرسته ۲۴۰۰۰

۸- پیرودونکی یا مشتری په نغده ورکوي . ۳۰۰۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

-III

۱- افتتاحیه بیلانس يې وليکئ؟

۲- شخصي پانګه يې پيدا کړئ؟

۳- معاملې په ژورنال کې ثبت کړئ؟

۴- د پايلې بيلانس(ګټه او تاوان)وليکئ؟

۵- د ختم بيلانس يې وليکئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

دموجودۍ عمل، د بيلانس ترتيب او دحسابونو د ثبت قاعده

ټوليزه موخه:

د موجودۍ د کار ترسره کول، د بيلانس ترتيب او د ثبت قاعده

د زده کړې موخې: د دې څپرکي تر پای ته رسيدو وروسته به محصلين وکولای شي چې:

- د تصدۍ منقوله او غير منقوله شتمني لومړی لېست او ورپسې موجودي يې تر سره کړي.
- د موجودۍ له لېست څخه دې افتتاحيه بيلانس جوړ کړي.
- د پسيفي(Passive) او اکتيفي(Aetive)اقلامو تر منځ دې توپير په دقيقه توګه پيدا کړي
- د تصدۍ بيلانس دې په اړوندو حسابونو تجزيه کړي.
- پر موجوده حسابونو دې دقيقاً پوه شي.
- له نتيجوي حسابونو سره دې آشنايي ترلاسه کړي.

د موجودۍ عمل Inventory

د افغانستان د سوداګريز قانون د مقرراتو په پام کې نيولو سره، هر سوداګر مجبور دی، د لومړي کال په پيل کې او د هر کال په پای کې د خپلې شتمنۍ او ديون يا پورونو له معاملې څخه موجودي تر سره کړي، د موجودۍ په اړه ضروري اجراات د موجودۍ د عمل(موجودي کول) په نامه ياديږي.

د (Inventory) اصطلاح د(Inveniere) له لاتيني لفظ څخه چې د پيداکولو او لټولو په معنا ده، اخيستل شوې. موجودي کول يوازې د مالونو په شمېرلو، اندازه کولو او وزن کولو بسنه نه کوي، بلکې د نغدو پيسو، وکسل چک، ټوله بانکي شتمني، د ديون يا پورونو او طلباتو د مجموع

(c) ketabton.com: The Digital Library

تثبيتول هم اړين دي. د صحيح قيمت ګذارۍ مسأله د موجودۍ د عمل ځانګړې ستونزه رامنځ ته کوي. شتمنۍ بايد ګرانه او ديون بايد ارزانه قيمت ګذارۍ نه شي.

د موجودۍ د کار پايلې بايد د محاسبې د حسابونو له پايلو سره سمون ولري او هم دې همغږي شي، څکه امکان لري، چې د موجودۍ په کار کې، د مالونو موجودي د يوې برخې د خرابيدو په پام کې نيولو سره يې، د موجودۍ د محاسبې د حسابونو نسبت لږ وښيي. د موجودۍ د چارو په ترسره کولو کې زيات احتياط، ډېره پاملرنه او رښتينتوب له اړينو مخکينيو شرايطو څخه ګڼل کېږي.

د موجودۍ لېست Inventar

د موجودۍ د کار پايلې، چې د شتمنۍ او ديون ټول اقلام په بر کې نيسي، په يو بيل لړليک کې جمع کيږي، دا لړليک د موجودۍ د لست په نوم ياديږي.

د موجودۍ د لست اصطلاح (Inventar) هم د لاتيني ژبې له (inventarum) څخه اخيستل شوې او معنا يې « د موندل شوو لړليک» ده.

د موجودۍ لست د يو کتاب په بڼه جوړيږي «دافغانستان سوداګريز قانون» هغه اقلام، چې بايد د موجودۍ په دفتر کې وښودل شي، په دقيقه توګه ټاکلي دي.

د موجودۍ لست له درېو ځانګړو برخو څخه جوړ شوی، چې معمول اقلام يې په لاندې توګه تشريح کيږي:

۱ – شتمني: د شتمنۍ اقلام په لاندې ډول سره ويشل کيږي:

الف- ثابته شتمني: د ثابتې شتمنۍ تر نوم لاندې د شتمنۍ هغه ټول اقلام شمېرل کېږي، چې وکولی شي زياته موده، لږ تر لږه يو کال، استعمال شي. لکه: ځمکه، ودانۍ، ماشين او د ماشين تأسيسات، د کار وسايل او د ليږدولو وسايل، تجهيزات، د دفتر لوازم او داسې نور.

ب – ګرځنده(سياره) شتمني: تر دې نامه لاندې د شتمنۍ ټول هغه اقلام شمېرل کېږي، چې په يوه لږه موده کې، (له يو کال څخه لږ) په کې بدلون راشي. لکه: اومه، مرستيال، او محروقه مواد، نيم کاره او کارتمامه توليدات، طلبات، بانکي شتمني او د کسې موجود.

۲ – پورونه « بهرنۍ پانګه او وجايب» :

ديون يا پورونه په لاندې ډولونو ويشل کيږي:

الف – اوږدمهاله پورونه(ديون): تر دې نامه لاندې ټول هغه وجايب پيژندل کيږي، چې لږ تر لږه تر يو کال وروسته د ورکړې وړ وي. مثلاً اوږدمهاله کريدتونه، تضمين لرونکي پورونه او د اشخاصو اوږدمهاله پورونه.

ب – لنډ مهاله پورونه(ديون): له دې ډول ديون سره ټول هغه وجايب اړه نيسي، چې له يو کال څخه په لږه موده کې د ورکړې وړ وي، لکه د تبادلوي برات له درکه ديون يا پورونه ((برات

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ليکنه ده چې د هغې په سبب د پيسو ورکړه يا راکړه بل ته ترسره کړي)) د بانکونو او ليږونکو پر وړاندې وجايب.

۳ - شخصي پانګه:

په عادي حالت کې شتمني بايد د پورونو په پرتله زياته وي. همدارنګه د شخصي پانګې ارزښت چې د خالصې شتمنۍ په نوم هم ياديږي، له پورونو او دين څخه زيات وي. شخصي پانګه د ټولو پورونو يا ديون له تفريق، د شتمنۍ له مجموع څخه لاسته راځي.

د موجودۍ يو لېست په ډېره ساده بڼه په لاندې ډول سره دی

د موجودۍ لست، د کب ۳۰ نيټه۱۳۸۸ کال

جنسونه		افغانی	افغانی
۱ - شتمني			
الف: ثابته شتمني			
۱-ماشينونه			۱۳۰۰۰۰۰
۲-تجهيزات			۵۰۰۰۰۰
ب: ګرځنده ياسياره شتمني			
۱- بشپړ مواد			۲۱۰۰۰۰۰
۲- د پيرودونکو طلبات			
الف «اسداله دچاريکارو»		۸۰۰۰۰	
ب « نصراله د استالف »		۱۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰
۳ - نغده پيسې			۳۰۰۰۰۰
د شتمنۍ مجموع			**۴۳۸۰۰۰۰**
۲ - پورونه ياديون			**۱۵۰۰۰۰۰**
اوړدمهاله پور- غلام نبي	د کابل		۱۵۰۰۰۰۰
د پورونو يا ديون مجموع			
۳ - د شخصي پانګې سنجش			۴۳۸۰۰۰۰
د شتمنۍ مجموع			**۱۵۰۰۰۰۰**
د پورونو يا ديون مجموع			**۲۸۸۰۰۰۰**
شخصي پانګه			

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیلانس جوړونه:

د موجودۍ لست یو ډیر مفصل جدول او د شتمنۍ او دیون د ټولو اقلامو شرح ده. د هغه پر خلاف بیلانس((دغه اصطلاح له ایتالوي(Bilancia) لفظ څخه اخیستل شوې او د تلې یا ترازو معنا ورکوي)) د یو حساب په بڼه څرګند او لنډ معلومات وړاندې کوي، چې په هغه کې شتمني او دیون د یو بل پر وړاندې ایښودل کیږي.

بیلانس ټول ورته اقلام لنډوي او د موجودۍ د لست پرخلاف د اندازې له ښودلو ډډه کوي. د بیلانس کیڼ لورته د شتمنۍ ټول اقلام ښودل شوي، چې هغه د اکتیف په نامه، او د هغه ښي لورته شخصي پانګه او ټوله بهرنۍ شتمني((دیون))ثبتیږي. چې هغه د پسیف په نامه یادیږي.

د بیلانس د پسیف او اکتیف د لوري جمع سره مساوي ده، چې په دې ځای کې د بیلانس(balance) «تلې» اطلاح هم څرګندیږي.

یو بیلانس ښیي، که چیرې د تلې په دواړو خواوو کې مساوي وزنونه کیښودل شي، باید نوموړې تله برابره یا هم وزنه شي.

د پانګې په یو بیلانس کې، د یوې موسسې پانګه اچونه د دویم ځل لپاره څرګندیږي. د پسیف لوری ښیي، چې پانګه له کومې سرچینې څخه اخیستل شوې او د اکتیف لوری د نوموړې پانګې د استعمال بڼه څرګندوي.

<table dir="rtl">
<tr><th colspan="2">پسیف   بیلانس   اکتیف</th></tr>
<tr><td>د پانګې منابع</td><td>د پانګې استعمال</td></tr>
</table>

د موجودۍ هغه لست چې مخکې وکتل شو لاندینی بیلانس لاسته راځي.

<table dir="rtl">
<tr><th colspan="2">P   بیلانس دکب ۲۹   A ۱۳۸۸</th></tr>
<tr><td>افغانۍ
1- شخصي پانګه 2880000
2 – (دیون)بهرنۍ پانګه
1500000 اوږد مهال پورونه</td><td>افغانۍ
I- ثابته شتمني
1- 1300000 ماشینونه
2- 500000دکارخانې تجهیزات
II– ګرځنده شتمني
1- 2100000 تکمیلي مواد
2- 180000 طلبات
3- 300000 کسه</td></tr>
<tr><td>4380000</td><td>4380000</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بیلانس کې د قیمت بدلون: باید یادونه وکړو، چې هره معامله د بیلانس د تغییر لامل ګرځي. په دې معنا:

۱- باید معامله تر سره شوې وي، خو د بیلانس مجموع تغییر نه وي موندلی.

۲- باید معامله تر سره شوې وي خو د بیلانس مجموع یا زیاتوالی پیدا کړی وي او یا د بیلانس مجموع کموالی موندلی وي. نو د بیلانس د بنې بدلونونه په لاندې څلورو ډولونو سره شونې دي.

۱ – اکتیفي تبادله « د دوه قلمه شتمنیو تر منځ تبادله »: په دې صورت کې د بیلانس د دواړو خواوو مجموع پرته له کوم بدلون څخه باقي پاتې کیږي.

مثال: د تکمیلي موادو پیرودنه د نغدو(۱۰۰۰۰۰)افغانیو په ورکولو سره د تکمیلي موادو په ارزښت کې په هغه اندازه زیاتوالی رامنځ ته کېږي، چې په هماغه اندازه د کسه په موجود کې کموالی رامنځ ته کېږي.

۲ – پسیفي تبادله « د پانګې د دوو اقلامو تر منځ تبادله»: په دې تبادله کې هم د بیلانس د دواړو خواوو په سرجمع کې کوم بدلون نه راځي.

بیلګه: د اړوند لیږدوونکي په خوښه یو لنډ مهال پور، چې «۱۲۵۰۰۰» افغانۍ کیږي پر اوږد مهال پور بدلیږي. د هغه په اساس په اوږد مهال پورونو کې په هغه اندازه زیاتوالی راځي، چې پر لنډ مهال پورونو یا دیون کې کموالی رامنځ ته کېږي.

۳ – په اکتیف او پسیف کې زیاتوالی: په دې ځای کې د بیلانس د دواړو خواوو په اقلامو کې برابر یا مساوي مبلغونه زیاتیږي. همدارنګه د بیلانس د دواړو خواوو په مجموع کې په عین مبلغ سره زیاتوالی رامنځ ته کیږي.

بیلګه: د دفتر د فرنیچر او موبل پیرودنه د« ۲۰۰۰۰ » افغانیو په قیمت د پور په ډول. د دې معاملې په اساس د شتمنۍ په یوه برخه کې(د ادارې او کارخانې په تجهیزاتو کې) زیاتوالی راغلی، چې په عین وخت کې په دیون کې هم زیاتوالی رامنځ ته کېږي.

۴ – د اکتیف او پسیف کموالی: په دې صورت کې د بیلانس د دواړو خواوو په اقلامو کې په مساوي مبلغونو سره کموالی راځي، چې په دې توګه د بیلانس د دواړوو خواوو په مجموع کې هم په عین مبلغ سره کموالی رامنځ ته کېږي.

بیلګه: د لیږدوونکي د دیون نغدي ورکړه د کسه په اقلامو کې د ۲۵۰۰۰ افغانیو په اندازه کموالی رامنځ ته کړی او په عین وخت کې د دیون مبلغونه د بیلانس د پسیف په خواکې هم کمېږي.

په بيلانس کې د قيمت بدلونونه: کوم بيلانس چې په لاندې برخه کې ترسترګو کيږي، يو افتتاحيه بيلانس دی، چې له څو معاملو وروسته يې بدلون موندلی او ورسره د بيلانس قيمت تغيير کوي.

P	بيلانس A
افغانۍ	**افغانۍ**
645000 شخصي پانګه	120000د كارگاه تجهيزات
50000اوږدمهاله پورونه	300000 تکميلي مواد
425000 ديون	540000 طلبات
	160000 کسه
1120000	**1120000**

په بيلانس کې د قيمت د بدلونونو موضوع«اکتيفي بدلونونه، پسيفي بدلونونه، په اکتيف او پسيف کې زياتوالی او کموالی » چې مخکې په مشرحه توګه توضيح شوه، کولی شو په لنډه توګه په يو جدول کې هم وښيو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بیلانس کې د قیمت بدلونونه (اکتفي بدلونونه، پسیفي بدلونونه، په اکتیف او پیف کې زیاتوالی او کموالی)										
دبدلونونو ډول	شخصي پانګه	اوږد مهال پور	ددیون لیږدونکی	د پسیف مجموع	د اکتیف مجموع	طلبات	کسه	تکمیلي مواد	تجهیزات	معاملې
اکتیفي بدلونونه اکتیفي زیاتوالی او اکتیفي کموالی	645000 ---	50000 ---	425000 ----	1120000 ----	1120000 -----	540000 ----	160000 -100000	300000 + 100000	120000 ---	دبیلانس لومړني موجودات په نغده دتکمیلي موادو پیرودنه
پسیفي بدلونونه دپسیفي زیاتوالی او د پسیف کموالی	645000 ---	50000 + 125000	425000 - 125000	1120000 ----	1120000 -----	540000 ----	60000 ----	400000 -----	120000 ----	د پور د بدلون مجموع
په اکتیف او پسیف کې زیاتوالی	645000 ---	175000 ----	300000 +20000	1120000 ----	1120000 -----	540000 ----	60000 ----	400000 -----	120000 ----	د موبل د پیرېدلو مجموع
د اکتیف او پسیف کموالی	645000 ---	175000 25000	320000 ---	1140000 ----	1140000 -----	540000 ----	60000 25000	400000 -----	140000 ----	لیږونکي ته د ورکړې مجموع
	645000	150000	320000	1115000	1115000	540000	35000	400000	140000	**مجموع**

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندې بیلانس کې په بیلانس کې د قیمت بدلونونه او تغییرات (د مخکیني بیلانس په پرتله) په وضاحت سره جوتیږي.

A	بیلانس	P
افغانۍ 1- تجهیزات 140000 2- تکمیلي مواد 400000 3- کسه 35000 4- طلبات 540000		افغانۍ 1- شخصي پانګه 645000 2- اوږد مهال پورونه 150000 3- ددیون لیږونکی 320000
1115000		**1115000**

پر حسابونو د بیلانس تجزیه:

که په عمل کې د دایمي متحرک بیلانس له شیما څخه استفاده وشي، زیاتې ستونزې به رامنځ ته شي.کوم بدلونونه چې د ورځنیو معاملو په مرسته رامنځ ته کیږي، ډیر زیات دي او د دې اړتیا رامنځ ته کوي، چې د بیلانس د هر یواقلام لپاره یو بیل حساب جوړ شي.

یا په بل عبارت ویلای شو چې بیلانس په خپلو توکو باندې تجزیه کیږي. یعنې دا چې د افتتاحیه بیلانس دننه په هر قلم باندې د T یو بیل حساب دایریږي.

هره معامله چې د مالي کال په بهیر کې تر سره کیږي، په لومړي قدم کې د T په حساب کې د دبل انتری« Double entry» په بڼه لیکل کیږي. دا دی له لاندې شرحې سره یو افتتاحیه بیلانس، چې د T په حسابونو باندې تجزیه شوی دی.

مطالعه کوو:

A	افتتاحیه بیلانس	P
افغانۍ 1- د کار ځای تجهیزات 120000 2- تکمیلي مواد 300000 3- طلبات 54000 4- کسه 160000		افغانۍ 1- شخصي پانګه 645000 2- اوږد مهال پورونه 50000 3- دیون 425000
1120000		1120000

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دبت کارځي دتجهیزاتو حساب کریدت D C		D شخصي پانګه C	
1 – B 120000			645. 000 B – 1
D تکمیلي مواد C		D اوږد مهال پورونه C	
1 – B 300000			50. 000 B – 1

D طلبات C	D دیون C
1 – B 54000	425000 B – 1

لومړني موجودات د دبت کیڼ لوري ته په اکتیفي حسابونو کې ځای پر ځای کیږي؛ څکه دغه موجودات د بیلانس په کیڼ لوري هم واقع شوي دي.

پسیفي حسابونه د هغه برخلاف، لومړني موجوداتو ته د کریدت په خوا کې(ښي لوري ته) ځای ورکول کیږي؛ ځکه هغوی هم د بیلانس په ښي لوري کې ځای لري.

له دي پلوه باید تل لاندینیو ټکو ته جدي پام وشي: د دبت په لوري کې اکتیفي حسابونه، لومړني موجودات او تزئیدات او په کریدت لوري کې یې کموالی ښکاره کیږي.

D اکتیفي حسابونه C	
لومړني موجودات + تزئیدات	کموالی -

پسیفي حسابونه د هغه پر خلاف وي. څکه په دې ځای کې لومړني موجودات او تزئیدات د کریدیت په لوري کې او کموالی یې په دبت لوري کې لیکل کیږی.

D پسیفي حسابونه C	
کموالی	لومړني موجودات + تزئیدات

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثبت قاعده:

هره معامله په معمول ډول د نوبت په ترتیب او د نېټې په لیکلو سره په یو ځانګړي کتاب کې لیکل کیږي.

دغه کتاب د اساس کتاب، یا ژورنال، روز نامچې او یا یادښت کتاب په نومونو یادیږي. تر دې وروسته یاد مبلغونه له دې ځای څخه خپلو اړوندو حسابونو ته لیږدول کیږي.

ټول دغه حسابونه په مجموعي ډول سره اصلي کتاب رامنځ ته کوي. د بیلابیلو کتابونو په اړه په تیر څپرکي کې په دقیقه توګه تفصیلات ورکړل شوي دي.

د اساس په کتاب کې د معاملو د لیکلي تثبیت لپاره، د یو ثابت ثبت بڼه رامنځ ته کېږي، چې د ثبت د قاعدې یا د ثبت عبارت په نوم یادیږي.هره معامله لږ تر لږه د دوو حسابونو د بدلون لامل«یو ځل د کریدت په لور او بیا د دبت په لور» کیږي، چې د ثبت په قاعده کې له دواړو حسابونو څخه نوم اخیستل کیږي. (له دې کبله د ثبت دغه قاعده د حسابونو د تسویې په نوم هم یادیږي).

تل لومړی له دبتي حسابونو څخه او وروسې له کریدتي حسابونو څخه نوم اخیستل کیږي، دغه دواړو نومونه د « له » د تورو په مرسته له یو بل سره اړیکې پیدا کوي، چې په پایله کې یې له تیروتنې څخه مخنیوی کیږي.

بیلګه: موږ پر خپل پیرودونکي محمدعلي چې د هرات ولایت اوسیدونکی دی د ۲۰۰۰۰ افغانیو په قیمت مالونه پلورو. د۱۳۸۸ کال د لیندۍ د ۵ نیټې د ۱۸۳ صادرې د صورت حساب له مخې، د پور موده « ۸۰» ورځې ده. دغه واقعیت لاندې مفکورې رامنځ ته کوي.

الف: د دغې معاملې په وسیله په کومو حسابونو کې تحویل رامنځ ته کېږي.

ب: آیا دغه حسابونه اکتیفي دي او که پسیفي ؟

ج: آیا په یادو حسابونو کې یو زیاتوالی یا کموالی رامنځ ته کېږي؟

د: د ثبت قاعده یې څه ډول ده؟

D امتعه C		D د(محمد علی)طلبات C	
افغانۍ 100000 لومړنی موجود	افغانۍ 20000د(محمدعلی) طلبات		افغانۍ 10000- لومړنی موجود 20000 - امتعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه حسابي جمله په لاندې ډول ده: له امتعې څخه طلبات. د دغې معاملې د ثبت قاعده په لاندې بڼې سره جوړېږي:

- په محمد علی پورې اړوند د طلبات حساب، ۲۰۰۰۰ افغانۍ ترلاسه کوي « پور اخلي »
- ۲۰۰۰۰ افغانۍ د مالونو د امتعې حساب ورکوي.
- نو په لنډه توګه د طلباتو حساب د امتعې له حساب څخه۲۰۰۰۰ افغانۍ پور اخلي.

له هغه څخه په لنډه توګه: د طلبات په حساب د امتعې له حساب څخه ۲۰۰۰۰ افغانۍ.

تر ټولو په لنډ ډول: د طلباتو حساب ته د امتعې له حساب څخه ۲۰۰۰۰ افغانۍ.

موجود حسابونه: څرنګه چې د بیلانس حسابونه، موجودات محاسبه کوي، نو موجودو حسابونو په نوم هم یادیږي.

د موجودو حسابونو شکلي جوړښت کټ مټ د کسې د حسابونو په شان دی، چې یاد حساب په لاندې ډول سره توضیح کیږي:

یو موجود حساب لاندینۍ بڼه لري

دبت — **حساب** — **کریدت**

				افغانۍ				افغانۍ
ورځې		1	داحمد علی د ورکړې موجود	9500	ورځې	5	د اجورو ورکړه	3400
”		9	له بانک څخه اخیستنه	5800	”	11	اسد ته ورکړه	4300
”		15		2100	”	31	پاتې	11600
”		29	دامیر محمد ورکړه	1900				
				19300				19300

د یو حساب ناثبت شوې برخه، د یوې مایلې کرښې په مرسته بې قیمته کیږي« قیدیږي» تر څو د وروستیو ثبتونو په مرسته په یاد حساب کې جعل کاري ترسره نه شي.

د قید دغه نښه د محاسب د زاویې په نوم یادیږي.

د محاسب زاویه باید د مبلغ په ستون کې دننه نه شي. تر دې وروسته، چې د کسې موجود حساب تشریح او د هغه بڼه مو رسم کړه، اوس دوه نور حسابونه«اکتیفي او پسیفي» هم په مشرحه توګه توضیح او رسموو.

د مشتري عبدالستار حساب، چې دلته څرګند شوی، یو مهم اکتیفي حساب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشتري عبدالستار حساب – کابل

« هغه څوک دی چې له موسسې څخه پوروړی دی »

« د موسسې طلبات »

کریډت	تفصیلات	نېټه	افغانۍ	تفصیلات	ډبت
9000	بانکي حواله	د وري 14	5000	انتقال	د وري 3
14000	پاتې	د وري 31	6000	د17نمبردحساب صورت	د وري 10
			8000	د32نمبر د حساب صورت	د وري 15
			4000	د54نمبر د حساب صورت	د وري 22
23000			23000		

د لیږونکي غلام صدیق حساب – کابل

هغه څوک دی چې موسسې ته یې پیسې لیږلي دي« دیون »

کریډت	تفصیلات	نېټه	افغانۍ	تفصیلات	ډبت
3000	د618 نمبر د حساب د لیږدوني صورت	دچنګاښ 1	10000	بانکي حواله	دچنګاښ 15
4000	د1520 نمبر د ح صورت	دچنګاښ 10	6500	پاتې	دچنګاښ 31
8000	د1821نمبر د ح صورت	دچنګاښ 23			
1500		دچنګاښ 29			
16500			16500		

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجوي حسابونه:

هغه معاملې چې تر اوسه تر څېړنې لاندې نیول شوي ، تبادلوي معاملې دي، چې د پانګې په حساب پوري نه اړونديږي، په داسې حال کې چې داسې معاملې هم شتون لري، چې پانګې ته هم تغییر ورکوي. هره تصدۍ د خپلو دندو د ترسره کولو پر مهال ځینې ورکړې(پرداخت) لرلای شي.

مثلاً د موسسې د کرايې، د خونو تودولو او روښانولو لپاره لګښتونه د پرسونل معاشونه او اجورې، د مالیې بیلابیل ډولونه، د دفتر د کار وړ مواد« کاغذ، قلم او داسې نور» او د اعلانونو د خپرولو لپاره ورکړه او داسې نور... دا ورکړې د لګښتونو یا مخارجو په نوم یادیږي.

د تصدۍ اقتصاد له نظره له مخارجو څخه د لګښتونو د تشخیص په اړه، مخکې توضیحات او تشریحات ورکړل شوي دي. همدارنګه یوه تصدۍ لاسته راوړنې او ګټې لري. لکه د خرڅلاو حاصلات، د سود له درکه لاسته راوړنې، حق العمل، نغدي تخفیفونه او داسې نور.

دغه لاسته راوړنې یا ګټې د فعالیت یا حاصلاتو په نوم یادیږي، له حاصلاتو څخه د فعالیت تشخیص د تصدۍ د اقتصاد له پلوه، مخکې توضیح شوي دي. اوس د مخارجو او حاصلاتو مفاهیم استعمالیږي.

مخارج د شخصي پانګې له کموالي څخه عبارت دی او د حاصلاتو په وسیله په شخصي پانګه کې زیاتوالی رامنځ ته کیږي.

که د مخارجو او حاصلاتو هر قلم په مستقیمه توګه د شخصي پانګې په حساب ثبت شي، نو د دغه حساب وضاحت له منځه ځي. دپانګې حساب باید د مالي کال په بهیر کې د امکان تر حده پرته له کوم بدلون څخه پاتې شي، ځکه دغه حساب په ساکنو حسابونو پورې اړونديږي.

سربیره پردې دغه موضوع د هرې تصدۍ لپاره د اهمیت وړ ده، چې د مخارجو او حاصلاتو د هر یو حجم په هر زمان کې په چټکتیا سره او پرته له ستونزو پیدا کړای شي.

نو پر دې اساس، متصدي په خپله محاسبه کې د موجوده حسابونو تر څنګ، نور حسابونه جوړوي، تر څو د پانګې بدلونونه پرې ثبت شي.

د شخصي پانګې بدلونونه د تصدۍ د پایلې د تثبیت «د کټې او تاوان» لپاره قاطع وي او په دې اساس دغه حسابونه د نتیجوي حسابونو په نوم هم یادیږي، نوځکه نتیجوي حسابونه«د مخارجو او حاصلاتو حسابونه» مخکینې حسابونه او یا فرعي حسابونه، د شخصي پانګې حسابونه دي. دغه حسابونه لکه شخصي پانګه د پانګې کموالی«مخارج» د دبت په لوري او د پانګې تزییدات«حاصلات» د کریدت په لوري ثبتوي.

د حاصلاتو مهم حسابونه د خرڅلاو حاصلات دي. چې د خپل کریدت په طرف کې د کارنامه تولیداتو پلورنې ښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه څه چې د مخارجو په مهمو حسابونو پورې اړونديږي، دا دي:

- د تکميلي موادو لپاره د مخارجو حساب.
- د محروقه موادو لپاره د مخارجو حساب.
- د گاز، برېښنا او اوبو لپاره د مخارجو حساب.
- د اجورو لپاره د مخارجو حساب.
- د معاشونو لپاره د مخارجو حساب.
- د کرايې لپاره د مخارجو حساب.
- د استهلاکاتو لپاره د مخارجو حساب.

د تکميلي موادو لپاره د مخارجو حساب، د خپل دبت په لوري کې ټول هغه تکميلي مواد ثبتوي، چې له تحويلخانې څخه مواد توليدي کارځای ته ليږدول کيږي. د ثبت قاعده يې عبارت ده له:

د تکميلي موادو لپاره د مخارجو حساب د موجوداتو له موادو څخه ټول مخارج او حاصلات په لومړي پړاو کې د فعاليت ځای د پايلې په يو ځانگړي حساب کې جمع کيږي. ورپسې د دغه حساب پاتې د شخصي پانگې حساب ته ليږدول کيږي؛ له فعاليت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات په راتلونکي کې تر څيړنې لاندې نيول کيږي.

دوی په يو بل ځانگړي حساب کې، د بې طرفه پايلې په حساب کې سرجمع کيږي، وروسته دواړه حسابونه د خپلې پاتې مجموعې د گټې او تاوان حساب ته ورکوي، چې د گټې او تاوان حساب د دويم ځل لپاره خپله بقايا شخصي پانگې ته ليږدوي. پورتنۍ موضوع په راتلونکو څپرکو کې په مشرحه توگه تر بحث لاندې نيول کېږي.

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

د افغانستان د سوداگريز قانون د مقرراتو په پام کې نيولو سره، هر سوداگر مجبور دی، د لومړي کال په پيل او د هر کال په پای کې د خپلې شتمنۍ او پورونو د معاملې موجودي تر سره کړي.

موجودي کول يوازې د مالونو په شمارلو، اندازه کولو او وزن کولو بسنه نه کوي، بلکې د نغدو پيسو، وکسل چک، ټوله بانکي شتمني، د ديونو او طلباتو د مجموع تثبيتول هم اړين دي.

د موجودۍ د کار پايلې بايد د محاسبې د حسابونو له پايلو سره سمون ولري او هم دې همغږې شي، ځکه امکان لري چې د موجودۍ په کار کې، د مالونو موجودي د هغوی د ځينې برخو د خرابيدو په پام کې نيولو سره، د موجودې محاسبې د حسابونو په نسبت لږ وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات احتياط، پاملرنه او رښتينتوب د هرې موجودۍ د چارې د اړينو او لومړنيو شرايطو له جملې څخه دي. د موجودۍ د کار پايلې، چې د شتمنۍ او ديون ټول اقلام رانغاړي، په يو بيل لړليک کې جمع کيږي، دا لړليک د موجودۍ د لست په نوم ياديږي.

د موجودۍ لست له دريو ځانګړو برخو څخه جوړ شوی:

١- شتمني « ثابته شتمني، ګرځنده يا سياره شتمني».

٢- پورونه يا ديون « بهرنۍ پانګه او وجايب».

٣- شخصي پانګه.

بايد پردې پوه شو، چې د موجودۍ لست د شتمنۍ او پورونو يا ديون د ټولو اقلامو يو ډير مفصل او مشرح جدول دی. خو بيلانس ددې پر خلاف، د لنډو او څرګندو معلوماتو د حساب يو بڼه وړاندې کوي، چې په کې شتمنۍ او پورونه د يوبل پر وړاندې ايښودل کيږي.

بيلانس ټول ورته اقلام لنډوي او د موجودۍ د لست پرخلاف د اندازې له ښودلو ډډه کوي. د بيلانس کيڼ لورته اکتيفي اقلام او د بيلانس ښي لورته پسيفي اقلام ثبتيږي، چې د بيلانس د اکتيفي اقلامو مجموع بايد د بيلانس د پسيفي اقلامو له مجموع سره مساوي وي.

هره معامله د بيلانس د بدلون لامل کيږي؛ په دې معنا:

١ - بايد معامله تر سره شوې وي، خو د بيلانس مجموع بدلون نه وي موندلی.

٢ - بايد معامله تر سره شوې وي، خو د بيلانس مجموع يا زياتوالی پيدا کړی وي او يا د بيلانس مجموع کموالی موندلی وي. نو د بيلانس د بڼې بدلونونه په څلورو ډولونو سره ((اکتيفي بدلونونه، پسيفي بدلونونه، په اکتيف او پسيف کې زياتوالی او د اکتيف او پسيف کموالی) د امکان وړ دی.

که په عمل کې د دايمي متحرک بيلانس له شيما څخه استفاده وشي، زياتې ستونزې به را د منځه شي.کوم بدلونونه، چې د ورځنيو معاملو له امله پيدا کيږي، ډير زيات دي او دې ته چمتو دی، چې د بيلانس د اقلامو هر يو لپاره يو بيل حساب جوړ شي. لومړني موجودات د دبت په خوا کې (داکتيفي حسابونو په کيڼ لوري) ثبتيږي.

پسيفي حسابونه د دې پرخلاف، لومړني موجودات د کريدت په خوا کې(په ښي لوري)ثبتوي.

د ثبت په قاعده کې په معمول ډول ، هره معامله د نوبت په ترتيب او د نېټې په درجولو سره په يو ځانګړي کتاب کې ليکل کيږي.

دغه کتاب د اساس کتاب، يا ژورنال يا روز نامچې په نومونو ياديږي.

تل لومړی له دبتی او ورپسې له کريدتي حسابونو څخه نوم اخيستل کيږي، له دې کبله د ثبت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه قاعده دحسابونو د تسویې په نوم هم یادیږي.

موجوده حسابونه د تصدۍ او شرکت موجودات محاسبه کوي، د کسې د موجودو حسابونو شکلي جوړښت، طلبات او پورونه یا دیون یو شان دي.

نتیجوي حسابونه د یو بیلانس له اړینو حسابونو څخه دی، هغه معاملې چې تر اوسه تر څیړنې لاندې نیول شوي دي، تبادلوي معاملې دي، چې د پانګې په حساب پوري نه اړوندیږي؛ په داسې حال کې چې داسې معاملې هم شته، چې پانګې ته هم بدلون ورکوي. هره تصدۍ د خپلو دندو د ترسره کولو پر مهال ځینې ورکړې(پرداخت) لرلای شي.

که د مخارجو او حاصلاتو هر قلم په مستقیمه توګه د شخصي پانګې په حساب کې ثبت شي، د دې حساب وضاحت له منځه ځي. نو باید لاندینې حسابونه رامنځ ته شي، تر څو مخارج او حاصلات په بیل ډول په کې معامله شي او توپیر یې په شخصي پانګه کې معامله شي.

د یوې تصدۍ د حاصلاتو مهم حسابونه د خرڅلاو حاصلات دي او د مخارجو مهم حسابونه یې د تکمیلي حسابونو لپاره د مخارجو حسابونه، د محروقه موادو لپاره د مخارجو حسابونه، د ګاز، بریښنا، اوبو او داسې نورو لپاره د مخارجو حسابونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي پوښتنې

۱- د افغانستان د سوداګريز قانون له مخې، يو سوداګر د موجودۍ د کار په برخه کې کوم مکلفيتونه لري ؟

۲- د موجودۍ لست له څو ځانګړو برخو څخه جوړ شوی، هره برخه يې په مفصله توګه تشريح کړئ؟

۳- د نعيم صديق لمتد شرکت لانديني جنسونه لري.

A ودانۍ	قيمت	۳۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
B ماشين آلات	قيمت	۴۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
c اداري تجهيزات	قيمت	۵۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
d اومه مواد	قيمت	۱۰۰. ۰۰۰۰ افغانۍ
e تکميلي مواد	قيمت	۹۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
f طلبات	قيمت	۱۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
G کسه	قيمت	۱۲۰. ۰۰۰ افغانۍ
h داحمد اوږد مهال پورونه	قيمت	۵۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
i د محمود لنډ مهال پورونه	قيمت	۹۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
j شخصي پانګه	قيمت	؟

هيله ده، د موجودۍ لست يې د معياري ځانګړتياوو په ترتيب سره رسم کړئ:

الف: ثابته شتمني

ب: ګرځنده يا سياره شتمني

ج: پورونه يا ديون

د: شخصي پانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- په بیلانس کې د قیمت بدلونونه تشریح کړئ؟
۵- تبادلوي معاملې له نتیجوي حسابونو سره څه توپیر لري؟
۶- په یو تولیدي شرکت کې د حاصلاتو مهم حسابونه تشریح کړئ او هم ولیکئ چې د بیلانس په کوم سمت کې T لیکل کیږي؟
۷- مخارج تعریف او په یو تولیدي شرکت کې ډیر مهم مخارج توضیح کړئ؟
۸- پر حسابونو د بیلانس تجزیه تشریح کړئ؟
۹- لومړني موجودات د T د حسابونو په کوم سمت کې لیکل کیږي، موضوع توضیح کړئ؟
۱۰- د بیلانس د اکتیف په برخه کې کوم ډول اقلام او د بیلانس د پسیف په برخه کې کوم ډول اقلام لیکل کیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

له افتتاحیه بیلانس څخه د ختم تر بیلانسه

ټولیزه موخه:
دافتتاحیه بیلانس ترتیب، د استهلاک، شخصي حسابونو او پورونو
یا دیونو ثبت او د ختم بیلانس ترتیب

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په پای کې له محصلینو څخه هیله کیږي چې:

- افتتاحیه بیلانس، افتتاحیه ثبتونه او اختتامیه ثبتونه زده کړي.
- استهلاک او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره محاسبه کړي.
- شخصي حسابونه او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره زده کړي.
- د طلباتو حسابونه او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره زده کړي.
- د پورونو(دیون) حسابونه او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره زده کړي.
- پر دې وتوانیږي، چې بیلانس د جدول په بڼه، چې ټول پورتني مسایل په بر کې ونیسي، چمتو کړي.

افتتاحیه ثبتونه:

تر اوسه موږ د حسابونو د پرانستلو لپاره داسې اقدام کاوه، چې د افتتاحیه بیلانس ارقام او شمیرې به مو په بیلو حسابونو کې درجول، او د حسابونو پرانستل هم د یوې حسابي جملې په وسیله د جاري معاملو د جملو په شان ترسره کیږي.

د اکتیف په حسابونو کې هغه زیرمې او شتمنۍ، چې د دبت په ستون کې لیکل کیږي، د یوې عمومي قاعدې په اساس باید مقابله معامله یې په یو بل حساب کې درج شي، او دغه حساب

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د حسابونو د انتقال په صورت کې باید مقابله معامله په کې ولیکل شي، تر اوسه پورې شتون نه لري.

مثلاً: د اکتیف حسابونو د پرانستلو په صورت کې، د افتتاحیه بیلانس د اکتیف د لوري شمیرې د اکتیف حسابونو د دبت په ستون کې لیکل کیږي، خو هغه حساب، چې د یو حساب د کریدت په مقابله معامله کې ترسره شي، شتون نه لري. نو په دې اساس موږ په شکلي بڼه یو حساب پرانیزو او افتتاحیه بیلانس یې نوموو.

او د افتتاحیه بیلانس دغه حساب د افتتاحیه بیلانس معکوسه بڼه ده. اوس که د بیلانس د اکتیف ستون شمیرې او ارقام خپلو حسابونو ته ولیږدوو، زموږ حسابي جمله هم داسې ده.

افتتاحیه بیلانس له حساب څخه اکټیف حسابونو ته: همدارنګه په پسیف حسابونو کې هم د افتتاحیه بیلانس حساب کټ مټ همدا دنده لرلای شي. یعنې د بیلانس د پسیف حسابونه یو مخالف حساب دی. د پسیف د حسابونو د لیږدولو په صورت کې حسابي جمله عبارت ده له:

د پسیف له حسابونو څخه د افتتاحیه بیلانس حساب ته: یعنې تکراراً دا خبره یادوو، چې د افتتاحیه بیلانس حساب د افتتاحیه بیلانس معکوسه بڼه لري.

بیلګه:

D دافتتاحیه بیلانس حساب C		**D افتتاحیه بیلانس C**	
افغانۍ 9000 طلبات	افغانۍ 8000- پورونه	افغانۍ 8000 پورونه	افغانۍ 9000 طلبات

D پورونه C		**D طلبات C**	
افغانۍ B - 8000			افغانۍ B - 9000

- د افتتاحیه بیلانس له حساب څخه۹۰۰۰ افغانۍ د طلباتو حساب ته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – د پورونو یا دیون له حساب څخه ۸۰۰۰ افغانۍ د افتتاحیه بیلانس حساب ته.

په دې ډول د افتتاحیه بیلانس حساب، د موجوده حسابونو د پرانستلو لپاره یو مرستیال حساب وي. لکه څرنګه چې د دغه حساب دواړه خواوې د افتتاحیه بیلانس د خواوو برعکس ښودل کیږي، نو کولای شو د افتتاحیه بیلانس تصویر یې ونوموو.

اختتامیه ثبتونه:

الف: د موجوده حسابونو ختم: ټول موجوده حسابونه د مالي کال په پای کې د ختم بیلانس په حساب باندې پای ته رسیږي. د ختم بیلانس دغه حساب هم د یو اصلي کتاب برخه ده.

تر دې مخکې چې د حسابونو اصلي ختم ترسره شي، نوموړي حسابونه باید د پای ته رسیدلو لپاره چمتو شي. په دې اساس مخکې له مخکې په اصلي کتاب کې باید د پای ته رسیدلو مقدماتي ثبتونه یا لیږدونې ترسره شي.

د بېلګې په توګه خپلو اړوندو اصلي حسابونو ته د ټولو فرعي حسابونو د انتقال د کلنیو استهلاکاتو ثبت او ډیرې نورې معاملې په انتقالي اقلامو پورې اړوندیږي. نو په دې اساس د ثبت دغه بهیر تل په لاندیني ترتیب سره ترسره کیږي:

لومړی – افتتاحیه ثبتونه:

۱ – د موجودی د لست او افتتاحیه بیلانس ترتیب.

۲ – د ژورنال، اساس په کتاب او اصلي دفترونو کې افتتاحیه ثبتونه.

دویم - معاملې: د اساس په کتاب او اصلي کتاب کې د جاري معاملو ثبتونه.

دریم: د ختم ثبتونه:

۱ - دموجودی د لست او د ختم بیلانس ترتیب.

۲ – په اساسي او اصلی کتاب کې د ختم مقدماتي ثبتونه.

۳ – د اساس او اصلي کتاب کې اختتامیه ثبتونه.

ب - د نتیجوي حسابونه ختم: ټول نتیجوي حسابونه د مالي کال یا د اړوندې حسابې دورې په پای کې(د شپږو میاشتو، دریو میاشتو، یا هرې میاشتې او داسې نورو په پای کې)د فعالیت ځای د پایلې پر حساب پای ته رسیږي. د فعالیت ځای د نتیجې دغه حساب د شخصي پانګې د حساب یو فرعي حساب دی. مخارج د تنقیصاتو په توګه پر شخصي پانګه اغیزه کوي او د شخصي پانګې د زیاتوالي حاصلات ښیي. په دې اساس د فعالیت ځای د پایلې حساب، مخارج د دبت په سمت کې او حاصلات د خپل کریدت په سمت کې ثبتوي.

وروسته د فعالیت ځای د پایلې حساب پاتې(بقیه) کولای شي، د شخصي پانګې حساب ته ولیږدول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

D د اجورې مخارج C		D د خرڅلاو حاصلات C	
افغانۍ 20000 کسه	افغانۍ 20000 دفعالیت ځای پایله	افغانۍ 35000 دفعالیت ځای پایله	افغانۍ 35000 کسه
20000	**20000**	**35000**	**35000**

D دفعالیت ځای دپایلې حساب C	
افغانۍ 20000 اجوره 15000شخصي پانګه	افغانۍ 35000 خرڅلاو
35000	**35000**

D **شخصي پانګه** C	
افغانۍ 25000 دپای یاختم بیلانس ته لیږدول کیږي	افغانۍ B 10000 15000 دفعالیت ځای پایله
25000	**25000**

داستهلاک ثبت:

د موسسې د ثابتې شتمنۍ اړوند ټول څیزونه د فعالیت ځای لپاره خدمت کوي. ودانۍ، د کارخانې او ادارې تجهیزات، ماشینونه او د لیږدولو وسایل د ګټې اخیستنې له امله مستعمل ګرځي. ځینې څیزونه نسبت نورو مالونو ته لږ او ورو ورو زړیږي.

مثلا یو موټر چې په وسیله یې د مالونو لیږدول ترسره کیږي، د عمر د فابریکې د ودانۍ په نسبت لږ د استفادې وړ ګرځي. تخنیکي زړیدل د ارزښت هغه تنقیص دی، چې د لګښتونو د رامنځ ته کیدو لامل ګرځي او دغه لګښتونه باید د اړوندې مودې په موخه د حسابونو په پای کې تثبیت شی.

د مودې استهلاک د کلنې مبلغ د محاسبې لپاره، د یادې اقتصادي امتعې د استفادې احتمالي موده اعتبار لري. مثلاً که د یو رالیږل شوي بار وړونکي موټر د استفادې موده پنځه کاله فرض شوې وي، نو د یاد موټر د کلني ارزښت تنقیص ۲۰٪ ته رسیږي.

که داسې فرض شي، چې له یوې ودانۍ څخه۵۰ کاله ګټه اخیستل کیږي، نو د استهلاک مبلغ۲٪ کیږي. د ارزښت دغه تنقیصات د اړوندې ثابتې شتمنۍ د تهیې له برخې څخه منفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. د ارزښت دغه لړوالی د مخارجو «لګښتونو» په توګه د ثابتې شتمنۍ د استهلاک په حساب یا په لنډ ډول د«استهلاک په حساب» کې ثبتیږي.

د ثبت قاعده داســې ده: په دې بیلګه کې د لاندې شــتمنۍ استهلاک په بیلابیلو فیصدیو کې وضع کوو.

۱- ودانۍ، د جوړولو قیمت 2. 000. 000 افغانۍ، د استهلاک موده 50 کاله.

۲- ماشین، د جوړولو یا تیارولو قیمت 1. 800. 000 افغانۍ، د استهلاک موده 10 کاله.

۳- ترانسپورټي وسایل، د جوړولو یا تیارولو قیمت 200. 000 افغانۍ، د استهلاک موده 5 کاله.

دمحاسبې طریقه او دیوکال لپاره یې ثبت داسې دی:

۱- ودانۍ 2. 000. 000 ÷ 50 = 40000 افغانۍ

۲- ماشین 1. 800. 000 ÷ 10 = 180. 000 افغانۍ

۳- ترانسپورټي وسایل 20. 000 ÷ 5 =40000 افغانۍ

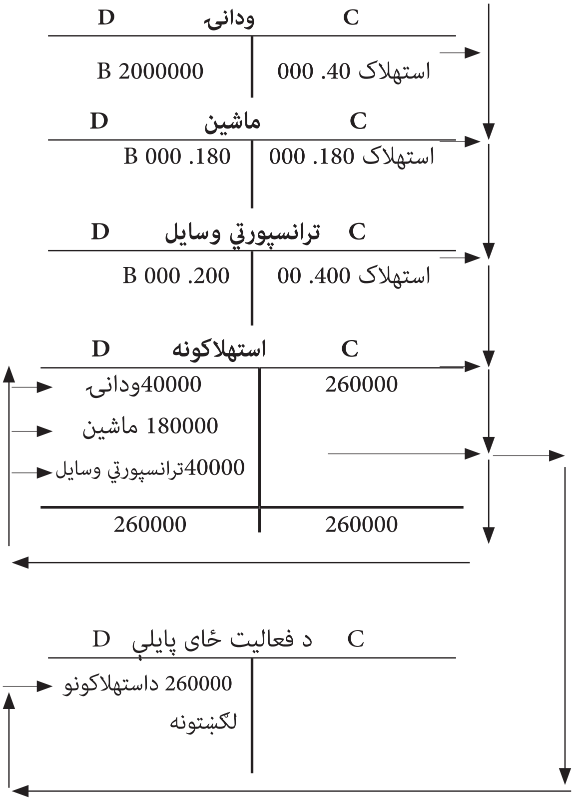

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي حساب:

هغه اخیستنه چې متصدي د خپلو شخصي چارو لپاره د موسسې له شتمنۍ څخه ترسره کوي، د موسسې مخارج یا لګښتونه نه دي او د دې اخیستنو پایله د موسسې د په کار اچول شوې شخصي پانګې تنقیص دی.

په دې اساس شخصي اخیستنې که هغه نغدي یا د امتعې اخیستنه وي، باید مخکې له مخکې د شخصي پانګې د حساب په دبت سمت کې ثبت شي. خو که د کال په بهیر کې یو شمیر زیات دغه ډول ثبتونه تر سره شي، د شخصي پانګې حساب خپل وضاحت له لاسه ورکوي؛ په دې اساس په لومړي پړاو کې شخصي اخیستنه د شخصي پانګې «شخصي حساب» د یو فرعي حساب په دبت خواکې ثبتیږي.

د دغه حساب د ثبت قاعده په لاندې توګه ده:

- د کسې له حساب څخه شخصي حساب ته.
-د امتعې د خرڅلاو له حساب څخه شخصي حساب ته.

D کسه C		D شخصي حساب C	
افغانۍ B 50000	افغانۍ 10000 شخصي	افغانۍ 1000 کسه 500دامتعې خرڅلاو	شخصي پانګه 15000

D د امتعې خرڅلاو C		D شخصي پانګه C	
افغانۍ B 50000	افغانۍ 5000 شخصي	15000 شخصي حساب	20000000B

د طلباتو او دیون ثبت:

په هره محاسبه کې دوه حسابونه مهم رول لوبوي.

١ – د مالونو د لیږدولو او فعالیتونو په نسبت د طلباتو حساب.

٢ –د مالونو د لیږدولو او فعالیتونو په نسبت د پورونو حساب.

تر اوسه داسې فرض شوی و، که د دبت ټولې معاملې لاس په لاس یعنې د نغده پیسو یا بانکي حوالې او پستي چک د ورکړې په بدل کې تر سره کیږي؛ خو په عمل کې د لنډ مهال پور ورکړه یعنې لنډ مهال کریډتونه د ارزښت وړ دي. دغه عمل په پیرودلو کې هم د خرڅلاو په شان د اهمیت وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پیل کې یوازې له طلبانو او پورونو څخه؛ له دې پرته، چې یادونه وشي، چې تصدۍ پر کوم شخص طلبات لري او یا له کومو کسانو څخه پوروړی دی، بحث وشي.

په ورپسې بحث «دمعامله لرونکو کتاب» کې به ددې تشریح وشي، چې څرنګه د پیرودونکو او لیږونکو حسابونه د طلبانو او پورونو له مجموع سره اړیکې لري.

د امریکایي ژورنال د ثبت سیستم:

تر اوسه پورې هر ثبت لومړی د اساس په کتاب او بیا په اصلي کتاب کې ترسره کېده؛ یا په بل عبارت د روزنامچې هر ثبت باید اصلي کتاب ته لیږدول شوی وای. د دې لپاره چې د انتقاد عملیه له منځه یووړل شي، په امریکایي ژورنال کې د روزنامچې کتاب او اصلي کتاب لنډ شوي دی.

د دغه ژورنال په کیڼ لوري کې (ورځ، د معاملې متن او مبلغ) او په ښي لوري کې (د حسابونو ستونونه)اصلي کتاب وي.

په امریکایي ژورنال کې ټول حسابونه د یوبل ترڅنګ جوړ شوي دي. د امریکایي محاسبې اجراأت تل په جاري بڼه ترسره کیږي، ځکه هره ورځ په یوه عملیه کې، هم د روزنامچې او هم په اصلي کتاب کې ثبتیږي.

د مبلغ ستون د کنټرول د ستون په توګه دنده ترسره کوي:

د مبلغ د ستون مجموع = د حسابونو د دبټي د ټولو ستونونو مجموع = د حسابونو د کریډټي د ټولو ستونونو مجموع په امریکایي ژورنال کې یوازې یو شمیر محدود حسابونه ځای پر ځای کیدای شي، چې اکثراً تر 16 حسابونو زیات نه دي.

له دې پرته، دغه دفتر ډېر پراخېږي او ستونزې رامنځ ته کوي. که له یادو حسابونو سربېره، څو نور حسابونه هم په کار شي، نو د مختلفو حسابونو تر نامه لاندې د حساب یو بل ستون دایر او د ثبت چارې پکې ترسره کیږي.

نو امریکایي ژورنال یوازې د تصدیو لپاره مناسب دی، چې په یو شمیر لږو حسابونو بسنه وکړای شي.

وروستنی اصلي راپور: تر اوسه د اصلي کتاب ټول حسابونه په مستقیمه توګه د فعالیت ځای د پایلې حساب (همدارنګه د ګټې او تاوان حساب) یا د ختم د بیلانس حساب ته لیږدول کیدل، څرنګه چې د حسابونو پای ته رسیدل(خاتمه) قطعي بڼه ځانته غوره کوي، نو په عمل کې دغه ډول اجراأت نه ترسره کیږي؛ ځکه امکان لري، چې محاسبه غلطۍ ولري، چې وروسته یادې غلطۍ د حسابونو د پای د غلطۍ لامل هم ګرځي.

تر دې مخکې چې متصدي د خپل د ختم بیلانس او د ګټې او تاوان حساب په اړه مالیې وزارت او یا ټولو خلکوته معلومات ورکړي، غواړي یو سلسله بدلونونه په کې رامنځ ته کړي.

په دې اساس په هره محاسبه کې د حسابونو د قطعي ختم د پاک نویس تر جوړیدو مخکې لومړی د یادو حسابونو یو آزموینښتي ختم ترسره کیږي. د ختم اصلي راپور چې شپږ ستونه لري، دنده دا ده، چې امتحاني حقیقي ختم، له ټولو ارزښتونو سره، چې د موجودۍ د پروسې په مرسته لاسته راغلې، د هغه له ثبت څخه مخکې په حسابونو کې وښیي. او د دې په مرسته ټولې ثبت شوې غلطۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او توپیرونه تعقیب او تصحیح کیدای شي. نومورړي غلطۍ، امکان لري د غلط سرجمع په مرسته(د حساب د دواړو خواوو غلط سنجش)، غلط ثبت(د مقابل لوري د ثبت له پامه غورځول) د غلط سنجش پاتې (د حسابونو د پاتې یا بقایاوو غلط سنجش) او داسې نورو رامنځ ته شي.

په پای کې د ختم اصلي راپور هغه وخت د خپل د کنټرول هدف ته رسیدلای شي، چې د نتیجې په سنجش کې(د نتیجې بیلانس) او د خپل د موجوداتو سنجش(د موجوداتو بیلانس) نتیجه له مساوي شمیرو سره تصدیق کړي. د پای یا ختم یو اصلي راپور په لاندې ډول جوړیږي:

الف: مجموعي بیلانس: په حساب کې د معاملو د ثبت او د کال په پای کې یې د تړلو په بهیر کې، زیاتره د حسابونو د توپیر د ثبت په برخه کې د محاسبوي عددونو د جمعې کولو پر مهال د معاملو تېروتنې رامنځ ته کېږي، په دې اساس په عمل کې د حسابونو تر تړلو مخکې د ټولو حسابونو کنټرول معمول او مروج دی. د دغو حسابونو کنټرول د یوې تابلو د جوړولو په مرسته ترسره کیږي.

د تیر وتنو د رامنځ ته کیدو احتمال په لاندې ځایونو کې موجود وي.

- د جمعې کولو په چارو کې د تېروتنې شونتیا موجوده وي؛ د حسابونو ستونونه په صحیح توګه نه وي جمع شوي.
- له دې امله د حسابونو د تړلو پر وخت کنټرول ضروري او لازمي دی. لومړی د حسابونو ټول اقلام په یوه تابلو کې لیکو او جمع کوو یې په دې توګه مجموع یې ترلاسه کیږي.

له پورتینو حسابونو څخه د مجموع بیلانس جوړوو؛ په داسې توګه چې کیڼ او ښی ستون سره جمع کوو او په پای کې د هر ستون مجموع تثبیتېږي.

د حسابونو نوم	د مجموع بیلانس	
	دبت (D)	کریدت (C)
کالي او تجهیزات	50000	----
دامتعې پیرېدنه	340000	-----
دامتعې پلورل	-----	310000
طلبات	200000	140000
کسه	320000	319000
شخصي پانګه	-----	121000
داینین	160000	215000
اخیستنه	15000	----
دکرایې مخارج	20000	1000
د دفتر مخارج	15000	-----
د کمیشن حاصل	----	14000
	1120000	1120000

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جمعې په بیلانس کې د دبت ستون مجموع د کریډت ستون له مجموع سره مساوي ده:

۱- د دبت هره معامله دکریډت له معاملې سره مساوي ده او د یوبل په مقابل کې ځای پر ځای کیږي.

۲- د حسابونو د جمعې کولو پر مهال تیروتنې نه رامنځ ته کیږي.

۳- په دې ډول موږ ډاډ ترلاسه کوو، چې پورتني حسابونه په صحیح ډول معامله شوي او د جمعې په عمل کې معاملاتي تیروتنې نه لري.

خو څه ډول ډاډ ترلاسه کولی شو چې پورتني حسابونه د توپیر په تثبیت کې تیروتنې نه لري. د دې موخې د ترلاسه کېدو لپاره، د هغې تابلو تر څنګ چې تر اوسه یې یوازې د مجموع بیلانس درلود، یو بل ستون د لومړي توپیر بیلانس په نامه زیاتوو.

الف- د لومړي توپیر بیلانس: د حسابونو د تړلو پر مهال څرنګه چې پوهیږو په ځانګړې توګه د حسابونو توپیر د زیات اهمیت لرونکي دي. موږ کولی شو، یاد توپیر د مجموع له بیلانس څخه لاسته راوړو. د حسابونو توپیر یو بل ځانګړي ستون ته چې د توپیر د بیلانس د ستون په نامه یادیږي، لیږدوو.

خو کله چې حسابونه تړو توپیر یې په کوچني ستون کې د یو حساب د دواړو ستونونو د برابرۍ یا توازن په منظور لیکو او دغه توپیرونه د توپیر په بیلانس کې د حساب په لوی ستون کې ثبتوو.

بیلګه: د مجموع بیلانس له شمیرو څخه چې پورته ترې یادونه وشوه، د توپیر بیلانس راباسو.

د حساب نوم	د مجموع بیلانس		د لومړي توپیر بیلانس	
	D	C	D	C
تجهیزات او کالي	50000	---	50000	---
دامتعې پیرېدنه	340000	---	340000	---
دامتعې پلورل	---	310000	---	310000
طلبات	200000	140000	60000	---
کسه	320000	319000	1000	---
شخصي پانګه	---	121000	---	121000
پوروړي	160000	215000	---	55000
اخسیتنه	15000	---	15000	---
دکرایې مخارج	20000	1000	19000	---
د دفتر مخارج	15000	----	15000	---
د کمیشن حاصل	---	14000	---	14000
	1. 120000	1. 120000	500000	500000

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د توپير بيلانس د دبت ستون وروستي مجموع د کريدت ستون له وروستني مجموع سره مساوي وي، نو دغه موضوع ثابتيږي، چې د حسابونو توپير په سمه توګه تثبيت شوی دی.

ب- د دويم توپير بيلانس: (د اختتاميه مقدماتي معاملو درجول) د لومړي توپير د بيلانس ټول ارقام يا هغه ارقام، چې د انونتور(وروستي موجود) په مرسته امتعه تثبيتوي، سمون نه لري. د دې لپاره چې د تصدۍ سمه نتيجه تثبيت شي، بايد د لومړي توپير د بيلانس تر څنګ د اختتاميه مقدماتي معاملو لپاره يو ستون ترتيب شي په هغه کې لاندينۍ معاملې د اختتاميه معاملو په توکه ثبتوو.

١- د محاسبې په کتابونو کې د اثاثيې او تجهيزاتو قيمت50000 افغانۍ دی، له ياد قيمت څخه 10000 افغانۍ يې استهلاکوو، ټوله حسابي.

- له اثاثيې او تجهيزاتو څخه په استهلاک 10000 افغانۍ.

٢- د امتعې وروستنی موجود88000 افغانۍ کيږي، په دبت ستون کې د امتعې د پيرودلو حساب 340000 افغانۍ ښيي.

د دبت د امتعې پيرودنه 340000

دانونتور په مرسته وروستنی موجود 88000

پلورل شوې امتعه دپيرودنې په قيمت 252000

حسابي جمله: د امتعې پيريدنې ته د امتعې له خرڅلاو څخه.................. 252000 افغانۍ

١- شخصي پانګې ته له شخصي اخيستنې څخه.................... 15000 افغانۍ

درې واړه پورتنۍ معاملې لومړی د اختتاميه مقدماتي حسابونو په ستون کې درجوو او ورپسې له دې توپير څخه د هر حساب د توپير ستون امتحانوو او په بل ستون کې يې ثبتوو، چې ياد ستون د دويم توپير د بيلانس په نوم ياديږي. د دويم توپير په بيلانس کې ټول حسابونه سره مخلوطيږي. يعنې دا ستون موجود خالص حسابونه او د خالصو پايلو حسابونه په بر کې نيسي.

د دې لپاره چې پورتنۍ موضوع مو د بيلګو په مرسته توضيح کړې وي، د خپل مخکيني تمرين له ارقامو څخه استفاده کوو.

د لومړي توپير بيلانس		داختتاميه مقدماتي معاملې		د حساب نوم
C	D	C	D	
---	40000	10000	---	تجهيزات او اثاثيې
---	88000	---	252000	دامتعې پيرودنه
88000	---	252000	---	دامتعې پلورل
---	60000	---	---	طلبات

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسه	---	---	1000	---
شخصي پانګه	15000	---	---	106000
داینین	---	---	---	55000
اخسیتنه	---	15000	---	---
دکرایې مخارج	---	---	19000	---
د دفتر مخارج	---	---	15000	---
د کمیشن حاصل	---	---	---	14000
د اثاثیې او تجهیزاتو استهلاک	10000	---	10000	---
	277000	277000	233000	233000

د موجودۍ بیلانس او د پایلو بیلانس: د دویم توپیر له بیلانس سره په څنګ کې د موجود بیلانس ترتیبوو. د موجوده زیرمو دغه ستون A اکتیف او B پسیف د حسابونو شتمني تثبیتوي. د شتمنۍ د موجودو حسابونو توپیر د موجود بیلانس د دویم توپیر بیلانس شیي.

د بیلګې شرحې ته دوام ورکوو:

د حساب‌ونو نوم	د موجودۍ بیلانس	
	D	C
تجهیزات او اثاثیه	40000	---
دامتعې پیرېدنه	88000	---
دامتعې پلورل	---	---
طلبات	60000	---
کسه	1000	--
شخصي پانګه	---	106000
داینین	---	55000
اخسیتنه	---	---
دکرای‌ې مخارج	---	---
د دفتر مخارج	---	---
د کمیشن حاصل	---	---
د اثاثیې او تجهیزات‌و استهلاک	---	28000 ګټه
	189000	189000

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پردې د نتایجو د حسابونو توپیر، د دویم توپیر له بیلانس څخه اخیستل شوی، چې د نتایجو د بیلانس ستون ته لېږدول کیږي. هغه توپیر چې له دغه ستون څخه لاسته راځي(گټه او تاوان) په لومړنۍ پانگه کې زیاتوالی یا کموالی رامنځ ته کوي. د شخصي اخیستني تر ایستلو وروسته، وروستۍ پانگه لاسته راځي او بیاهم خپلې بېلگې ته انکشاف ورکوو.

د حساب‌ونو نوم	د موجودۍ بیلانس	
	D	C
تجهیزات او اثاثیه	40000	---
دامتعې پیرودل	88000	---
دامتعې پلورل	---	58000
طلبات	---	---
کسه	---	--
شخصي پانگه	---	---
داینین	---	---
اخسیتنه	---	---
دکرایې مخارج	19000	---
د دفتر مخارج	15000	---
د اثاثیې او تجهیزاتو استهلاک	10000	---
د کمیشن حاصل	---	14000
جمله	44000	
گټه	28000	
	72000	72000

موږ د بیلو جدولونو په مرسته، په تصدۍ کې یو معلوماتي لید ومونده. د دې لپاره چې په یو جدول کې د تصدۍ د حساب یوه عمومي کتنه تر سره کړای شو، ټولې هغې تابلوگانې، چې تر اوسه پورې مو مطالعه کړې، په یوه تابلو کې راټولوو او رسموو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډیز

تر اوسه موږ د حسابونو د پرانستلو لپاره داسې اقدام کاوه، چې د افتتاحیه بیلانس ارقام او شمیرې به مو په بیلو حسابونو کې دننه کولې او د حسابونو پرانستل هم د یوې حسابې جملې په مرسته لکه د جاري معاملو د جملو په شان ترسره کیږي.

د اکتیف په حسابونو کې هغه زیرمې او شتمنۍ، چې د دبت په ستون کې درجیږي او باید د یوې عمومي قاعدې په اساس مقابله معامله په یو بل حساب کې ترسره شي، او هغه حساب چې مقابله معامله یې باید د حسابونو د لیږدولو په صورت کې ثبت شي، تر اوسه پورې شتون نه لري.

په همدې موخه د موجودو حسابونو د پرانیستلو لپاره یو مرستیال حساب رامنځ ته کېږي، تر څو موجودې ستونزې له منځه ولاړې شي. څرنګه چې دواړه خواوې « P. A » د دغه حساب د افتتاحیه بیلانس د سمتونو برعکس ښودل کیږي، نو موږ کولی شو، چې د افتتاحیه یو تصویر یې بولو.

همدارنګه موجود ټول حسابونه د مالي کال په پای کې د ختم بیلانس په حساب پای ته رسیږي. د ختم دغه بیلانس هم د یو اصلي کتاب برخه ده.

تر دې مخکې چې د اصلي حسابونو پای ته رسیدل ترسره شي، باید یاد حسابونه د پای ته رسیدو لپاره چمتو شي.

په دې اساس په اصلي کتاب کې باید مخکې له مخکې د ختم مقدماتي ثبتونه له انتقالاتو سره یو ځای ترسره شي. په دې اساس د ثبت بهیر تل په لاندې ترتیب سره ترسره کیږي:

لومړی- افتتاحیه ثبتونه:

۱- د موجودۍ د لست او افتتاحیه بیلانس ترتیب.

۲ - د ژورنال او اساس په کتاب او اصلي دفترونو کې افتتاحیه ثبتونه.

دویم - معاملې:

۱- د اساس او اصلي په کتابونو کې د روان یا جاریه معاملو ثبتونه.

دریيم- د ختم ثبتونه:

۱ - دموجودۍ د لست او د ختم بیلانس ترتیب.

۲ – په اساسي او اصلی کتاب کې د پای یا ختم مقدماتي ثبتونه.

۳ – په اساس او اصلي کتاب کې اختتامیه ثبتونه.

نتیجوي حسابونه د مالي کال په آخر کې یا د اړوندې حسابې دورې په پای کې(د شپږو میاشتو، دریو میاشتو ، یا هرې میاشتې او داسې نورو په پای کې)د فعالیت ځای د نتیجې په حساب پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته رسيږي.

د فعاليت ځای د پایلې دغه حساب د شخصي پانګې د حساب يو فرعي حساب دی، سربېره پر دې د موسسې د ثابتې شتمنۍ اړوند ټول ځيزونه د فعاليت ځای لپاره خدمت کوي، ودانۍ، د کارخانې تجهيزات، ماشينونه او دا سې نور مستعمل ګرځي او زړيږي. د استهلاک د کلني مبلغ د سنجولو لپاره د ياد اقتصادي امتعې د استفادې احتمالي موده اعتبار لري.

د ارزښت دغه کموالی د اړوندې ثابتې شتمنۍ د تهيې له برخې څخه منفي کيږي. د ارزښت دغه تنقيصات د مخارجو «لګښتونو» په توګه د ثابتې شتمنۍ د استهلاک په حساب ثبتيږي.

معمولاً متصدي د خپلو شخصي چارو لپاره د موسسې له شتمنۍ څخه هم اخيستنه ترسره کوي، دغه اخيستنه د موسسې مخارج يا لګښتونه نه دي او د دې اخيستنو نتيجه د موسسې د په کار اچول شوې شخصي پانګې تنقيصات دی، چې د دې حسابونو د ثبت قاعده داسې ده.

- د کسې له حساب څخه شخصي حساب ته۱۰۰۰۰ افغانۍ.
- يادامتعې د خرڅلاو له حساب څخه شخصي حساب ته ۲۰۰۰۰ افغانۍ.

په هره محاسبه کې دوه حسابونه مهم رول لوبوي:

۱ –د مالونو د ليږدولو او فعاليتونو په نسبت د طلباتو حساب.

۲ –د مالونو د ليږدولو او فعاليتونو په نسبت د پورونو حساب.

تر اوسه داسې اټکل شوی و چې معاملې لاس په لاس په نغده توګه د بانکي حوالې او پستي چک په ورکړې سره تر سره کيږي، خو په عمل کې معاملې د طلباتو او پورونو په بڼه هم ترسره کيږي، چې پايله يې په بيلانس کې څرګنديږي.

تر اوسه پورې د اصلي کتاب ټول حسابونه په مستقيمه توګه د فعاليت ځای د پايلې حساب ته يا د ختم بيلانس ته ليږدول کېدل، خو په عمل کې دغه ډول اجراأت نه ترسره کيږي. د دې لپاره چې د بيلانس په جوړونه کې له تير وتنو څخه مخنيوی شوی وي، د ختم اصلي راپور چې شپږ ستونه لري، طرح کيږي. د ختم اصلي راپور هغه وخت د خپل د کنترول هدف ته رسيدلای شي، چې وکولی شي د نتيجې او د موجوداتو په سنجش کې، نتيجه له مساوي شميرو سره تصديق کړي.

د ختم يو اصلي راپور په لاندې ډول جوړيږي.

- د مجموعي بيلانس ترتيب.
- د لومړي توپير د بيلانس ترتيب.
- د دويم توپير د بيلانس ترتيب.
- د موجودۍ د بيلانس ترتيب.
- د پايلو د بيلانس ترتيب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي پوښتنې:

۱- کله چې افتتاحیه بیلانس د حسابونو په پرانستلو باندې تجزیه کوو، ولې یو مرستیال حساب د حسابونو د پرانستلو لپاره رامنځ ته کېږي؟

۲- د ثبت بهیر په کوم ترتیب ترسره کیږي، مراتب یې په بشپړه توګه ولیکئ؟

۳- استهلاک څه شی دی، په کال کې د ودانیو استهلاک څو فیصده، د ماشین څو فیصده او د ترانسپورتي وسایلو څو فیصده محاسبه کیږي؟

۴- شخصي حساب څه شی دی او آیا ترې اخیستنه د تصدۍ په مخارجو یا لګښتونو کې شمیرل کیږي؟

۵- د لاندې معلوماتو په مرسته د ورکړل شوې مجموع د بیلانس ستون حسابونه د پای ته رسیدلي یا اختتامیه حسابونو په ستونونو کې، ثبت او وروسته د لومړي توپیر بیلانس، د دویم توپیر بیلانس، د موجودۍ بیلانس او د پایلو بیلانس جوړ کړئ، وروستی موجود د انونتور په مرسته ۸۲۰۰۰ اثاثیه او تجهیزات د۵۰۰۰ افغانیو په قیمت استهلاک کیږي. پورتني حسابونه ترتیب کړئ او د اختتامیه حسابونو تابلو، چې د مجموع بیلانس، د بیلانس د اختتامیې د مقدماتي معاملو په ستون کې لومړی توپیر، د بیلانس دویم توپیر او د پایلو موجودي او بیلانس په بر کې نیسي، حل کړئ؟

د مجموع بیلانس		د حسابونو نوم
-	30000	اثاثیه او تجهیزات
146000	-	شخصي پانګه
160000	250000	طلبات
205000	210000	بانک
215000	220000	کسه
-	16000	اخیستنه
175000	135000	داینین
5000	40000	نور پورونه(دیون)
-	190000	دامتعې پیربدنه
-	20000	اجورې
-	13000	کرایه
-	3000	د کمیشن مخارج
-	-	د دفتر مخارج
-	16000	استهلاکونه
180000	-	دامتعې پلورل
120000	-	د کمیشن حاصل
1143000	**1143000**	

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو او فعالیتونو سنجش

ټولیزه موخه:
د لګښتونو د ډولونو توضیح، د لګښتونو د جدول ترتیب او د هغو پاڼو سنجش چې د لګښتونو حاصل دی.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلین باید پر دې وتوانیږي چې:

- د یوه فعالیت ځای د لګښتونو ډولونه دې په خاص دقت سره درک کړي.
- د لګښت د ځای سنجش او د لګښت حامل سنجش تر منځ دې توپیر وپیژني.
- تقسیمي کلکولیشن اوتزئیدي کلکولیشن دې محاسبه کړي.
- د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش جدول دې ترتیب کړي.
- د حقیقي تزئیداتو په مرسته دې له تزئیدي کلکولیشن سره آشنایي ترلاسه کړي.
- د لګښت حامل پاڼه دې محاسبه کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو او فعالیتونو سنجش:

هر صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو او د فعالیت باید یو مرتب او منظم سنجش ولري. ټول لګښتونه او فعالیتونه باید تثبیت شوي سنجش شي او د ګټې اخیستلو په مقصد جمع کړل شي.

د دې مقصد لپاره باید د لګښتونو محاسبه او سنجش په کلي توګه سره سمون وخوري.

د لګښت سنجش

د لګښتونو د ډولونو سنجش« د لګښتونو دقیق تثبیت»: د لګښت د ځای سنجش «د فعالیت ځای په بیلو ځانګو کې د لګښتونو موندنه» او د لګښت د حامل سنجش « د هر تولید په واحد باندې د لګښتونو سنجش » جوړوي.

د قیمت کلکولیشن لپاره د لګښتونو سنجش«د قیمت سنجش » حتمي او ضروري وي که په یوه صنعتي فعالیت ځای کې محض یو تولید استحصالېږي، نو د ټولو لګښتونو تثبیت، چې په څلورم کلاس کې تر سره شوی، د لګښتونو د سنجش لپاره هم کفایت کوي. د دې لپاره چې د تولید د هر واحد ټمام شوی قیمت پیدا شي، یوازې هغه لګښتونه، چې د تولید په یوه ټاکلې دوره کې ترسره شوې دي، باید د دې دورې د لاسته راغلو تولیداتو په شمیر باندې وویشل شي.

له دې امله د لګښتونو دغه ډول مصارف د تقسیمي لګښتونو د سنجش« تقسیمي کلکولیشن » په نامه یادیږي. دغه ډول سنجش یوازې د هغو موسسو لپاره، چې توده یي تولیدات لري، د استفادې وړ ګرځي لکه د سمنټو، د خښتو فابریکې، استخراجې موسسې او کیمیاوي فابریکې، چې یوازې یو ډول امتعه تولیدوي.

یو شمیر هغه موسسې، چې په پورته برخه کې مو ترې یادونه وکړه، په افغانستان کې شتون لري، چې په تقسمیي ساده سنجش باندې د خپل سنجش له عهدې څخه وتلی شي.

خو یو شمیر زیاتې تصدۍ یوازې واحدې امتعې نه تولیدوي، بلکې زیاتره د تولیداتو بیلابیل ډولونه لري. په دې برخه کې، تقسیمي کلکولیشن د چارو د پرمخ بیولو له عهدې څخه نه شي وتلی نو په دې برخه کې باید له تزئیدي کلکولیشن څخه ګټه واخیستل شي. هغه مواد چې د تولید د یو ټاکلی واحد یا ټاکلی سپارښت د بشپړولو لپاره ضروري دي « تکمیلي مواد » د موادو د خرج سند په مرسته په دقیقه توګه حسابېدای شي.

همدارنګه د تولید د ټاکلي واحد یا ټاکلي سپارښت په موخه تکمیلي اجوره، د اجورو د لست په اساس په دقیقه توګه تثبیتېږي. سربیره پر دې انفرادي ځانګړي لګښتونه هم په صحیح او دقیقه بڼه تثبیتېږي، خو ګډ لګښتونه د ټولو تولیداتو لپاره په مجموعي توګه ترسره کېږي او په آسانۍ نه شي تثبیتېدای، چې د دې لګښتونو کومه برخه د تولید په هر واحد یا واحد سپارښت باندې ترسره شوي ده. په دې اساس باید ګډ لګښتونه په انفرادي لګښتونو باندې په فیصدي ډول زیات شي او د لګښتونو دغه ډول سنجش د تزئیدي کلکولیشن په نوم یادېږي. که ګډ لګښتونه په انفرادي لګښتونو باندې یوازې د یوې فیصدۍ په تزئید سره زیات شي، نو د تزئید کلکولیشن په ډېر ساده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ترسره کيږي. خو دا د ګډو لګښتونو مجموعي تزييد يوازې د کوچنيو صنعتي موسسو او کارخانو لپاره مساعدې دي

بيلګه: په يوه افغاني صنعتي موسسه کې د يو سپارښت د تکميلي موادو لګښت ۱۵۰۰۰۰ افغانۍ کيږي. د تکميلي اجوري لګښتونه يې ۲۲۵۰۰۰ افغانۍ دي او ګډ لګښتونه يې ۱۸۰۰۰۰ افغانۍ کيږي، د تزييد د اساس د غوراوي له مخې درې ډوله سنجش رامنځ ته کېږي.

	A	B	C
	افغانی	افغانی	افغانی
تکمیلی مواد	150000	150000	150000
120 % +	180000	-	-
تکمیلی اجوره	225000	225000	225000
80 % تزئید +	_	180000	-
			375000
د ګډو لګښتونو تزييد 48 %			180000
	555000	**555000**	**555000**

د مجموعي لګښتونو د سنجولو لپاره د سنجش په درې واړه طريقو کې، عين نتيجه ترلاسه کېږي. خو په هغه صورت کې، چې د توليد د يو واحد د تکميلي موادو او تکميلي اجورو انډول(تناسب)د توليداتو له مجموع سره توپير ولري، نو د يو توليد د واحد په سنجش کې هم بله نتيجه لاسته راځي.

په عمومي ډول د ګډو لګښتونو په يو مجموعي تزئيد کې له تکميلي اجورې څخه د زياتوالي تزئيد چارې د اساس په توګه کار اخيستل کيږي.

د فعاليتځي د لګښتونو د سنجش جدول:

لکه څرنګه چې وړاندې څرګنده شوه، د ګډو لګښتونو مجموعي تزئيد د لويو او منځنيو فعاليت ځايونو لپاره مساعد نه وي، دغه مؤسسې بايد د لګښتونو د سنجولو له دقيقو لارو چارو څخه استفاده وکړي.

په دې ځای کې ټول فعاليت ځايونه پر ځانګو ويشل شوي او ګډ لګښتونه د يوې ټاکلې کلۍ(چابۍ) په اساس پر هغه موضع يا ځای باندې ويشل کېږي، چې پکې رامنځ ته شوی وي، چې دغه پړاو د لګښت د موضع(ځای)د سنجولو په نامه ياديږي.

د فعاليت ځای د لګښتونو سنجش په عمومي ډول له محاسبې څخه بهر د جدول په بڼه ترسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي، په داسې حال کې چې د لګښتونو د ډولونو سنجش د محاسبې یوه برخه جوړوي.

دغه جدولونه د ګډو لګښتونو د سنجش جدول په نوم ، ۴۱-۲۴-۴۳۲ او ۴۸ حسابونه له محاسبې څخه اخلي. د هغه د کینې خوا په عمودي ستون کې د ګډو لګښتونو ډولونه درجېږي او افقي کرښه یې د لګښت د ځای یا موضع په اساس ویشل کیږي.

د داسې تقسیماتي بنې موندنه، چې په دقیق ډول د لګښتونو له منځ ته کیدو سره سمون وخوري، په آسانه توګه لاسته نه راځي. په دې برخه کې د اجورو له لست، د مالونو د ایستلو له سند، په ودانۍ کې د ځمکې له سطحې، اندازې، د ساعت او میټر په اساس لګښتونو او داسې نورو څخه هم باید استفاده وشي. یو کوچنی صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو پر څلور ګونو مواضعو یا ځایونو اکتفا کولای شي.

I. د موادو د لګښت ځای

II. د تولید د لګښت ځای

III. د ادارې د لګښت ځای

IV. د خرڅلاو د لګښت ځای

لوی صنعتي لوی فعالیت ځایونه باید د زیاتو اړتیاووډ په پام کې نیولو سره د خپل د لګښت مواضع تقسیم بندي کړي. په ځانګړې توګه د تولید موضع باید پر بیلابیلو فرعي کارځایونو وویشل شي.
د اصلي لګښت له څلورو مواضعو سره سم ګډ لګښتونه هم ویشل کیږي:

I. د موادو ګډ لګښتونه

II. د تولید ګډ لګښتونه

III. د ادارې ګډ لګښتونه

IV. د پلورلو ګډ لګښتونه

I – د موادو ګډ لګښتونه: هغه ټول ګډ لګښتونه دي، چې د موادو د تهیې په برخه کې رامنځ ته کېږي. مثلاً د موادو د تحویلخانې لګښتونه، د موادو د دخول او کارځای خروج، د موادو د بیمې لګښتونه او داسې نور...

II - د تولید ګډ لګښتونه: هغه ټول ګډ لګښتونه دي، چې د تولید په کارځای کې ترسره کېږي مثلاً د برېښنا، ګاز، اوبو او تودولو لګښتونه، تر هغه ځایه چې په کارځای کې رامنځ ته شوي وي، د ماشین کارانو لپاره مرستیالې اجورې ، مرستندویه کارکوونکو، د باشي او تخنیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامورينو معاشونو، د مرستيال او محركه موادو لګښتونو، د ماشين او د ماشيني تأسيساتو د استهلاكونو لګښتونه.

III– د اداري ګډ لګښتونه: د ټول فعاليت ځای د آمريت او اداري ټول لګښتونه دي. مثلاً د اداري مديرانو او مستخدمينو معاشونه، ماليات، ترميمات او د اداري ودانۍ ساتنه . . . .

IV – د پلور ګډ لګښتونه: ټول هغه لګښتونه دي، چې د توليداتو د پلورلو په مرسته رامنځ ته کېږي مثلاً د تحويلخانې لګښتونه، د کارټمامه توليداتو پلورل، د خرڅلاو د څانګې لګښتونه او احتمالاً د بارجامې او ترانسپورت او داسې نورو لګښتونه. . . .

د فعاليت ځای د لګښتي سنجش جدول په اړه توضيحات او د لګښتونو د سنجش لپاره د تزئيد اساسات

هغه انفرادي لګښتونه، چې د فعاليت ځای د لګښتونو د سنجش جدول په لاندې برخه کې، چې د ګډو لګښتونو نسبت ورته ورکړل شوی، د«۴۰» تکميلي موادو له حساب څخه ۱۳۶۰۰۰ افغانۍ او د «۴۳۱» تکميلي اجورې له حساب څخه۱۸۳۰۰۰ افغانۍ تر لاسه شوي دي. دغه حسابونه د موادو او توليدي ګډو لګښتونو د تزئيد اساسات جوړوي.

نن ورځ په عمومي بڼه، توليدي لګښتونه، بشپړ شوي توليدات نه، بلکې د اداري او خرڅلاو د ګډو لګښتونو د تزئيد د اساس په توګه، د پلورل شويو توليداتو توليدي لګښتونه ټاکي. يعنې د بشپړ شوو توليداتو اندازه مهمه نه ده، بلکې د پلورل شوو توليداتو رښتينې اندازه د بحث موضوع ده.

په دې اساس بايد د نيم کاره او کار ټمامو توليداتو د موجودۍ تزئيد او همدارنګه تنقيص په پام کې ونيول شي.

د موجودۍ زياتيدنه بايد منفي شي او د موجوداتو تنقيص زيات شي.

د حقيقي تزئيداتو په وسيله تزئيدي کلکويشن: هغه ګډ لګښتونه، چې د فعاليت ځای د لګښتونو د سنجش جدول په مثال کې د لګښت مواضع په بيلو ستونو کې ليکل شوي دي، هغه لګښتونه دي، چې په رښتينې توګه منځ ته راغلي دغه لګښتونه د رښتيني يا حقيقي لګښتونو په نوم ياديږي؛ هغه تزئيدي فيصدۍ چې پر بنسټ يې موندل کيږي، د رښتيني يا حقيقي فيصديو « رښتيني نسبتونو » په نوم ياديږي.

د موجود فعاليت ځای د لګښتونو د سنجش او د حقيقي تزئيداتو د سنجش د۴۰ او ۴۳۱ حسابونو د محاسبوي اقلامو د جدول پر بنسټ، لاندې شيما ترلاسه کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تکميلي موادو لګښتونه		۱۳۶۰۰۰ افغانۍ
	٪ ۲.۱۰	
دموادو ګډ لګښتونه		۱۳۹۰۰
		۱۸۳۰۰۰
تکميلي اجوري	٪ ۵.۸۵	
تکميلي ګډ لګښتونه		۱۵۶۴۰۰
د بشپړ شوو توليداتو توليدي لګښتونه		۴۸۹۳۰۰
دنيم کاره توليداتو د موجودۍ زياتيدنه منفی		۸۰۰۰
د کار تمامه توليداتو د موجودۍ زياتيدنه منفی		۱۲۰۰۰
د پلورل شوو توليداتو توليدي لګښتونه	٪ ۹.۱۴	۴۶۹۳۰۰
اداري ګډ لګښتونه	٪ ۶.۵	۶۹۸۵۰
د خرڅلاو ګډ لګښتونه		۲۶۲۵۰

د حقيقي تزئيد د فيصديو تر موندنې وروسته د توليد د هر واحد او همدارنګه د هرې سپارښتنې د لګښتونو ٪ ۲.۱۰، ٪ ۵.۸۵، ٪ ۹.۱۴ او ٪ ۶.۵ اجرا کيدای شي.

د دغه بحث تمرين بايد د اقتصادي سنجشونو مضمون او د لګښت سنجش مضمون په چوکاټ کې ترسره شي.

د نورمالو تزئيداتو په مرسته د تزئيدي لګښتونو سنجش:

څرنګه چې رښتينې فيصدۍ د يوې حسابي دورې « سنجشی » په پای کې تر لاسه کيږي، نو په عمل کې امکان نه لري، چې ذکر شوې فيصدۍ په مخکني سنجش کې د تزئيد د اساس په توګه وټاکو. په دې اساس بايد له نورمالو تزئيدي فيصديو څخه چې د مخکينيو دورو د لګښتونو له سنجش څخه ترلاسه شوي، استفاده وشي.

په لويو صنعتي فعاليت ځايونو کې په هره مياشت کې د لګښتونو د سنجش يو جدول جوړيږي. په دې اساس د نورمالو تزييدي فيصديو د تثبيت لپاره، بايد تيرې تجربې په پام کې ونيول شي. نورماله تزئيدی فيصدۍ چې زياتره د خطراتو په پرتله د لوړو حقيقي تزئيدي له فيصديو ټاکل کيږي، ښه والی لري، چې د قيمت سنجش په دايمي ډول بدلون ته اړتيا نه پيدا کوي. دغه موضوع ډيره اړينه ده، ځکه د بازار لپاره د عرضې قيمتونه په يوه اوږد مهاله موده کې بايد په ثابت حال وساتل شي.

که څه هم د نورمال تزئيدي نسبتونه لوړ ټاکل کيږي، خو بيا هم د امتعې د قيمتونو او د اجورو د لوړيدو پر مهال امکان لري، چې د حقيقي تزئيداتو په اندول ټيټ نسبت وښيي.

په دې ډول د لګښتونو د کمښت له جبران څخه بحث کيږي. له بله پلوه په هغه صورت کې چې د نورمالو لګښتونو تزئيدات له حقيقي تزئيداتو څخه لوړ ټاکل شوې وي، کيدای شي، چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونو اضافي جبران رامنځ ته شي.

دلګښتونو اضافي جبران د تزئیداتو لامل او د لګښتونو د کمښت جبران د فعالیت ځای د ګټې د تنقیص لامل کیږي.

که په دایمي بڼه نورمال لګښتونه او حقیقي لګښتونه سره زیات توپیر وښیي، نو له حقیقي لګښتونو سره سم په یادو نورمالو لګښتونو کې دې هم بدلونونه رامنځ ته شي

بیلګه: د حقیقي لګښتونو نسبتونه د لګښتونو د سنجش جدول د بیلګي په اساس، چې په همدې ډول زیاتیږي. ډول زیاتیږي.

د موادو ګډ لګښتونه ٪ ۲. ۱۰

تکمیلي ګډ لګښتونه ٪ ۵. ۸۵

اداري ګډ لګښتونه ٪ ۹. ۱۴

د خرڅلاو ګډ لګښتونه ٪ ۶. ۵

نورمالې تزئیدات باید داسې وي.

د موادو ګډ لګښتونه ٪ ۱۰

تکمیلي ګډ لګښتونه ٪ ۸۰

اداري ګډ لګښتونه ٪ ۱۵

د خرڅلاو ګډ لګښتونه ٪ ۵

په مجموعي ډول د لګښتونو د کمبودۍ یو جبران رامنځ ته شوی دی.

متن	مجموع	مواد	تولید	اداري	پلورل
حقیقي ګډ لګښتونه په افغانۍ	266400	13900	156400	6950	26250
فیصدۍ	.	2 .10%	5 .85%	9 .14%	6 .5%
نورمال لګښتونه په افغانۍ	251800	13600	146400	68850	22950
فیصدۍ	.	10%	80%	10%	5%
د کمښت جبران په افغانۍ	14600	300	10000	1000	3300

د تولیدي لګښتونو، پلورل شوو تولیداتو سنجش د نورمالو تزییداتو د فیصدیو په مرسته په لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ترسره کیږي:

		افغانۍ
د تکمیلي موادو لګښتونه		۱۳۶۰۰۰
د موادو ګډ لګښتونه	۱۰٪	۱۳۶۰۰
د تکمیلي اجورو لګښتونه		۱۸۳۰۰۰
تکمیلي ګډ لګښتونه	۸۰ ٪	۱۴۶۴۰۰
د بشپړ شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه		۴۷۹۰۰۰
د نیم کاره تولیداتو د موجودۍ تزئید منفي		۸۰۰۰
د کارتمامه تولیداتو د موجودۍ تزئید منفي		۱۲۰۰۰
د پلورل شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه		۴۵۹۰۰۰
اداري ګډ لګښتونه	۱۵٪	۶۸۸۵۰۰
د خرڅلاو ګډ لګښتونه	۵۵٪	۲۲۹۵۰

د لګښتي حامل پاڼې په مرسته د لګښت د حاصل سنجش:

د لګښت د حامل په سنجش کې د لګښتونو هغه مجموع چې « انفرادي لګښتونه، ګډ لګښتونه» په یو فعالیت ځای کې رامنځ ته شوي دي، په یاد فعالیت کې سنجش کیږي. په یاد سنجش کې باید د لګښت د حامل د دوو ډولو سنجش ترمنځ توپیر وشي.

الف- د لګښت د حامل مهالنی سنجش: دغه سنجش د ټولو تولیداتو مجموعي سنجش(یامجموعي وروستی کلکولیشن)دی، چې په یوه سنجشي دوره کې پلورل شوي دي.

ب- د حامل د هر واحد سنجش: دغه سنجش د تولید د هر واحد له سنجش څخه دی او له ټولو څخه لومړی باید د پیرودونکو د سپارښتونو د سنجش په برخه کې ترې کار واخیستل شي. دا کلکولیشنونه باید د اقتصادي سنجشونو او د لګښت سنجش په مضمون کې تمرین شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش دجدول بیلګه

د حساب نمبر	دلګښتونو ډولونه	د محاسبې شمیرې	د ویش اساس	A د موادوځای	B تکمیلي موضع	C اداري موضوع	D دځرځلاو ځای
		افغانۍ		افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ
41	مرستیال اومحرکه مواد	30800	د موادو دتسلیمۍ سند	1400	26800	-	2600
425	بریښنا، ګاز، اوبه	10900	کیلواټ، متر مکعب	500	8100	1500	800
432	مرستیالې اجورې	22350	د اجورو لست	2000	15000	4350	1000
439	معاشونه	79700	د معاشونو لست	5600	29800	31600	12700
44	ټولنیز لګښتونه	25200	د اجورو او معاشونولست	900	19600	3300	1400
46	مالیات	42100	د مالیې اسناد	-	27100	12900	2100
47	بیلابیل لګښتونه	33850	بیلابیل سناد	350	15200	11500	3650
48	استهلاک	21500	دثابتې شتمنۍ محاسبه	-	14800	4700	200
	د ګډو لګښتونو مجموعه	266400		13900	156400	69850	26250
				د موادو ګډ لګښتونه	تکمیلي ګډ لګښتونه	اداري ګډ لګښتونه	دخرځلاو ګډ لګښتونه
			د تزئید اساسات	136000	183300	469300	469300
				تکمیلي مواد	تکمیلي اجورې	تولیدات	پلورل شوي تولیدي لګښتونه
			د تزئید فیصدۍ	2 .10 %	5 .85 %	9 .14 %	6 .5 %

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتره صنعتي فعاليت ځايونه د توليد زيات ډولونه يا لړ تر لړه څو ډوله يې لري، چې لګښتونه يې بيلابيل وي.

د لګښت د حامل پاڼې په مرسته هغه سنجش ترسره کيږي، چې ترسره شوي لګښتونه د کوم فعاليت ځای د فعاليت لپاره دي او د هر توليد اړوند لګښتونه کوم مبلغ ته رسيږي. همدارنګه د لګښت د حامل په پاڼه کې، سنجشي لګښتونه او د خرڅلاو حاصلات د يو بل په وړاندې ايښودل کيږي او پرتله کيږي، په دې توګه د حاصل اندازه او د اندازې د منفي په صورت کې د هر توليد ضرر تثبيتېدای شي.

په هغه صورت کې، چې د بازار سياست ايجاب وکړي، چې د يوې تصدۍ آمريت کولی شي د توليداتي لګښت د حامل سنجش په اساس، چې لړه ګټه لري. « يا حتی په تاوان کې وي» له هغو توليداتو سره برابر کړي چې زيات حاصل لري.

د لګښتي حامل پاڼې يوه بيلګه: يو صنعتي فعاليت ځای په يوه سنجشي دوره کې درې ډوله بيلابيل توليدات توليدوي، انفرادي لګښتونه او د خرڅلاو حاصلات په دقيقه توګه تثبيت شوي دي.

	توليد A	توليد B	توليد C
	افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ
تکميلي مواد	۴۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۳۰۰۰۰
تکميلي اجوره	۲۲۰۸۰	۱۵۰۰۰	۷۰۰۰
د خرڅلاوحاصلات	۱۷۱۲۴۰	۵۳۹۶۶	۸۹۰۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتي حامل پاڼه

		هغه لګښتونه، چې په رښتیني توګه ترسره شوي		د لګښتونو دکمبودۍ او اضافي جبران	د نورمال سنجش لګښتونه		د لګښت حامل		
		افغانۍ	%				1تولید	2تولید	3تولید
					افغانۍ	%	افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ
	تکمیلي مواد ګډ لګښتونه	80000 4000		+800 +2200	80000 4800	6	40000 2400	10000 600	30000 1800
1	د تکمیلي اجورو د موادو لګښتونه تکمیلي ګډې اجورې	84000			84800	125	42400	10600	31800
		44080 52900			44080 55100		22080 27600	15000 18750	7000 8750
2	تکمیلي لګښتونه	96980			99180		49680	33750	15750
3	د« 2+1 » سنجشي دورې تولیدي لګښتونه	180980		+3000	183980		92080	44350	4755
	د نیم کاره تولیداتو د موجودۍ تنقیص دکار ټامو تولیداتو د موجودۍ زیاتوالی	+40000 -10000			+40000 -10000	10 5	+20000 -3000	+5000 -1000	15000 -6000
4	د پلورل شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه	210980			213980		109080	48350	56550
	اداري ګډ لګښتونه دخرڅلاو ګډ لګښتونه	14900 13400		+6500 -2700	21400 10700		10900 5450	4840 2420	5660 2830
5	دپلورل شوو تولیداتو ټام شوي لګښتونه	239280		+6800	246080		125430	55610	65040
6	د خرڅلاو خالص حاصل	314280			314280		171240	53960	89080
7		75000							
8	د پلورل شوو تولیداتو پایله « 5-4»				68200		45810	-1650	24040
9	اضافي جبران = د پایله				+6800				
					57000				

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډيز

هر صنعتي فعاليت ځای بايد يو جوړ شوی او منظم د لګښتونو سنجش او د فعاليت سنجش ولري. ټول لګښتونه او فعاليتونه بايد تثبيت شوي سنجش شي او د ګټې اخيستلو په مقصد له هغو څخه مجموع کړل شي.

د دې مقصد لپاره بايد د لګښتونو محاسبه او سنجش په کلي توګه له يوبل سره سمون ولري. سنجش، د لګښتونو ډولونه «د لګښتونو دقيق تثبيت» د لګښت د موضع سنجش «د فعاليت ځای په بيلابيلو ځانګو کې د لګښتونو موندنه » او د لګښت د حامل سنجش « د توليد پر هر واحد باندې لګښتونو سنجش» ترسره کوي.

د قيمته کلکوليشن لپاره د لګښتونو سنجش«د قيمت سنجش » حتمي او ضروري وي. د دې لپاره چې د توليد د هر واحد ټمام شوی قيمت پيدا شي، يوازې هغه لګښتونه، چې د توليد په يوه ټاکلې دوره کې ترسره شوې دي، بايد د دې دورې د لاسته راغلو توليداتو په شمير باندې وويشل شي. له دې امله د لګښتونو دغه ډول مصرفونه د تقسيمي لګښتونو د سنجش« تقسيمي کلکوليشن» په نامه يادېږي.

د ګډو لګښتونو مجموعي زياتوالی يا تزئيد د لويو او منځنيو فعاليت ځايونو لپاره مساعد نه وي. دغه موسسې بايد د لګښتونو د سنجش له دقيقو لارو چارو څخه استفاده وکړي.

په دې ځای کې ټول فعاليت ځايونه پر ځانګو ويشل شوي او ګډ لګښتونه د يوې ټاکلې نښې له مخې پر هغه موضع يا ځای باندې چې په کې رامنځ ته شوي، ويشل کيږي، چې دغه پړاو د لګښت د موضع(ځای)د سنجش په نوم يادېږي. د فعاليت ځای د لګښتونو د سنجش جدول، د۴۱-۴۳۲-۲۴ او ۴۸ حسابونو ګډ لګښتونه له محاسبې څخه اخلي.

يو کوچنی صنعتی فعاليت ځای، نه شي کولی، چې د لګښتونو پر څلورګونو ځايونو باندې اکتفا وکړي..

A – د موادو د لګښت ځای B- د توليد دلګښت ځای C – د ادارې د لګښت ځای D- د خرڅلاو د لګښت ځای

لوی صنعتي فعاليت ځايونه د زياتو اړتياوو له مخې بايد د خپل د لګښت مواضع تقسيم بندي کړي. په ځانګړې توګه د توليد موضع بايد پر بيلابيلو فرعي کارځايونو و ويشل شي.

د اصلي لګښت له څلورو مواضعو سره سم ګډ لګښتونه هم ويشل کيږي:

A- د موادو ګډ لګښتونه.
B- د توليد ګډ لګښتونه.
C- د ادارې ګډ لګښتونه.
D- د پلورلو ګډ لګښتونه.

په لويو صنعتي فعاليت ځايونو کې په هره مياشت کې د لګښتونو د سنجش يو جدول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړیږي. په دې اساس باید د نورماله تزییدي فیصدیو د تثبیت لپاره د تیرو میاشتو تجربې په پام کې ونیول شي.

که څه هم د نورمال تزئیدي نسبتونه لوړ ټاکل کیږي، خو بیا هم د امتعې د قیمتونو او د اجورو په لوړیدو سره امکان لري، چې د حقیقي تزئیداتو په تناسب ټیټ نسبت ښیي، په دې صورت کې د لګښتونو د کمښت له جبران څخه بحث کیږي.

له بله پلوه په هغه صورت کې، چې د نورمالو لګښتونو تزییدات له حقیقي تزئیداتو څخه لوړ ټاکل شوې وي، کیدای شي چې د لګښتونو زیات جبران رامنځ ته شي. دلګښتونو زیات جبران د تزئیداتو لامل او د لګښتونو د کمښت جبران دفعالیت ځای د ګټې د تنقیص لامل کیږي.

سربیره پر دې د لګښت د حامل په سنجش کې د لګښتونو هغه مجموع چې« انفرادي لګښتونه، ګډ لګښتونه» په یو فعالیت ځای کې ترسره شوي، په یاد فعالیت کې سنجول کیږي. په نوموړي سنجش کې باید د لګښت د حامل د دوو ډولونو د سنجش ترمنځ توپیر وشي. د لګښت د حامل دوه ډوله دا دي:

الف: د لګښت د حامل مهاله سنجش.

ب : د لګښت د حامل د هر واحد سنجش.

د لګښت د حامل پاڼې په مرسته هغه سنجش ترسره کیږي، چې رامنځ ته شوي لګښتونه د کوم فعالیت ځای د فعالیت لپاره دي او د هر تولید اړوند لګښتونه کوم مبلغ ته رسیږي. همدارنګه د لګښت د حامل په پاڼه کې، د سنجش لګښتونه او د خرڅلاو حاصلات د یو بل په وړاندې ایښودل کیږي او پرتله کیږي، په دې توګه د حاصل اندازه او د اندازې د منفي په صورت کې د هر تولید ضرر تثبیتېدای شي.

په هغه صورت کې چې د بازار سیاست ایجاب وکړي، د یوې تصدۍ آمریت کولی شي د تولیداتي لګښت د حامل د سنجش په اساس، چې لږه ګټه لري، « یا حتی په تاوان کې وي» له هغو تولیداتو سره برابر کړي چې زیات حاصل لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم څپرکي پوښتنې:

۱- تقسیمي کلکولیشن تعریف کړئ؟

۲- د تزئیدي کلکولیشن تعریف کړئ؟

۳- د لګښت د ځای(موضع)سنجش تعریف کړئ؟

۴- یو کوچنی صنعتي فعالیت ځای معمولاً باید د لګښت څو ځایونه ولري، توضیح یې کړئ؟

۵- اداري ګډ لګښتونه څه ډول لګښتونه دي، تشریح یې کړئ؟

۶- د خرڅلاو ګډ لګښتونه تعریف کړئ؟

۷- د لګښت د حامل سنجش په څو ډوله دی، هر ډول یې تشریح کړئ؟

۸- د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش جدول د حسابونو د ګډو لګښتونو د کوم ځای(موضع) له محاسبې څخه اخلي؟

۹- د کومو موجه دلیلونو له مخې د نورمالو تزییداتو فیصدۍ زیاتره له لوړو حقیقي زیاتیدونکو فیصدیو څخه ټاکل کیږي، موضوع په دقیقه توګه تشریح کړئ؟

۱۰- د موادو ګډ لګښتونه څه دي، په دقیقه توګه یې تشریح کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

د استهلاکونو سنجش

ټولیزه موخه:

داستهلاک مفهوم، داستهلاک د سنجش میتود، د استهلاک بنې او د استهلاک عمل

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلین به پر دې وتوانیږي چې:

- په دقیقه توګه د استهلاکونو مفهوم وپېژني.
- په بیلانس کې د استهلاکونو د محاسبې د کړنلارې محاسبه وکړي.
- په بیلانس کې د استهلاکونو مستقیم او غیر مستقیم میتود محاسبه کړي.
- په دقیقه توګه د استهلاکونو ډولونه زده کړي.
- په بیلانس کې مشکوک طلبات د طلباتو داستهلاکونو په توګه محاسبه کړي.
- په دقیقه توګه د استهلاکونو بڼې وپیژني.
- په دقیقه توګه د ثابتې شتمنۍ د استهلاک علت درک کړي.

استهلاکونه:

استهلاک هغو ټولو ثابتو شتمنیو په اړه چې د زړیدو تر قاعدې لاندې راځي، تطبیقېږي، ثابتې شتمنۍ دا دي: ودانۍ، ماشین آلات، د تصدۍ اثاثیه او تجهیزات، ځمکه هم په ثابته شتمنۍ پورې اړوندیږي، خو په ځمکه کې زیاتوالی نه راځي او یا د استعمال په اثر له منځه نه ځي او استثناً استهلاک هم په محاسبه کې له ځمکې څخه سنجش کیږي.

د هغو ثابتو شتمنیو جمع چې په پورته توګه یې یادونه وشوه، په مستقیه توګه د تولید په بهیر کې کارول کیږي او د دوامداره استعمال په اثر زړیږي او ورو، ورو له منځه ځي. د ثابتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمنيو له منځه تلو او زړيدو ته استهلاک وايي او کيدای شي استهلاک د تخنيکي استعمال له امله رامنځ ته شي او يا د موډ بدلون هم د شتمنيو ارزښت ټيټوي او د ارزښت دغه ټيټوالی په محاسبه کې د استهلاک په جمع کې ثبتيږي.

موږ کولای شو استهلاک په بل ترتيب هم تشريح کړو ؛ په هغه ترتيب سره چې ثابتې شتمنۍ د توليد د بهير د په کار اچولو په مرسته د زړيدو تر قاعدې لاندې راځي او دغه زړښت مخارج دي؛ موږ د مخارجو اصطلاح په مخکنيو برخو کې مطالعه کړې او څرنګه چې د اجورې او معاش ورکړه او هغه ورکړه چې د مالونو جايزه ګڼل کيږي زموږ د تصدۍ لپاره مخارج دي، د ثابتې شتمنۍ استهلاک هم د مخارجو يو ډول دی. بيلګه:

موږ يو ماشين پر ۱۰۰۰ افغانۍ تهيه کړ، فرض کوو، چې له ماشين څخه پنځه کاله پوره ګټه اخيستلای شو؛ تر پنځه کاله وروسته ماشين بايد په بشپړه توګه استهلاک شي.

د ماشين کلنی استهلاک ۲۰۰ افغانۍ « ۱۰۰۰ ÷ ۵ = ۲۰۰ » کيږي او هر کال ۲۰۰ افغانۍ د مخارجو په توګه په محاسبه کې درجيږي. په دې اساس کتل کيږي، يوه ورکړه چې په يو ځايي توګه د ماشين د تيارولو لپاره ترسره شوي، په تدريجي ډول د پنځو کلونو په اوږدو کې د استهلاک په وسيله په مخارجو باندې بدلوو، نو موږ کولای شو همدارنګه ادعا وکړو، چې: د استهلاک موخه دا ده هغه تاديه چې د ثابته شتمنۍ لپاره ترسره شوي د مخارجو په توګه په محاسبه کې معامله کيږي.

استهلاک په مستقيمه بڼه يا غير مستقيمه بڼه درجيږي.

الف- د مستقيم استهلاک ميتود: استهلاک په مستقيمه بڼه يا غير مستقيمه بڼه درجيږي.
استهلاک د لاندې بيلګې په اساس په محاسبه کې درجيږي.

بيلګه: يو تن د خپل صنعتي فعاليت ځای لپاره يو پايه ماشين د۱۰۰۰۰۰ افغانيو په قيمت له جرمني څخه واخيست، تر کابله د ليږدولو لګښت يې ۱۰۰۰۰ افغانۍ، د ګمرک لګښتونه يې ۴۰۰۰۰ افغانۍ کيږي. ياد ماشين په ۱۵۰۰۰۰ افغانيو دفتري قيمت « دتيارولو قيمت » په ټاکلي ځای ورته نصب شو؛ نو په دفتر کې لاندې حسابي جمله ثبتيږي.

حسابي جمله: ماشين ته ۱۵۰۰۰۰ افغانۍ، له بانک څخه، ۱۰۰۰۰۰ افغانۍ، له کسې ۵۰۰۰۰ افغانۍ، د تهيې قيمت، د ماشين له اصلي قيمت او هغو لګښتونو څخه عبارت دي، چې تر نصب او منتاژ پورې ترسره شوی وي.

هغه مهال چې ماشين په خپله تصدۍ کې نصبوو، نو ددې سنجش کوو، چې له دغه ماشين څخه تر کومې مودې پورې توليدي استفاده کيږي.

په پای کې د تجربې او د ماشين د تخنيکي جزئياتو په اثر دې نتيجې ته رسيږو، چې له دې ماشين څخه پنځه کاله توليدي استفاده کيږي او د هر کال په پای کې د ماشين د ارزښت پنځمه برخه له محاسبوي پلوه استهلاکيږي او د ماشين د ارزښت تنقيص چې د استعمال له امله رامنځ ته کيږي هر کال په يو ټاکلي مبلغ سره د استهلاک په نوم په محاسبه کې درجوو، چې په دې توګه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استهلاک یوکلن مبلغ یې۳۰۰۰۰ افغانۍ دی او دا چې مور اټکل کړی و، چې ماشین د پنځم کال په پای کې د محاسبې له پلوه قیمت یې صفر ته رسیږي، امکان لري، چې له ماشین څخه تر پنځو کلونو زیاته ګټه واخیستل شي، خو کلنی مبلغ چې د ماشین د استهلاک له درکه د استهلاک په توګه په محاسبه کې معامله شوی، د پنځو کلونو په پای کې د ماشین د تیارولو له قیمت سره مساوي کیږي. او که ماشین له پنځو کلونو وروسته۲۰۰۰۰ افغانۍ قیمت ولري، نو په محاسبه کې یاد ماشین د محاسبوي ارزښت په نوم د۲۰۰۰۰ افغانیو په مبلغ، د خپلې ثابتې شتمنۍ په حساب کې درجوو او په دې ترتیب سره د کلني استهلاک مبلغ، چې له ۱۵۰۰۰۰ افغانیو څخه سنجش شوی و، اوس ۱۵۰۰۰۰-۲۰۰۰۰ = ۱۳۰۰۰۰ افغانۍ دي چې کلنی استهلاک یې د ۳۰۰۰۰ افغانیو پر ځای ۲۶۰۰۰ افغانۍ کیږي.

د کلني استهلاک د مبلغ جمع د ماشین د تیارولو په لګښت، منفي د هغه محاسبوي ارزښت د استهلاک له دورې وروسته او استهلاک په ټولیزه توګه د کال په پای کې د حسابونو د تړل کیدو پر مهال په داسې بڼه ترسره کیږي.

د ثابتې شتمنۍ د استهلاک دوره

مستقیم استهلاک	غیر مستقیم استهلاک
د مستقیم استهلاک په صورت کې حسابي جمله داسې لیکل کیږي: د ماشین له حساب څخه د ثابتو شتمنیو استهلاک.	د غیر مستقیم استهلاک په صورت کې حسابي جمله داسې اداکیږي: د ماشین د سموونکي(مصحح) له حساب څخه د ثابته شتمنیو استهلاک ته.

C ماشین D		C داستهلاک سموونکی D	
(1) 30000	150000	(1) 30000	

C دثابته شتمنۍ استهلاک D		C دثابته شتمنۍ استهلاک D	
	(1) 30000		(1) 30000

(c) ketabton.com: The Digital Library

له توليدي فعاليت څخه دماشين ايستل«دماشين خرڅلاو»: د څلورم کال په بهير کې تصدۍ ګوري، چې ماشين زوړ شوی او بايد يو نوی مدرنه ماشين يې ځای ونيسي.

۱- فرض کوو، چې کاميابه تصدۍ خپل زوړ ماشين پر۶۰۰۰۰ افغانۍ نغده پيسو وپلوري .

غير مستقيم استهلاک	مستقيم استهلاک
دغير مستقيم استهلاک په صورت کې حسابي جمله داسې ادا کيږي. دثابتې شتمنۍ سموونکي ته 90000 له ماشين څخه، 90000 کسې ته له ماشين څخه 60000 په دې عمل سره هم دماشين حساب او هم دسموونکي حساب تجزيه شوی او له منځه ځي. دغير مستقيم استهلاک په صورت کې لومړی د ثابتې شتمنۍ د سموونکي حساب متوازن کيږي او ورپسې د خرڅلاو معامله په حساب کې ثبتيږي.	د مستقيم استهلاک په صورت کې لاندې حسابي جمله لاسته راځي: په کسه کې له ماشين څخه 60000 افغانۍ. په دې صورت کې هم د ماشين حساب تجزيه شوی او د هغه حساب برابر يا متوازن وي.

تر خرڅلاو وروسته د حساب بڼه

غير مستقيم استهلاک — **مستقيم استهلاک**

D	ماشين C	D ماشين	C
150000	(1) 90000 60000 (2)	60000 لومړی موجود	(1) 60000
150000	**150000**		

D	د ثابتې شتمنۍ سموونکی C	D کسه	C
90000	90000	(1) 60000	

۲ – فرض کوو چې تصدۍ بريالۍ شوه، خپل ماشين د ۷۰۰۰۰ افغانيو په قيمت په پور باندې خرڅ کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسابي جمله	حسابي جمله
له ماشین څخه طلباتو70000 ، له ماشین څخه 60000 ؛ له فوق العاده حاصل څخه 10000	د ثابتې شتمنۍ سموونکي ته له ماشین څخه 90000؛ طلباتو ته 70000 ؛ له ماشین څخه 60000؛ له فوق العاده عاید څخه 10000 په دې ځای کې بیا هم وینو چې لومړی د ثابتې شتمنۍ د سموونکي حساب تجزیه او ورپسې د خرڅلاو عمل په محاسبه کې درجیږي.

د استهلاک مستقیم او غیر مستقیم میتود په صورت کې، په دواړو صورتونو کې اضافي عاید د فوق العاده عاید په حساب شوی چې د توپیر یې د حسابۍ آخرې دورې د ګټې او تاوان حساب ته لیږدول کیږي.

۳ – فرض کوو موږ پر دې بریالي شوو، چې خپل زوړ ماشین پر۴۰۰۰۰ افغانۍ په نغده توګه خرڅ کړو.

په دې صورت کې حسابي جمله داسې ثبتیږي.

حسابي جمله	حسابي جمله
کسې ته40000، فوق العاده مخارجو ته20000 ، له ماشین څخه 60000	دثابتې شتمنۍ د سموونکي په حساب له حساب څخه 90000 کسه ته40000 فوق العاده خرڅونو(مخارجو) ته20000 له ماشین څخه 60000 افغانۍ

په دې صورت کې لیدل کیږي، چې د ماشین دپلورلو په صورت کې توپیر یې تر محاسبوي ارزښت لږ، د فوق العاده مخارجو په نامه یو حساب لیږدول کیږي، چې توپیر یې د کال په پای کې د ګټې او تاوان حساب ته لیږدول کیږي.

مونږ د یو ماشین د تیارولو له مهاله او د استهلاک بڼه یې او په پای کې له تولیدي فعالیت څخه د ماشین د ایستلو « د ماشین پلورلو» ټولې حسابي عملیې مطالعه کړې اوس په دې برخه کې پر ځینو نورو ټکو رڼا اچوو:

۴ – په دې صورت کې فرض کوو، چې ماشین په څلورم کال کې نه دی پلورل شوی، بلکې ګټه ترې اخیستل کیږي. په دې اساس باید د څلورم کال په آخر کې۳۰۰۰۰ استهلاک کړو او د پنځم کال په آخر کې کلني استهلاک ۲۹۹۹۹ ته رسیږي او یوه افغانۍ د ماشین دفتري قیمت دی، چې د محاسبې په حساب کې درجیږي.

په دې ځای کې پوښتنه رامنځ ته کیږي، چې د پنځم کال په آخر کې ولې ماشین د ۳۰۰۰۰ افغانۍ په ارزښت نه استهلاکوو.

که موږ ماشین په پنځم کال کې هم په ۳۰۰۰۰ افغانۍ استهلاک کړی وای، نو دا په دې معنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه، چې د ماشین حساب متوازن شوی او له محاسبوي پلوه ماشین په تصدۍ کې شتون نه لري، چې البته دغه خبره له واقعیت سره سمون نه لري او ماشین تر اوسه هم په تصدۍ کې پر کار بوخت دی، سربیره پر دې، چې د استهلاک په مرسته د ماشین قیمت بر آورد شوی دی.

په دې صورت کې موږ د ماشین قیمت په خپل محاسبوي حساب کې د یوې افغانۍ په قیمت د یادېدو قیمت په توګه د ماشین په حساب کې درجوو او د یادېدو قیمت په دې معنا دی، چې ماشین شتون لري او دغه قیمت تر هغه وخت پورې د ماشین په حساب کې باقي پاتې کیږي، تر څو ماشین واقعاً له تولیدي فعالیت څخه وایستل شي.

په محاسبه کې د استهلاک د وضع کېدو بڼې

د ثابته شتمنۍ استهلاک په لاندې بڼو سره محاسبه او وضع کیږي:

- خطي استهلاک « له ټاکلو مبلغونو سره استهلاک »
- نزولي استهلاک.
- هندسي نزولي استهلاک.
- د ریاضي نزولي استهلاک.
- صعودي استهلاک .
- د یوې ثابتې شتمنۍ د قدرت یا ظرفیت په اساس استهلاک.

د ثابتو شتمنیو د استهلاک علتونه

موږ په تیرو بحثونو کې د استهلاک میتودونه مطالعه کړل، له هغه سره مو بلدتیا تر لاسه کړه، چې د دې میتودونو په مرسته د ثابتې شتمنۍ د په کار اچولو اندازه او زړښت ټاکل کېږي.

اوس غواړو پر دې پوه شو، چې د زړښت علت او سبب، چې له امله یې په ثابته شتمنۍ کې له ارزښتي پلوه ټیټوالی رامنځ ته کېږي څه شی دی. بیلابیل لاملونه شتون لري، چې د ثابتې شتمنۍ قیمت ټیټوي چې د هغو له جملې څخه مهم یې دا دي.

- د کارونې له امله زړښت.
- د زمان له پلوه زړښت « طبیعي زړښت» .
- د تخنیکي پرمختګ په اثر زړښت.
- د اقتصادي پرمختګ په اثر زړښت.
- د زمان د تیریدو له امله زړښت.
- د موادو د ایستلو یا استخراج په اثر زړښت.
- د غیر مترقبه حوادثو له امله زړښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طلباتو استهلاکونه

موږ په مخکني مبحث کې د ثابته شتمنیو د استهلاکونو په اړه بحث وکړ، د استهلاک علتونه او میتودونه مو توضیح کړل. د ثابتې شتمنۍ د استهلاک تر څنګ یو بل ډول استهلاک هم شتون لري، چې موږ ورته د طلباتو استهلاک وایو. د دې ډول استهلاک په مرسته تثبیتوو هغه طلبات چې پر مشتریانو پاتې دي، ټول په هماغه مبلغ تر لاسه کېږي، چې د محاسبې په کتابونو کې درج شوی دی.

سوداګر د کال په پای کې د موجودۍ په مرسته نه یوازې د خپلو مالونو زیرمې د شمارلو، وزن کولو او اندازه کولو په مرسته ټاکې، بلکې د خپلو طلباتو اندازه هم څېړي او د دغه کنترول په اثر تثبیتوي، چې د طلباتو له مجموع څخه، چې په پلورونکو یې لري، ټول په هماغه مبلغ د حاصلولو وړ نه ده.

مثلاً: که د طلباتو مجموع۱۵۰۰۰۰ افغانۍ وي، د دغو پیسو په جمله کې هغه طلبات چې د حاصلیدو وړ نه دي، مشکوک طلبات او د حاصلیدو وړ طلبات ټول شامل دي.

دهغو طلباتو استهلاک چې د حاصلیدو وړ نه دي:

له دې ډول بیلابیلو طلباتو سره په محاسبه کې څه ډول معامله ترسره کېږي؟ هغه طلبات چې د حاصلیدو وړ نه دي، په مستقیمه توګه استهلاکېږي.

مثال: یو مشتري، چې پرې د ۱۰۰۰۰ افغانیو په مبلغ طلبات لرو، مفلس شوی او خپله پانګه یې له لاسه ورکړې او د تجارتي محکمې له خوا څخه، چې په کې د افلاسو مسایل تر څېړنې لاندې نیول کېږي، موږ ته اطلاع راکول کېږي، چې له یادو طلباتو څخه کوم څه لاسته نه راځي؛ یعنې طلبات د حاصلیدو وړ نه دي او موږ دغه طلبات په مستقیمه توګه استهلاک ته رسوو.

حسابي جمله: له طلباتو د طلباتو استهلاک ته ۱۰۰۰۰ افغانۍ

په لنډه توګه بیا یادونه کوو، هغه طلبات، چې د حاصلیدو وړ نه دي، استهلاک ته رسیدلي او د استهلاک د حساب توپیر د ګټې او تاوان په حساب کې درجېږي.

موږ د کال په بهیر کې وینو، چې زموږ د طلباتو یو برخه شکمنه شوې ده، د دې لپاره چې شکمنه غوښتنه مو له هغې طلباتو څخه چې د حاصلیدو وړ دي، بیله کړې وي، د خپلو شکمنو طلباتو لپاره یو بیل حساب جوړوو، شکمنه غوښتنه لومړی همدې حساب ته لیږدوو، په دې حساب کې هغه طلبات چې په حاصلیدو کې یې شک او تردید موجود وي، درجېږي. فرضاً زموږ د طلباتو له جملې څخه ۵۰۰۰۰ افغانۍ شکمنې شوي د هغې حسابي جمله په لاندې توګه ده:

شکمنو طلباتو ته د طلباتو له حساب څخه ۵۰۰۰۰ افغانۍ او د شکمنو طلباتو حساب، د بیلانس یو حساب دی.

په ورپسې پړاو کې اټکل کوو، چې له دغه شکمن مبلغ څخه به څومره مونږ ته راکړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرضاً که مونږ درې ډوله شکمن طلبات ولرو، په لاندې ډول یې د لاسته راوړلو انتظار لرلای شو:
په اټکلي ډول د حاصلیدو وړ شکمنو طلباتو مبلغ   هغه مبلغ چې د حاصلیدو وړ نه دي

۱- ۲۰۰۰۰	۸۰۰۰	۱۲۰۰۰
۲- ۵۰۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰۰
۳- ۲۵۰۰۰	۲۰۰۰۰	۵۰۰۰
۵۰۰۰۰	۳۰۰۰۰	۲۰۰۰۰

لکه څنګه چې له ۵۰۰۰۰ افغانیو طلباتو څخه، ۳۰۰۰۰ افغانۍ یې د حاصلیدو وړ وبولو، نو پاتې ۲۰۰۰۰ افغانۍ یې په غیر مستقیمه توګه په محاسبه کې د استهلاک حساب ته رسوو. د دې موخې لپاره موږ طلباتو یو سموونکی(مصحح) حساب جوړوو.

حسابي جمله یې په لاندې ډول ده.

د طلباتو استهلاک ته د طلباتو له سموونکي یا مصحح څخه۲۰۰۰۰ افغانۍ.

د کال په آخر کې زموږ د طلباتو د حساب بڼه په لاندې ډول سره ښودل کیږي.

D طلبات C		D مشکوک طلبات C	
150000	(1) 10000 (2) 50000 90000 د وروستي بیلانس توپیر	(2) 50000	50000 وروستی بیلانس
150000	**150000**	**50000**	**50000**

D د طلباتو استهلاک C		D د طلباتو سموونکی C	
(1) 10000 (2) 20000	30000 ګټه او تاوان	20000 وروستی بیلانس	(2) 20000
30000	**30000**	**20000**	**20000**

د شکمنو طلباتو د حسابونو او د طلباتو د سموونکی یا مصحح حسابونو توپیرونه وروستي بیلانس ته لیږدول کیږي او د طلباتو د استهلاک د حساب توپیرونه، ګټې او تاوان ته لیږدول کیږي او د نوي کال په پیل کې د شکمنو د طلباتو او د طلباتو د سموونکي(مصحح) د حساب بڼه داسې را څرګندیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

D طلبات C		D مشکوک طلبات C	
90000 لومړنی موجود		50000 لومړنی موجود	

D سموونکی C	
	20000 لومړنی موجود

اوس فرض کوو، چې له شکمنو طلباتو څخه چې مخکې مو یادونه وکړه، له لومړیو طلباتو څخه -/8000 افغانۍ حاصلیږي. او له دویم څخه یې -/4000 افغانۍ حاصلیږي او له دریم څخه یې -/15000 افغانۍ حاصلیږي او دغه ټولې پیسې د بانکي لیږدونې په مرسته موږ ته راکړل شوې دي. د دغه حساب حسابې جمله په لاندنۍ بڼې لیکل کیږي.

د طلباتو سموونکي ته -/12000 افغانۍ، بانک ته -/8000، له شکمن څخه -/20000.

۱- د طلباتو سموونکي ته -/3000، له شکمن څخه -/3000، بانک ته 4000 ، له شکمن څخه -/2000 او له فوق العاده عاید څخه -/2000 افغانۍ.

۲- د طلباتو سموونکي ته -/۵۰۰۰، د طلباتو له استهلاک څخه-/۵۰۰۰ او بانک ته -/۱۵۰۰۰ ، له شکمنو طلباتو څخه -/۲۵۰۰۰

په دې ځای کې باید څرګنده شي امکان لري، له هغو طلباتو څخه، چې د حاصلیدو وړ دي، هم ناڅاپه یو برخه یې له سوزیدو سره مخامخ شي، په هغه شیبه کې، چې مونږ د یادو پیسو له نه حاصلیدو څخه ډاډمن کیږو، یاد طلب په مستقیمه توګه استهلاک ته رسوو، له لاندنۍ حسابي جملې سره:

د طلباتو له حساب څخه د طلباتو استهلاک ته: خو ددې پرخلاف که د حاصلیدو امکان د طلب په یوه برخه کې موجودو، لومړۍ یې د حسابي جملې په مرسته د شکمنو طلباتو په حساب لیکو.

د طلباتو له حساب څخه طلباتو ته: حسابي جمله یې: او وروسته که د طلباتو یوه برخه استهلاک ته رسوو او د دې ډول طلباتو استهلاک، چې د حاصلیدو وړ نه وي، په دې صورت کې په غیرمستقیم ډول ترسره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طلباتو له سموونکي(مصحح)څخه د طلباتو استهلاک ته:

بیلګه:

P	ورستی بیلانس A
I شخصي پانګه 115000	I ثابته شتمني
II د غیر پانګه	۱- ودانه شوې ځمکه 60000
1 داینین 6900	۲- اثاثیه او تجهیزات 15000
	II ګرځنده شتمني
	۱- مالونه 32000
	۲- طلبات 9700
	۳- بانک 3300
	4- کسه 1900
121900	**121900**

معاملې:

۱- یوه امتعه پلورو چې « ۳۰۰۰ » د خرڅلاو له درک څخه یې نغده ورکول کیږي، ۱۰۰۰ په پور ۲۰۰۰ ۳۰۰۰ د نغدې ورکړې له قیمت څخه ټیټ(تنزیل)، ۲ فیصده

۲- اثاثیه او تجهیزات په -/۱۲۰۰ افغانیو نغده پیسو اخلو.

له نغد قیمت څخه،۵ فیصده تنزیل

۳- د شخصي اړتیا لپاره له امتعې څخه اخیستنه (برداشت) ترسره کوو،۲۰۰۰ افغانۍ.

۴- پیرودونکی د امتعې یوه برخه بیرته راګرځوي (مستردوي)؛ ۱۵۰۰افغانۍ.

۵- زموږ له طلباتو څخه ۳۰۰ افغانۍ شکمنې کیږي.

دکال د پای ته رسیدو په اړه معلومات:استهلاکونه له:

الف: ودانه شوې ځمکه ۲ فیصده له دفتري قیمت څخه غیر مستقیم ۱۲۰۰ افغانۍ.

ب: اثاثیه او تجهیزات ۱۰ فیصده له دفتري قیمت څخه غیر مستقیم ۱۶۲۰ افغانۍ.

ج: له نورمالو طلباتو څخه ۱۲۰۰ افغانۍ یې د حاصلیدو وړ نه دي، په مستقیمه توګه استهلاکیږي.

د: له شکمنو طلباتو څخه ۱۰ ٪ یې د حاصلیدو وړ نه دي؛ په مستقیمه توګه استهلاکیږي.

دانونتور په مرسته ورستی موجود -/۱۴۰۰۰ افغانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

D دامتعې خرڅلاو	C	D ودانې شوې ځمکې	C
1500 مستردي 18000	3000 (1) 2000 (5) دامتعې تاوان 500 .14	60000	60000
19500	**19500**		

D بانک	C	D کسه	C
3300	3300	1900 لومړنی موجود 980	1140 (2) 1740
3300	**3300**	**2880**	**2880**

D شکمن	C	D طلبات	C
3000	3000 وروستی بیلانس	9700 لومړنی موجود 2000	1500 (3) 3000 (4)
3000	**3000**		

D د ودانو شوو ځمکو استهلاک	C	D د تنزیل حاصل	C
1200	1200	60	60
1200	**1200**	**60**	**60**
D مسترد شوې امتعه	**C**	**D د تنزیل مخارج**	**C**
1500	1500	20	20
1500	**1500**	**20**	**20**

D داثاثیه او تجهیزاتو سموونکی	C	D داینین	C
1620	1620	6900	6900
1620	**1620**	**6900**	**6900**

D اخیستنه	C	D د امتعې پیرودنه	C
2000	2000	32000 لومړنی موجود	14000 18000
2000	**2000**	**32000**	**32000**

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثاثیه او تجهیزات

C	D
16200	15000 1200
16200	**16200**

د طلباتو سموونکی

C	D
300	300
300	**300**

شخصي پانګه

C	D
لومړنی موجود 115000	2000 اخیستنه 18780 تاوان 9420
115000	**115000**

داثاثیه وو اوتجهیزاتو استهلاک

C	D
1620	1620
1620	**1620**

د وداڼي شوي ځمکي د قیمت مصحح

C	D
1200	1200
1200	**1200**

د طلباتو استهلاک

C	D
ګټه او تاوان 1500	1200
1500	**1200**

ګټه تاوان

C	D
تنزیل 60 دشخصي پانګي تاوان 18780	20–تنزیل 1200- د وداڼي شوي ځمکي استهلاک 1620-دتجهیزاتو استهلاک 1500 – دطلباتو استهلاک 14500- دامتعې خرڅلاو
18840	**18840**

وروستی بیلانس

C	D
I شخصي پانګه 94220 II – د نورو پانګه 1- داینین 6900 2- دځمکي سموونکی1200 3- دتجهیزاتو سموونکی 1620 4- د طلباتو سموونکی 300	ثابته شتمني 1- ځمکه 60000 2- کالي 16200 II- ګرځنده پانګه 1- دڅیزونوامتعه14000 2- طلبات 6000 3- شکمن 3000 4- بانک 3300 5- کسه 1740
104240	**104240**

(c) ketabton.com: The Digital Library

داووم څپرکي د مطالبو لنډیز

استهلاک د هغو ټولو ثابتو شتمنیو په اړه تطبیقیږي، چې د زړښت تر قاعدې لاندې راځي ثابتې شتمنۍ دا دي: ودانۍ، ماشین آلات، د تصدۍ اثاثیه او تجهیزات، ځمکه هم په ثابته شتمنۍ پورې اړونديږي، خو په ځمکه کې زیاتوالی نه راځي او یا د استعمال په اثر له منځه نه ځي او استثناً استهلاک په محاسبه کې هم له ځمکې څخه سنجش کیږي.

استهلاک په مستقیمه بڼه یا غیر مستقیمه بڼه لیکل کیږي. د کلني استهلاک د مبلغ جمع د استهلاک تر دورې وروسته د ماشین له محاسبوي ارزښت څخه تهیې د لګښت له منفي سره مساوي ده. او عموماً استهلاک د کال په پای کې د حسابونو د تړل کیدو پر وخت لیکل کیږي.

د ثابتې شتمنۍ استهلاک په لاندې بڼو سره محاسبه او وضع کیږي.

- خطي استهلاک.
- نزولي استهلاک.
- هندسي نزولي استهلاک.
- د ریاضي نزولي استهلاک.
- صعودي استهلاک.
- د یوې ثابتې شتمنۍ د قدرت یا ظرفیت په اساس استهلاک.

د ثابتې شتمنۍ د استهلاک تر څنګ یو بل ډول استهلاک هم شتون لري، چې موږ ورته د طلباتو استهلاک وایو. د دې ډول استهلاک په مرسته، تثبیتوو، چې د هغو طلباتو له جملې څخه چې پر مشتریانو یې لري، کوم یو په هماغه مبلغ، چې د محاسبې په کتابونو کې درج شوي تل لاسته نه راځي.

د دې لپاره هغه طلبات چې نه حاصلیږي، د شکمنو طلباتو په نوم یادوو او له حاصل شوو طلباتو څخه یې بیل محاسبه کوو، حسابي جمله یې په لاندنۍ طریقې سره جوړیږي.

حسابي جمله: له طلباتو څخه د طلباتو استهلاک ته: سر بیره پر دې باید یادونه وشي، چې د ثابتو شتمنیو د زړښت علت کولای شو په لاندي ډول سره وشمیرو:

- د کاروني له امله زړښت.
- د زمان له پلوه زړښت « طبیعي زړښت».
- د تخنیکي پرمختګ په اثر زړښت.
- د اقتصادي پرمختګ په اثر زړښت.
- د زمان د تیریدو په اثر زړښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د موادو د ایستلو یا استخراج په اثر زړښت.

- د غیر مترقبه حوادثو په اثر زړښت.

پورتني لاملونه هم د ثابتې شتمنۍ قیمت راټیټوي.

لاندینۍ معاملې په ژورنال کې ولیکئ:

۱- موږ د /400000 افغانیو په ارزښت مالونه د بانکي لیږدونې په مرسته پلورو او ورسره د مشتري لپاره ۲ فیصده تنزیل ورانديې کوو.

۲- یو مشکوک طلب په نغده ډول ورکول کیږي. 10000 افغانۍ او د یاد طلب په حساب 50 فیصده د سموونکي یا مصحح په حساب ثبت شوې ده.

۳- موږ د 200000 افغانیو په ارزښت مالونه په پور اخلو، له دغه درکه لس فیصده تخفیف ترلاسه کوو.

۴- د 20000 افغانیو په مبلغ د پورتنیو مالونو د ترانسپورت او ګمرکي محصول مخارج په نغده توګه ورکوو.

۵- د 50000 افغانیو په مبلغ موږ اجوره ورکوو.

۶- زموږ یو طلب د بانکي لیږدونې په مرسته ورکول کیږي. 200000 افغانۍ

۷- موږ خپل پور د بانک په وسیله ورکوو. 100000 افغانۍ.

۸- د مشکوک طلب پاتې هم نغده ورکول کیږي. 15000 افغانۍ

۹- زموږ یو طلب د حاصلیدو وړ نه دی. 20000 افغانۍ

لاندې افتتاحیه معاملې په ژورنال کې درج کړئ:

لومړی- د مالونو د زیرمو موجودي د انونتور په مرسته 600000 افغانۍ

دویم- د ودانیو د تهیې له قیمت څخه 2 فیصده په غیر مستقیمه بڼه استهلاکیږي.

دریم- له اثاثیه وو او تجهیزاتو څخه 40 فیصده یې له دفتري قیمت څخه استهلاکیږي او د اثاثیه وو او تجهیزاتو سموونکي یا مصحح 660000 افغانۍ دي.

څلورم- له طلباتو څخه 30000 افغانۍ شکمنې شوي او له ټولو شکمنو پیسو څخه یوازې 10000 افغانۍ یې د حاصلیدو وړ دي.

IV- د پورتنیو موضوعاتو په پام کې نیولو سره:

۱- د دې بیلانس ژورنال جوړ کړئ.

۲- معاملې د T په حسابونو کې درج او ولیکئ.

۳- د نتیجې بیلانس یې جوړ کړئ.

۴- د ختم بیلانس یې جوړ کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

C افتتاحیه	بیلانس D
I 2000000 شخصي پانګه	1- ثابته شتمني
II سموونکي	1 100000 -1 څمکه
1 400000 .1- دثابتې شتمنۍ سموونکی	2 200000- ودانۍ
2 30000- د طلباتو سموونکی	3 100000-اثاثیه او تجهیزات
III د نورو پانګه	II- ګرځنده شتمني
1 70000- پور	1 500000- څیزونه
2 500000- داینین	2 300000-طلبات د مالونو د لیږدولو له درکه
3 100000- بانکي پور	3 50000- شکمن طلبات
	4 150000- کسه
4100000	**4100000**

صفر کلاس- د ثابتې شتمنۍ د حسابونو آرام حسابونه:

- اوږد مهاله ثابتې شتمنۍ « څمکه » د صنعتي فعالیت ځایونو د ماشینونو ودانۍ، ترانسپورتي موټرونه، تجهیزات او داسې نور.
- اوږد مهال طلبات او ګډونونه- اوږد مهال پورونه یا دیون – شخصي پانګه – دفترونه

کلاس	موضوع	کلاس	موضوع	کلاس	موضوع	کلاس	موضوع
٠٠٠	شاره څمکه	٠٨١	د طلباتو د استهلاک سموونکی				
٠٠١	ودانه شوې څمکه	٠٧٩	د انتقال پاتې ګټه				
٠٢٠	ماشین او ماشینې تاسیسات		په بیلانس کې ثبتیږي				
٠٣٠	بار وړونکی موټر						
٠٣١	د کار وسایل						
٠٣٧	د کارځای او اداري تجهیزات						
٠٧٠	شخصي پانګه						
٠٩٨	د اکتیفي سنجش تحدید						
٠٩٩	د پسیفي سنجش تحدید						
٠٧٣	د پسیف آزادي زیرمې						
٠٧٣	سپما						

(c) ketabton.com: The Digital Library

۰۸۵	شخصي پانګه						
۰۷۰	شخصي پانګه						
۰۷۱	د ثابتې شتمنۍ ماشینونه						
۰۱	د قیمت سموونکی						
۰۸۱	د طلباتو د قیمت سموونکی						
۰۸۴							
۰۵	ثابته شتمني قیمت لرونکي اسناد						
تعلق نیسي چې د هغوی هدف اوږد مهال ګټون نورو موسسوته وي د اکتیفي تهیې په قیمت ثبتیږي.							

۱ کلاس: مالي حسابونه:

- تر یو کال د کمې مودې لنډ مهاله پولي او کریدیتي معاملې -کسه، بانک، طلبات، مشتریان، متفرقه طلبات، د مالونو د لیږلو په اساس پورونه، متفرقه پورونه

۱۰	کسه			
۱۲	چک			
۱۴	پر مشتریانو طلبات			
۱۶	د لیږونکو پورونه			
۱۷	متفرقه پورونه			
۱۹	شخصي حساب			
۱۱۳	بانک			
۱۸	پسیفي حساب د پور وکسل یا د پور ورکوونکو وکسل			
۱۲۵	په اکتیفي حساب کې د پوروړو وکسل			
۱۷۵	د تصفیې وړ کسرات یا د ورکړې وړ مبلغونه			
۱۵۰	متفرقه طلبات			
۱۷۰	متفرقه پورونه			
۱۹۷۰	شخصي حساب			
۱۹۷۱	شخصي حساب			

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۶	د ګټې حساب			
۷۷	د ګټې تهیه			
۱۴۹	مشکوک طلبات			
۱۴۰۳	پر پیرودونکو طلبات			
۱۳	اکتیفي شتمني ګرځنده اسناد			
	بیه لرونکي اسناد			

۲ کلاس - تحدیدي حسابونه:

- هغه مخارج او حاصلات، چې په فعالیت ځای پورې اړه ونه لري- فوق العاده مخارج، د موادو مخارج، د حاصلاتو مالیات، د ځمکې او کور حاصلات او مخارج - له فعالیت ځای څخه بهر فوق العاده حاصلات ، د ګټې حاصلات، تر جوړونې لاندې لویو تأسیساتو ترمیمات، د قیمتونو توپیر او داسې نور تحدیدي حسابونه.

۲۴	د موادو مخارج او حاصلات	۲۵۰	فوق العاده مخارج		
۲۶	له فعالیت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات	۲۰۰	د بیې د لوېدو له امله تاوان		
۲۰	له فعالیت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات		د محصول د بیه لرونکو اسهامو نرخ		
۲۱	مخارج او حاصلات چې د ځمکې پر بنسټ		په معنا سره پیر او پلور		
	او ودانی لاسته راځي		د فعالیت ځای بهر مخارج		
۲۳	د بیلانس استهلاک	۲۰۵	د مخارجو حاصلات		
۲۵	د فعالیت ځای فوق العاده حاصلات او مخارج	۲۴۰	د مواد او ګټې مخارج		
۲۶	بهر خرڅونه او حاصلات	۲۴۵	د ګټې حاصلات		
	د فعالیت ځای حسابي دوره	۲۸	د سنجش استهلاک		
۲۴۲	شکمن مخارج	۲۵	د فعالیت له دورې څخه بهر مخارج		
۲۴۸	دسکونت حاصلات	۲۵۱	د فعالیت له دورې څخه بهر مخارج		
۲۴۴	دسکونت مخارج				
۲۱۵	د کور مخارج				
۲۴۵	د ګټې حاصلات				
۲۵	د فعالیت ځای فوق العاده حاصل				

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم کلاس: د مرستيال او محرکه اومه موادو حسابونه

- مرستيال او محرکه اومه مواد

۳۰۰	اومه مواد				
۳۳	مرستيال مواد				
۳۴	محرکه مواد				
۳۰۱	د پیرودل شوو مالونو کرایه				
۳۰۲	د بار وړونکي لپاره کرایه				
۳۰۳	د ترانسپورت بیمه				
۳۰۴	د شتمنۍ د گمرک محصول				
۳۳۰	مرستيال مواد				
۳۴۰	محرکه مواد				
۳۰	اومه مواد				

څلورم کلاس ۴ - د لگښتونو د ډولونو حسابونه:

هم اړین دی او هم ستونزمن ، تثبيت يې لازم غور او احتياط ته اړتيا لري، خاص حسابي گروپونه، تکميلي اجورې، مرستيالې اجورې، معاشونه، ټولنيز مخارج، مرستيال او محرکه مواد، بريښنا، گاز، اوبه، استهلاک، ترميمات، ماليات، محصول- د بيمې د گډون حق، انفرادي ځانگړي لگښتونه.

۴۰	د تکميلي موادو لگښتونه	۴۹۴	د توليد انفرادي ځانگړي لگښتونه	
۴۱	د مرستيالو موادو لگښتونه	۴۹۵	د څرڅلاو انفرادي ځانگړي لگښتونه	
۴۲	دانرژۍ اوبو او محرقه موادو لگښتونه	۴۷۹	دپولي معاملو لگښتونه	
۴۳۱	تکميلي اجورې	۴۶۹۲	د لارۍ موټر بيمه	
۴۳۲	مرستيالې اجورې	۴۶۴	د حقوقو لگښتونه	
۴۳۳	معاشونه	۴۸۰	د سنجش استهلاک	
۴۴	ټولنيز مخارج، ټولنيز لگښتونه	۴۸۱	د طلباتو استهلاک	
۴۷	کرايه	۴۲۵	بريښنا گاز او اوبه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	استهلاکونه	۴۶	مالیات	
۴۳	«داجورو او معاشونولګښتونه» ګروپونه	۴۷	بیلابیل لګښتونه	
۴۳۹	یوازې د معاشونو لګښتونه	۴۶	د دعوا لګښتونه	
۴۳۹۰	د اداري مستخدمینو معاشونه			
۴۳۹۱	د تخنیکي مستخدمینو معاشونه			

۵ کلاس- د سنجش حسابونه«د فعالیت ځای د سنجش پاڼه »

- د سنجش حسابونه لکه: دانفرادي سنجش لګښتونه، د تکمیلي اجورو د سنجش لګښتونه، د تکمیلي ګډ سنجش لګښتونه، د موادو د ګډ سنجش لګښتونه، د اداري ګډ سنجش لګښتونه او د خرڅلاو د ګډ سنجش لګښتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ کلاس: د لګښت موضع « ۶.۵ »

۷ کلاس: د نیم کاره او کار تمامو تولیداتو حسابونه

- سربیره: په دې ځای کې دستګاوې او د کار هغه وسایل، چې په خپله په موسسه کې تولید شوي، د موسسې د تولیداتو برخې ـ د اخیستنو ترمیمات ، چې د ارزښت د لوړوالي لامل ګرځي.

۷۸	تولیدات نیم کاره				
۷۹	تولیدات کار تمام				
۷۸	تولیدات نیم کاره				

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ کلاس: د خرڅلاو حسابونه:

- پلورل شوي کارتمامه تولیدات، د بیکاره او بیرته ګرځول شوو موادو پلورل، د تجارتي امتعې پلورل ـ د خرڅلاو تنقیصات.

۸۳	د خرڅلاو حاصلات				
۸۵	د تجارتي امتعې د خرڅلاو حاصلات				
۸۱	د موجودۍ ودانۍ				
۸۹	د تولیداتو د موجودۍ بدلونونه				
۸۶	ګټه او تاوان له درکه				
.	لوړیدل یا د دغو اسنادو نرخ				
.	همدارنګه د دې اسهامو د ګټې تهیه				
.	د فرعي معاملو حاصلات				
۸۶	د فرعي معاملو حاصلات				
۸۷	شخصي فعالیتونه				
۸۸	دحاصلاتو تصحیح				
۸۸۰	اضافي حاصلات				
۸۸۳	د حاصلاتو تخفیف				

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچينې او مأخذونه:

۱- يعقوب نماينده. داوود محمدي ، کال۱۳۸۲ مقدماتي صنعتي حسابداري « تخصصي »دايران چاپ
۲- عقوب نماينده، کال ۱۳۸۳تکميلي عمومي حسابداري دايران چاپ
۳- يعقوب نماينده، د محمد رضا محمدي، ۱۳۸۳ پرمختللې عمومي حسابداري، دايران چاپ
۴- داکتر نيکو اقبال على اکبر کال ۱۳۸۷د سازمان او مديريت غوره کړل شوې نظريې د ايران چاپ
۵- دکتور هربرت (هيوشي) ژباړونکی پوهنيار غلام ربانی ظهور – محاسبه
۶- پوهاند دکتور نذير احمد شهيدی – د محاسبې د څانګې لکچر نوټونه، اقتصاد پوهنځی، د کابل پوهنتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونيز نصاب د پراختيا د رياست پيغام

د پوهنې وزارت د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت د ښوونيز نصاب د انکشاف رياست د ټولنې د عيني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلينو او شاگردانو د درسي کتابونو په برخه کې يې تخنيکي او مسلکي رشتې درلودې او لري يې، په لومړي سر کې يې تصميم ونيو، چې په ښـــوونيزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بيا کتنه وکړي او ورپســـې بيا د شاگردانو او محصلينو د درسي کتابونو د تاليف لپاره مبادرت او کوښـــښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حســـابدارۍ څانگې د ښـــوونکو په ميړانې او همت سره د ادارې او حســـابدارۍ درسي کتابونه تاليف شول تر څو په وړيا ډول د شاگردانو او محصلينو په واک او اختيار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوســـتونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، گرانو شـــاگردانو او د تخنيکي او مســـلکي زده کړو د چارو له متخصصينو او همدا شـــان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صميمانه هيله کيږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښـــوونکو او د ادارې او حســـابدارۍ څانگې د مســـلکي غړو له لوري تاليف او تدوين شوي دي. د مســـلکي، تخنيکـــي او علمي مطالبـــو او مفاهيمو د څرنگوالي په هکلـــه خصوصاً د هغوی املايي او انشـــايي اشـــتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې گرانو شـــاگردانو ته له دې څخه ښه، غوره، گټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شـــان له گرانو شـــاگردانو او محصلينو څخه هيله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او اســـتفادې پر مهال د هيواد اقتصادي ســـتونزې، فقر او وروســـته پاتې والی په نظر کې ونيسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زيار وباسي، ترڅو د ډېرو شاگردانو او محصلينو د گټې وړ وگرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنيکي زده کړو معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا رياست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مديريت

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library